

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԸՆԹԱՑՔ ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՏԱՂԻԱԽՈՍ ՀԱՅՈՒԹ

ԵՐԿՐՈՐԴ 6

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ

ԱԹԵՐԱԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 100 Արձակ համուած
- 20 Առանցար
- 20 Առած եւ առակ
- 10 Համելուկ
- 200 Հրահանգ
- 50 Զբոցաւորիւն
- 20 Լեզուի դասեր

٤٥٤ نظارت جليلة سنك تموز ٢٥ نورولي وفي
تار يخلو وختنامة سبله طبع اوشندر

Տեղ էր Հրահանգ

ՍՄԲԱՏ ԴԱԿԹԵԱՆ
օրատանօեան խան Աթրքեան
և ՊՈԼԵԱ

491.99-8

7 - 23

ՀՆԹ-ԱՅԲ ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՏԱԶԿԱԽՈՍ ՀԱՅՈՑ

428 ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՐԺՈՒԹԱԿԱՆ

49.99-8 ՄԱՆԿԱՆՑ

3-23

15

ԱՆԹԵՐՈՅԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՒ ՄԷԱՐԻՖԻՆ ՎԱԻԵՐԱՑՈՒՅԹ

۸۹۶

300 5 6 3

ԱՐԲԱՏ ԴԱՒԹԵԱՆ

•Shr bz Zrusurwlyhj

ԴԱՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խօրասանձեան Խան , Կ. ՊՈԼԻՄ

1903

04 MAY 2010

“Բ. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ” Ը
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՄ Է

ՏՊԱԴՐ.	ԹՈՒԱԿԱՆ	ՏՊԱՐԱՆ
Ա.	1887	Արեւելի
Բ.	1892	Հ. Արամեան
Գ.	1894	» »
Դ.	1896	» »
Ե.	1899	Ե. Պետրեան
Զ.	1901	Մ. Սարգսեան
Լ.	1902	» »
Ը.	1903	» »
Թ.	1904	» »
Ժ.	1905	» »

(57284-ահ)

ՏՊԱՐԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՍԱՐԸԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Պատր-Ալի Ճատուկի, թիւ 38

29 MAR 2013

ՀԵԿՈՅՅ

491.99-8

7-23

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԻ այս
նոր Տպագրութիւնն ալ, որ գրէթէ կրկնապատիկ
ճոխ ու խնամեալ կը ներկայանայ, անշուշտ պիտի
գտնէ այն ջերմ ընդունելութիւնը զոր Պատ. Ուսու-
ցիչներն ըրին անոր նախորդ տպագրութիւններուն :

Վերծանելի նիւթերու և գրաւորապէս կատարելի
շահեկան հրահանգներու այն նոր ու ընտիր մթերքը
զոր աւելցուցինք նորանոր տպագրութեանց ատեն, տա-
րակոյս չունինք թէ իրօք պիտի նպաստեն աւելի դիւրին
ու հիմնական կերպով ուսուցանելու մայրենի լեզուն
Տաճկախօս հայ աղօց :

Տաճկախօս Գաւառներու համար մեր պատրաստած
դասագրքերուն մասնաւոր մէկ առաւելութիւնն ու
արժանիքը — թող ներուի մեզ այսպէս ըսել — անո՛ր
մէջ կը կայանայ որ մենք առիթ ունեցած ենք երկար
տարիներ Տաճկախօս Գաւառներու մէջ պաշտօնավա-
րելու, և մօտէն զգալով տեղական պէտքերը՝ այդ
պէտքերուն համաձայն պատրաստած ենք այս գասա-
գիրքերը՝ փորձառութեան թելագրած ուղղութեամբ որ
ցարդ օգտակար և արդիւնաւէտ եղած է :

Այն Ուսուցիչները որ ուշի ուշով կը հետեւին Վար-
ժութիւն Մանկանցի մէթոտին, և կ'ուսումնասիրեն զայն,
համոզուած ըլլալու են թէ անոր յօրինուածքին մէջ
կայ մասնաւոր հանգամանք մը որ մեծապէս կը նպաս-
տէ աշակերտին միտքը սրելու և երեւակայութիւնը
արթուն պահելու. այնպէս որ աղան փոխանակ գիրքին
պարունակութեան մէջ սահմանափակուելու, ինքնին կը
սկսի տածել ջերմ փափաք որ հայերէնի մէջ զարգա-
նալու՝ ընթերցանութեան, թարգմանութեան, զրու-
ցարութեան և գործնական դրահանգներուն շնորհը :

սարանի մէջ , դասին թարգմանութիւնը ուսուցչին կողմէ կատարուած ատեն :

7. Դրավարժութեան տետրակ մը ուր մաքուր ու վայելու զրելու հոգ կը տանի , դասատուին տուած օրինակին համաձայն : Այս օրինակները պէտք է արուխն թուղթի կամ գրատախտակի վրայ , աստիճանաբար՝ պարզ գիծերէն սկսեալ :

Վարժութիւն Մանկանցի Եթեք ՄԱՍԵՐՈՒՆ յօրինան գրութիւնը կ'ընդգրկէ նախակրթութեան համար կարեւոր ամէն ձիւղերը . աշակերտները կ'ստանան բազմակողմանի զարգացում մը՝ ուսանելով միանգամայն Ընթերցանութիւն , Թարգմանութիւն , Զրուցատրութիւն , Քերականութիւն , Արտասանական և Ռողդագրական վարժութիւն , Բառակազմութիւն , Մտամարզութիւն , Իրազիտութիւն , ևայլն , ևայլն կը ինդրենք Պատ . Դասատուներէն որ անձանձիր բարեյօժարութիւն ցոյց տանայդ ամէն ձիւղերը ինամով մշակել տալու և անգամ մ'եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք իրենց համակրութեան համար՝ որով պատկուած կը համարինք մեր բազմամեայ ջանքերը՝ տաճկախօս տղոց օգտին , և մեր գեղեցիկ լեզուին ծաւալման ի նպաստ :

ՍՄՐԱՏ ԳՅՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՂԻՆԱԿ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԱՐԺՈՒԹԻԹԻԿՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ

1. ԱՍՏՈՒԱԾ

Աստուած ո՞ւր է : — Աստուած ամէն տեղ է : Ան ստեղծեց աս աշխարհը և մէջը եղած ամէն բաները՝ երկինք , երկիր , ծովեր , անտառներ , դաշտեր , ձորեր , լեռներ , ծառեր , ծաղիկներ , մեր հայրն ու մայրը , վերջապէս ամէնէն պղտիկ ու ամէնէն մեծ բաները որ մենք կը տեմնենք ամէն օր : Ան կը պահպանէ մեզ : Սիրենք Աստուած :

2. ՀՐԱՄԱՆ

ՈՐՈՇԵցի՛ անձ , կենդանի եւ առարկայ ցուցընող բառերը :

Իշխան , հող , քահանայ , մատ , ձի , զաւակ , գումէջ , մշակ , տապար , հովիւ , կապար , ժամկոչ , փերիզակ , դրացի , շողգամ , տնակս , ուղտ , քաքար , խոյ , տապակ , ուլ , սոխակ , աղուէս , դաշնակ , լրագիր , փիղ , սոխ :

2. ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ամէնքս ալ, աշխարհ եկած ատեն, տգէտ կը ծնինք, ոչ խօսիլ գիտենք, ոչ կարդալ և ոչ գրել:

Ի՞նչ պիտի ըլլայինք արդեօք, եթէ այնպէս մեծնայինք, և մեր ծնողքն ու վարժապետները մեզի բան չսորվեցընէին:

Անշուշտ անբանի պէս պիտի մնայինք և կարդալ ու գրել չպիտի գիտնայինք:

Մեր ծնողքը մեզ կը խնամեն, կը մեծցնեն և կրթութիւն կուտան մեզի, բայց կարդալ-գրելը՝ գիտութիւնները դպրոցի մէջ կը սորվինք:

Հարցումներ (1) — Պօսիկ տղաքը կարդալ գիտե՞ն. — Ի՞նչ ըսել է աշխարհ զալ. — Ո՞ւր կը սորվինք կարդալ-գրելը. — Ի՞նչ ըսել է տգես. — Ո՞վ մեզի աղեկ բաներ կը սորվեցնէ:

3. ՀՐԱՎԱԿԱՆԳ

Հետեւեալ անուններն յոգնակի ըրեմ ԵՐ կամ ՆԵՐ աւելցնելով:

Վարագոյր, մեխակ, գիր, տիսէ, շուրջառ, ոսկի, բաժակ, մազ, խունկ, խօսք, նետ, ապտակ, շուշան, սկիհ, տակառ, հող, եկեղեցի, պատրիարք, բակ, թաղում, առառու, նամակ, ժողով, մայր, լաթ, արցունք:

(1) Դասերուն տակը դրուած հարցումներուն պատասխանը պահանջել աշակերտներին՝ բերանացի և, եթէ կարելի է, գրաւոր ալ:

3. ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հօրս գիրքերը գրադարանին մէջ են: — Մօրդ ասղամանը կորսուեցաւ: — Անոլ քրոջը խաղալիկն ի՞նչ է: — Տղուն գլուխը արիւնեցաւ: — Մօրաքոյրս ինձի երկու կարմիր խնձոր տուաւ: — Փայտէ սեղանը կոտրեցաւ: — Ոսկի բաժակները շարուած էին: — Իրա՞ւ կըսես: — Մօրդ պատկերը քաշել տուր: — Հինգ-վեց գրիչ և երկու թերթ թուղթ ծախու առի: — Շաքար ու սուրճ բերին: — Չուազեղ ու կաթնապուր կը սիրեմ: — Մածունը թթու կամ անուշ կ'ըլլայ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կը դնեն գրադարանի մէջ. — Իսկ ասղամանի մէջ. — Ի՞նչ խաղալիքներ գիտե՞ն. — Ի՞նչ է խնձորը. — Ի՞նչ է սեղանը. — Ի՞նչ է օձը. — Ի՞նչ է գրիչը. — Ի՞նչ է տաքարը, սուրճը, մածունը:

3. ՀՐԱՎԱԿԱՆԳ

Հետեւեալ անուններն եղակի ըրեմ, ԵՐ կամ ՆԵՐ մասնիկը ջնջելով:

Զիւներ, ժամանակներ, ընկեր, ձմեռներ, գիշեր, ծնողներ, սոսինձներ, ոսկորմներ, անուններ, աներ, գործատէրներ, եկեղեցիներ, ներեր, հովիաններ, ցընցուղներ, հիւանդութիւններ, լաչակներ, հրդեհներ, ճաճանչներ, ջիղեր, մկաններ, թոնիրներ:

4. ԱԿՆՈՑԸ

Ես գեռ պղտիկ աղայ էի, հաղիւ չորս տարեկան . կը տեսնէի որ ամէն օր հայրս կը կարդար՝ ակնոց մը դնելով քիթին վրայ։ Օր մը ըսի անոր . «Հայրիկ, ինծի ալ ակնոց մը տար, ե՛ս ալ քեզի պէս կարդալ կ'ուղեմ» :

Հայրս շատ խնդաց, և միւս օրը ՊԱՏԿԵՐԱ-ԶԱՐԴԻ ՔՆՐԱԿԱՆ մը բերաւ . անկից ետքը, մայրս կարդալ-դրել սորվեցուց ինծի :

Հարցումներ . — Ի՞նչ կ'ընեն ակնոցը : — Քանի՞ տարեկան եիր : — Ի՞նչ կ'ըներ հայրդ : — Ի՞նչպէս կը կարդար : — Դուն ի՞նչ ըսիր հօրդ : — Ի՞նչ ըսաւ հայրդ:

5. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Մ Ի Ա. Վ. Ա. Ն Կ Բ Ա. Ռ Ե Ր

ՅՈՒՆԻԿ

Եղակի	Յունիկ
Ո. Ծառ	աղան
Ա. Ծառի	աղանըն
Տ. Ծառի	աղանա
Հ. Ծառ	աղանը
Բ. Ծառէ	աղանտան
Գ. Ծառով	աղան իլէ
Ճառեր	աղանլար
Ճառերու	աղանլարըն
Ճառերու	աղանլարա
Ճառեր	աղանլարը
Ճառերէ	աղանլարտան
Ճառերով	աղանլար իլէ

4. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Հետեւեալ բառերը եզակի՞ են քէ յոյնակի :

Մովեր, ջրհոր, հացեր, աթոռներ, կեսուր, թաշկինակ, դպրոցներ, կաղնի, արեւ, ներ, կիներ, աներ, սաներ, սալոր, ժամացոյց, բաներ, ընկեր, տէր, ոչխարներ, անութ, ուսեր, սէր, տանտէր, անձրե, դիշեր, խաներ, ծիւներ, մանուկներ, պատկեր, ցանկեր, պատուէր, վանքեր :

6. ԾՆՈՂՔ

Ես փոքրիկ աղջիկ մ'եմ, ի՞նչպէս կրնամ ապրիլ մինակ . մայրս կը խնամէ զիս :

Հայրս ամէն օր գործի կ'երթայ և կ'աշխատի որ մեր ապրուստը ճարէ :

Հայրս ու մայրս իմ ծնողքս են . անոնք իս կը սիրեն : Ե՛ս ալ անոնք պիտի սիրեմ միշտ :

Անոնք իմ աղէկութիւնս կ'ուղեն : Ինձմէ աւելի բան գիտեն, պէտք է հնազանդիմ անոնք :

Անոնք կը հսկեն իմ վրաս, գիշեր ու ցորեկ, որպէս զի բանէ մը չմասսուիմ, անօթի ու մերկ չմնամ : Անոնք իս դպրոց կը դրկեն, ինծի համար դրամ կը ծախսեն : Իրենց աչքին լըսին պէս կը սիրեն իս : Ե՛ս ալ իրենց բնաւ նեղութիւն չպիտի տամ, միշտ պիտի յարգեմ, պիտի սիրեմ զիրենք :

Հարցումներ . — Դուն ի՞նչ ես . — Քեզ ո՞վ կը խնամէ . — Հայրդ ո՞ւր կ'երբայ . — Ինչո՞ւ կ'աշխատի . — Հայրդ ու մայրդ ի՞նչ կ'ընեն նեզի . — Ի՞նչ ըսել է աչի լոյսի պէս սիրել . — Ի՞նչ կերպով տղայ մը իր ծնողքը սիրած ու յարգած կ'ըլլայ :

5. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Հոլովման Ա. Զեւին պէս հոլովեցէք սա անունները :

1. Հաց, քար, փայտ, աչք, թև :

Օրինակ . — Եղակի Ուղղական և Հայցական Հաց, Սեռական և Տրական՝ Հացի, Բացառական Հացէ, Գործիական Հացով : Նոյնպէս Յոքնակին :

7. ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Նամակ գրեցի՞ր : — Ոչ, ժամանակ չունեցայ,
մելան ալ չունէի : — Ձեռքերդ ինչո՞ւ այսշափա
աղտոտ են, եղունգներդ ալ կարուած չեն, ամօթ
չէ քեզի համար : — Հաւը ոտքէն բռնուեցաւ :
— Շուկայէն երկու փողկապ և զոյգ մը թեւնոց
գնեցինք : — Մօրս աղօթագիրքը դո՞ւն առիր :
— Գեղեցիկ զմելինս կորսնցուցի երէկ : — Ոսպը.
սիսեռը, լուրիան, բակլան, շուշման, ցորենը,
գարին, եգիպտացորենը կը բաւմնին արտերուն
մէջ, իսկ սունկը՝ դաշտելն ու լեռները :

8. ԱՌԾՈՒ

Կուկուշիկ-կո՛ւ, կուկուշիկ-կո՛ւ
կ'երդէ աքըրն առտուն կանուխ,
կուկուշիկ-կո՛ւ, կուկուշիկ-կո՛ւ.
ելքք, տըղաքք, կանուխ կանուխ :

Արեւն ահա կը փարփըլայ,
Զօրս դին ամէն բան կ'արթննայ .
կը մայէ դառնը մէ՛ մէ՛ մէ՛,
Մօտի դաշտը արծիլ կ'երթայ :

6. ՀՐԱՄԱՆ

Սա վանկերուն սկիզբը մէյմեկ զիր աւելցնելով՝
երկերկու բառ շինէ եւ տուր անոնց նշանակութիւնը :
ինչո՞ւ . ագ-ձագ, սագ :

· ազ, —, —. ախ, —, —. աղ, —, —. աշ, —, —. ար, —, —
· աթ, —, —. ակ, —, —. ամ, —, —. առ, —, —. աց, —, —
· ալ, —, —. ահ, —, —. այ, —, —. ատ, —, —. աւ, —, —

Ոստոստելով ճիւղէ ի ճիւղ՝
Ճիվ, ճիվ, ճիվ, ճիվ կ'երդէ թռչնիկ,
կը հաւաքէ խօս, յարդ ու շիւղ
իր ձագերուն կազմէ բունիկ :

Օ՞ն, արթընցէք, սիրուն տըղաք,
Հնչեց զանգակը տան, տան, տան.
Ձեր դասերէն ետ մի՛ մընաք,
Շուտ ըսկըսէք աշխատութեան :

9. ԱՆ ԶԵՐ

Երտխայ, մանուկ, տղայ, մանչ, աղջիկ, պատանի,
օրիորդ, երիտասարդ, այր, կին, փեսայ,
հարս, քեռի կամ մօրեղբայր, քեռիկին, հօրեղբայր,
եղբայր, եղբօրորդի, քեռորդի, քենի,
քենեկալ, զոքանչ, տալ, ամուսին, կեսուր,
ներ, պարոնտատ, աներ, աներձագ, տագը,
դայեակ, սանտու կամ ծծմայր, կաթնեղբայր,
պապ կամ հաւ (մեծ-հայր), հանի կամ մամ
(մեծ-մայր), կնքահայր, սան, կնքամայր, սանամայր,
պառաւ, մօրու (խորթ մայր), հօրու
(խորթ հայր), հարսնցու, փեսացու, որդի, զաւակ, քեռայր :

Հարցումներ . — Ինչ ազգականներ ունիս դուն . —
Կարգուած մարդ մը ի՞նչ ազգականներ կ'ունինայ :

7. ՀՐԱՄԱՆ

Անձերու անուններն երկու սիւնակի մէջ գրեցէք .

1. Այրերու անուններ, 2. Կիներու անուններ .

Մտամարգութեան տեսրակն անցուցէ նոյն անուն .
Եեր՝ այբուբենական կարգով :

10. ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԲԱՐՄԱԿԱՆԿԱՐ ԲԱՐԵՐ

Եղակի

Ա. Դպրոց	մեքեալ	դպրոցներ	մեքեալիւր
Ս. Դպրոցի	մեքեալին	դպրոցներու	մեքեալիւրին
Տ. Դպրոցի	մեքեալէ	դպրոցներու	մեքեալիւրէ
Հ. Դպրոց	մեքեալի	դպրոցներ	մեքեալիւրի
Բ. Դպրոցէ	մեքեալտէն	դպրոցներէ	մեքեալիւրտէն
Գ. Դպրոցով	մեքեալ իլէ	դպրոցներով	մեքեալիւրօվ

Թանօր. — Վարդութեան համար, այլ և այլ հորիզներով բառեր՝ Հայերէն և Տաճկերէն՝ առաջարկելու և անհնց թարգմանութիւնը պահանջելու է բերանացի և գրաւոր :

14. զԸՆԻՑԱԾՈՒՅՈՒՆԻՒՅ

Հայրդ լրագիրները կարդա՞ց : — Ո՛չ , դեռ
նամակները կը կարդայ : — Տեսա՞ր եղբօրս որ-
դին : — Ո՛չ , դպրոցէն դեռ չեկաւ : — Ինչո՞ւ այ-
սօր ուշ մնաց : — Ամէն օր ժամը տառն ու կէսին
կուգարք . — Ի՞նչ գործ ունիք : — Իմ մուճակ-
ներս ձերիններէն աւելի փայլուն են : — Առաջ
շատ հարուստ էր , բայց հիմա աղքատ ու խեղճ
է : — Միհրանիկ , դեռ չարթնցա՞ր , չելա՞ր ան-
կողինէդ :

8. ՀՐԱՀԱՎԳ

Հոլովեցեմ .

Փողոց, պարտէզ, մատիտ, տետրակ :

12. Ур զիկներ ու սպակներ

Մըջիւնը առուակինք քով գնաց՝ ջուր խմելու, և ջուրին մէջ զլորեցաւ. քիչ մնաց որ խեղդուէր. Աղաւնին, որ ծառին վրայ կեցեր էր, ջուրին մէջ տերեւ մը ձգեց. մըջիւնը տերեւին վրայ ելաւ ու խեղդուելէ աղաւանեցաւ:

31680 8679

Հարցումներ . — Ի՞նչ է Մրջինը . — Աւրիշ միջաւ-
ներ ալ կը ճանանք . — Մրջինն ի՞նչ քառ . — Ո՞ւր զբ-
լուրեցաւ . — Աղաւնին ի՞նչ է . — Աւրիշ բռչուներ ալ կը
ճանանք . — Ի՞նչ կը կոչուի բռչուներուն բերանը .
— Արժեք են բռչունին այլ եւ այլ մասեր . — Աղաւ-
նին ո՞ւր կեցեր եր . — Ի՞նչ քառ . — Մրջինն ի՞նչ
քառ . — Ի՞նչ կը կոչուի այն մարդը՝ որ բռչուն կ'որ-
սայ . — Խոկ ա՞յն որ ձուկ կ'որսայ . — Ի՞նչ եր մերի
ոռուղին միտքը . — Ի՞նչ է հասարակութեան Միտքը
ի՞նչ քառ ոռուղին . — Ի՞նչ եղած գալութեան . — Գոչ-
հասկեալու է այս առակեն :

Յա բաները արական են . զշկ' անոնց համեմատ .

Հայր, այր, եղբայր, մանզ, պարոն, տէր, իշխան
վարժապետ, կնքահայր, փեսայ, պարոնտատ, աներ, քեռի,
տագը, պատ, սանահայր, ծերունի, դրացի, խնամակալ:

1. Օրինակ . Հայր—մայր , Այր—կիս , Եւայն :

13. Ա. Ո. Ա. Խ Օ Տ

Առաւօտուն, երբ կ'արթննամ, անմիջապէս
անկողինէս կ'ելլեմ: Լալթերս հագնելուս պէս,
աենեակիս պատուհանները կը բանամ որպէս զի
օդը մաքրուի:

Գիտեմ որ դիշերը սենեակին օդը կ'ապականի
շնչառութենէ, և ապականած օդը վնասակար է,
կը հիւանդայնէ:

Ամէն առտու, պաղ ջուրով կը լուամ երես-
ներս, վիզս, ականջներս ու բազուկներս:

Լուացուելէ ետքը, զուարթութիւն ու աշխոյժ-
կուգայ վրաս, կը սանտրեմ զլուխս ու կ'աղօթեմ:

Յետոյ նախաճաշ կ'ընեմ, դասերս կը սերտեմ
ու դպրոց կուգամ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընես առտուանց, երբ կ'ար-
քինաս. մեկիկ մեկիկ պատմի:

10. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ

Սա բառերուն կցեցիք իկ, ակ, ուկ, եւ ըսէ՛ֆ քէ-
քնչ կ'ըլլայ անոնց իմասը.

1. Մայր, չուն, ծափ, մատ, քիթ, փոր, սիրտ,
թեւ, թռչուն, թռոփ:

2. Տուն, լեզու, տետր, ձոր, թռչուն, գետ, ծով,
նաւ, գիւղ, հիւղ, անտառ:

3. Զագ, պապ, հորթ, էշ, ներ, պաղ, տաք,
կարմիր, սեւ, դէր, մարդ:

14. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա. Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ասոնք իմ եղբայրներս են: — Հոդ նստողն
ո՞վ է: — Անոնք ո՞ւ գային: — Աս որո՞ւ գիր
է: — Ասոնք ո՞վ գրեց: — Զեմ խօսիր, մտիկ
կ'ընեմ: — Ի՞նչ ըսիր եղբօրս: — Ի՞նչ ըսեր եմ:
— Գէշ խօսքեր ըսեր են: — Աս գէշ գրիշով
ի՞նչպէս գլուցիր: — Քու գրիշդ ասորմէ աղէ՞կ է: —
Իրա՞ւ կ'ըսես: — Ի՞նչո՞ւ սուտ խօսիմ: —
Սուտ խօսիլն ամօթ է: — Այս մատիտը քո՞ւկդ
է թէ ընկերիդ: — Ի՞մս է. աղէկ չէ՝ միթէ: —
Գէշ չէ:

15. Հ Ո Լ Ո Վ Ո Ւ Մ

Եղակի

Ուղ. Զի
Սեռ. Զիու
Տր. Զիու
Հայց. Զի
Բաց. Զիէ
Գոր. Զիով

ար
արըն
արա
արը
արը
արտան
արիլ

ձիւր
ձիւրու
ձիւրու
ձիւր
ձիւրէ
ձիւրով

Ցոքակի

արլար
արլարըն
արլարա
արլարը
արլարան
արլարիկ

11. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ

Ձի բառին պէս հոլովեցիք.

Կով, ծով, հով, նաւ, Հայ, թի, արեւ:

16. ԱՃԱՊԱՐՄԱՆԼ ՇՈՒՏ ՋԻ ՀԱՅՆԵՐ

Մարդ մը կառքի մէջ նստած՝ ձիերը վա դպրունել կուտար և կ'ուզէր շուտ համնիլ քաղաք. Դեղացին մը հանդիպելով՝ հարցուց թէ քաղաքը հեռու՞ է, Գեղացին անիւներուն նոյեցաւ ու ըստա. և թէ կամաց երթաս, իրիկունը կը հասնիւ” =

Մարդը բարկացաւ գեղացին անխելք! սկատասխնին համար և կառավարին հրամայեց որ ձիերը մարակէ: Քիչ մը ետքը, յանկարծ, կառձին մէկ անխւը կոտրեցաւ ու սոնակը գետինը մխուեցաւ, երկու կտոր եղաւ: Աղէկ որ ճամփուն մտուեցաւ, երկու կտոր եղաւ: Աղէկ որ ճամփուն մտուեցաւ, երկու կտոր եղաւ:

Մարդը միւս օրը կըցաւ հասնիլ քաղաք:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ըներ մարդուն մէկը: — Ի՞նչ հարցուց գեղացին: — Ի՞նչ ըսել է գեղացի: — Քաղաքացի: — Ի՞նչ ըսաւ գեղացին: — Մարդը ի՞նչ կառավանին: — Քիչ մը եսքը ի՞նչ պատահեցաւ: Ի՞նչ կար ճամփուն մօս: — Ի՞նչ ըսել է դարքեց: Ի՞նչ ըրին կառքը: — Մարդը ե՞րբ հսասաւ իր տեղը:

12 Հ Ր Ա Շ Ա Կ Ա Գ

Ի՞նչ պտուղ կուտան սա ճառերը:

Խնձորենի, բալի, կեռասենի, որթ, տանձենի, թղինի, սերկեւի, կաղնի, ձիթենի, նոնենի, մարդեղի, սալորենի, ծիրանի, թթենի:

18. Դ Պ Բ Ա Ց

Դպրոց կ'ըսուի այն տեղն ուր կարդալ-գրել կը սորվինք, միտքերնիս կը բացուի և Աստուծոյ ճշմարիտ հաւատաքը կը ճանչնանք:

Պղտիկ ազաք բան չեն գիտեր, ասոր համար՝ Ճնողքները գպրոց կը զրկեն զանոնք որ կրթուին:

Խոհեմ ազան յօժարութեամբ կ'երթայ. գըպրոց. հայրիկին, մայրիկին ու վարժապետին հըմազանդ կ'ըլլայ, անոնց խրատները մտիկ կ'ընէ, գասելն աղէկ կը սորվի և պարապ ժամանակ չանցըներ:

Իր պարաքը լաւ կատարող տղան իր ճնողքին ու վարժապետին սիրելի կ'ըլլայ, շուտով ամէն բան կը սորվի, խելացի ու կրթեալ կ'ըլլայ:

Հարցումներ. — Ո՞ր տեղին «դպրոց» կ'ըսուի: — Ի՞նչ ըսել է «միտքերնիս կը բացուի»: — Պղտիկ տղաքինչուն դպրոց երբալու են: — Դպրոցը չենք է. զսկ' ուրիշ չենքներ ալ: — Ի՞նչ ըսել է պարտ: — Որո՞նք են սղու մը պարտերը:

19. Հ Ր Ա Շ Ա Կ Ա Գ

Ի՞նչ նը կոչուին սա տեղերուն բնակիչները.

Տաճկաստան, Զմիւռնիտ, Բարիզ, գիւղ, քաղաք, լեռն, ձոր, Ամասիտ, Պոլիս, Գաղղիտ, Անդղիտ, Գարաման, Խարբերդ, Կեսարիտ, Ատանա, Եօզղատ, Դարահիսար, Աղչէհիր, Պանտրմա, Ակն, Վան, Մարշ, Սյնթապ:

18. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա. Տ Բ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Դուն շատակեր տղայ մ'եռ : — Դեռ բան մը
չկերայ : — Նախաճաշ չըրի՞ր : — Ոչ, միայն կաթ
լսմեցի : — Ծիրան ու թուզ կերայ, սալորները
դեռ չեն հասունցած : — Սերկեւիլն ու գեղձը կը
սիրե՞ս : — Այո՛, կը սիրեմ բայց չեմ ուզեր քա-
ղել : — Առաւօտէն ի վեր պարտէղն ենք, վարդ
կը քաղենք՝ անուշեղէն եփելու համար : — Կա-
զամբը, շողգամը, գետնախնձորը, ստեղինը,
աղատքեղը, սպանախը, անանուխը, ուահանը,
ոսկեխնձորը (տիմորմ = տօմարէս), բողկը,
ճակնդեղը՝ բանջարանոցի մէջ կը բուսնին :

19. Տ Խ Ո Ւ Ր Տ Ղ Ա Յ

Երբոր ծագեցաւ սղայծառ արեգակ,
Աքըր, աղաւնի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Ոչսար, գառնուկ, այծ, ուլ, եղ, հորթ ու կով
Գընացին իրենց գործերուն շուտով :
Միայն ծոյլ տղա՞ն չը գնաց գպրոց,
Գիրքերը նետեց ու փախաւ փողոց,
Իրիկունն ամէնքն ետ գարձան ուրախ,
Միայն տղան էր տրտում, գլխակա՞խ :

Հարցումներ . — Ի՞նչը ծագեցաւ : — Ի՞նչ է ծի-
ծեռնակը : — Ի՞նչ է կովը : — Ի՞նչ կուտան կովն ու
ոչսար : — Ո՞ւր գացին այս կենդանիները : — Ծոյլ
տղան ի՞նչ լրաւ : — Իրիկունն ի՞նչու տրտում էր : —
Չեզի ալ պատահ՞ծ է այս բանը :

20. Հ Ո Լ Ո Վ Ո Ւ Մ

	Խզակի	Յոհնակի
Ա.	Հիւանդութիւն	հիւանդութիւններ
Ա.	Հիւանդութեան	հիւանդութիւններու
Տ.	Հիւանդութեան	հիւանդութիւններու
Հ.	Հիւանդութիւն	հիւանդութիւններ
Բ.	Հիւանդութենէ	հիւանդութիւններէ
Գ.	Հիւանդութեամբ	հիւանդութիւններով

21. Շ Ե Ն Ք Ե Ր , Ն Ա Խ Ե Ր , Կ Ա Ռ Ա Բ Ե Ր

Շենիեր . — Խրճիթ, տուն, պալատ, ապա-
րանք, ամարանոց, որբանոց, հիւանդանոց, յի-
մարանոց, վանք, պանդոկ, հիւրանոց, մղկիթ,
գործարան, աղարակ, մատուռ, եկեղեցի, աղօ-
թարան, գոլոց, գոմ, ջրաղաց, հողմաղաց,
բաղնիք :

Նաւեր . — Մակոյկ, նաւ, նաւակ, շողենաւ,
առագաստանաւ, նաւատորմ, դրահաւոր :

Կառիեր . — Սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք,
շողեկառք :

Ծան . — Զեր տեսրակին մեջ այբուբենական կար-
գով գրեցեք ժենիերու անունները :

14. Հ Բ Ա Հ Ս Ն Գ

Հոլովեցի՛կ Հիւանդութիւն բառին պէս .

Վարժութիւն, նեղութիւն, մեծութիւն, խոնար-
հութիւն, համբերութիւն, բարեկամութիւն, մաքրու-
թիւն, առատութիւն, լաւութիւն, աղտատութիւն,
շնորհակալութիւն, բարութիւն, չարութիւն, իմաս-
տութիւն, թշուառութիւն, գժուարութիւն, առող-
ջութիւն :

(Այս բառերուն նշանակութիւնը սորվեցէք) :

22. Զ Ր ՈՒ Ց Ա. Տ Ր ՈՒ Խ Թ Ի Խ Ի Ն

Կոնքին մէջ ջուր կայ: — Եռոտանին կրակին վրայ կը դրուի և անոր վրայ ալ սանը կը դրուի կերակուր եփելու համար: — Տակառին մէջ դինի կը պահեն: — Տաշտին մէջ խմոր կը թրեն: — Պղինձէ ամանները կը ժանգոտին: — Կաթսային (խալիինին) մէջ ջուր կ'եռայ: — Շերեփով ապուր կը լեցընեն պնակին մէջ: — Ի՞նչ կ'ընեն շոնիտով: — Շոնիտով ջուր կը լեցընեն լուացուելու համար: — Ակեշը, ունելին, թեփուրը, պտուկը տան կարասինե՞ր են:

23. Ա.ՍՏՈՒԱԾ ՈՒ ԻՐ Գ.ՈՐԾԵՐԸ

Համա , երթա՞նք դաշտը , տեսնե՞նք ի՞նչպէս կը մեծնան ծաղիկները . մտիկ ընենք սա թըռչուններուն ճիվճիվը , խաղա՞նք սա նոր բուսած խոտերուն վրայ :

Չմեռն անցեր է . ծառերը կը ծլին . դեղձին վարդագոյն ծաղիկը կը բացուի , տերեւները կը կանաչնան , խոտը՝ բլուրներու , ձորերու մէջ կը փռուի . մանուշակը շուքի տակ կը պահուըտի ու անուշ հոտ կուտայ:

15. Հ Ր Ա. Հ Ս. Ն Գ

ԳՏԵՒ ԵՐԵՒ անուն

Ծառի , խաղալիկի , ծաղիկի , գոյնի , գիրքի , թըռչոնի , ձուկի , զէնքի , կահի , խմելիքի :

Հաւը՝ իր հաւկիթներուն վրայ նստած՝ ժամէ ժամ հօն կ'սպասէ թէ Ե՞րբ իր կտուցովը հաւ կիթին կծեպը պիտի կոտրէ ու իր սիրուն ձագերը դուրս հանէ:

Նոր ծնած դառնուկները մարմանդին վրայ են , հաղիւ թէ իրենց տկար ոտքերուն վրայ կը րնան կենալ , ու մօրերնուն քովիկ կը դողդպան: Սիրուն դառնուկներ , թէ որ գուք իշնաք ալ ցաւ չէք զգար . վասն զի գետինը փուռած է կակուղիկ կանաչ կապերտ մը:

Թիթեռնիկները՝ թեւերնին արեւուն բացած՝ ճիւղէ ճիւղ , ծաղիկէ ծաղիկ կը թռչըտին:

Հարցումներ. — Ինչե՞ր կրնակ տեսնել դաւսին մէջ: — Ամառ ատեն ի՞նչ կ'ըլլան ծառեր , ծաղիկներ , խոտերն ու տերեւներ : — Ի՞նչ կ'ընէ հաւը : — Ինչո՞ւ կրնափ հաւկիրին վրայ : — Ո՞ւր են եւ ի՞նչ կ'ընեն նորածին զառները : — Իսկ ըիրեւնե՞րը :

16. Հ Ր Ա. Հ Ս. Ն Գ

Սա վանկերուն սկիզբը մեյմեկ զիր աւելցընելով՝ երկերկու բառ շինե եւ տուր անոնց նշանակութիւնը :

Օրինակ . եռ—բեռ , լեռ .

• ետ , — , —	• իթ , — , —	• ոգ , — , —
• եր , — , —	• իւ , — , —	• ոն , — , —
• եւ , — , —	• իծ , — , —	• ող , — , —
• եգ , — , —	• իճ , — , —	• ոլ , — , —
• ես , — , —	• իր , — , —	• որ , — , —
• եր , — , —	• ից , — , —	• ոց , — , —

24. ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մեր դպրոցը մեծ ու դեղեցիկ չէնք մ'է ։ Հոն
կայ սրահ, դասարաններ, սանդողներ, բակ,
ճաշարահ ։

Սրահին մէջ, կարգավ շարուած են դրասե-
զաններ. անսնց վրայ կը նստինք ։

Ուսուցիչը կը նստի ամպիսնին վրայ որ դըր-
ուած է դրասեզաններուն դիմաց ։

Դպրոցին մէջ կը սորվինք կրօնք, հայերէն լե-
զու, դիր, թուաբանութիւն, ընթերցանութիւն,
գծադրութիւն, երդ, պար, ձեռագործ, կար ։

Ենչ աղէկ բան է դպրոց երթալը ։ Հոն ա-
մէնքս ալ իրարու ընկեր և քոյք եղբայր ենք, ի-
րար կը սիրենք ։

Ամէն դասէ ետք դբօսանքի կ'ելլենք, կը խա-
զանք ։

Հարցումներ. — Ի՞նչպէս է մեր դպրոցը: — Ի՞նչ կայ
ինչ: — Ի՞նչ է ամպիսնը: — Ի՞նչ կը սորվիսնէն դպրոցին մէջ: —
Ի՞նչպէս վարուելու են իրարու հետ՝ դպրոցի մը տղաքը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Անծակ մարդը իտ,
Անոլոր դերձան,
Ասուած կը շարէ,
Մարդը կը քաղէ ։

17. ՀՐԱՎԱԿԱՆ

Ո՞վ կը տինէ կամ կը ծախէ
Գիրք, թուզթ, կօշիկ, հաց, բանալի, զգեստ,
ժամացոց, կերպաս, ծաղիկ, զէնք, գինի, պտուղ,
գեղ, միս, իւզ, դանակ, կտաւ, վերսակ:

25. ԶՐՈՒՑԱԾՔ ՈՒԹԻՒՆ

Քեզի բան մը պիտի ըսեմ: — Ի՞նչ պիտի
ըսես: — Յակոր ինծի բան մ'ըսաւ: — Դուն ալ
լսեցի՞ր: — Ես լսեցի, բայց գիտեմ: — Ի՞նչ էր:
— Բաւ թէ երէկ կառքով պարտիլ դացեր է
հօրը հետ: — Տեսա՞ր քրոջդ աղջիկը: — Ո՛չ,
ան մեզի չեկաւ, իրենց տունը մնաց: — Իմի՞նս
լսւ է թէ քուկինդ: — Անորինը կորսուեր է: —
Մուճակներս չկան. Ես ալ ձերինները կը հագ-
նիմ, իմիններէս աւելի աղուոր են, բայց հին են:
— Ինծի՞ ինչ: — Սյո գիրքը որո՞ւ է (փիմի՞ն
Տիր): — Ան տունը որո՞ւն (համեկիսինինի) է:

26. ՈՐՈՌԻՆ ՍԵՐԸ ՇԱՏՔ

Մայր մը երկու սրդի ունէր. Օր մը անդրա-
նիկն ըսաւ անոր. «Մոյրիկ, գիտեմ, իմ վրայ
շատ սէր ունիս, բայց քու վրագ իմ սէրս աւելի
շատ է:»

18. ՀՐԱՎԱԿԱՆ

Ի՞նչ կը դնեն հետեւեալներուն մէջ ըսէ՛ եւ զրեցէ՛.

Գաւաթ, ծխատուի, մոխրաման, աղաման, վե-
թակ, դարակ, վանդակ, բոյն, հաւեց, զբաղարան,
կազամար, քսակ, շտեմարան, բանտ, ախոռ, կարսա,
սկին, աւազան, կանթնեղ, թէյաման, բաժակ:

Օրինակ. — Գաւաթին մէջ կը դնեն զուր:

— Խնչէ՞ն գիտես, ըսաւ մայրը, ինչէ՞ն յայտ-
նի է :

— Վասն զի, պատասխանեց տղան, դուն եր-
կու որդի ունիս, և անսնց կէս առ կէս բաժնած-
ես քու սէրդ, բայց ես՝ մէկ հատիկ մայր ունիմ
և անոր կապած եմ բոլոր սէրս : ”

Հարցումներ . — Մայր մը ի՞նչ ունիք : — Ի՞նչ ը-
սել է անդրանիկի : — Ի՞նչ կը կոչուի մօր մը ե՛ն պատիկի
տղան : — Անդրանիկն ի՞նչ ըսաւ իր մօրը : — Ի՞նչ
հարցուց մայրը : — Ի՞նչ պատասխանեց տղան :

27. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐ

Դպրոցին մէջ ունիմ վարժուհի մը և ընկեր-
ներ :

Վարժուհիս շատ բարի է, մօր մը պէս կը սի-
րէ զիս և կը ինամէ :

Երբեք չի պատժեր զիս, որովհետեւ հնազանդ-
ու խելօք եմ : Երբեք չի յանդիմաներ զիս, ին-
չու որ դասերս կը գիտնամ :

Վարժուհիս շատ բան գիտէ, ինչ որ օգտա-
կար է կը սորվեցընէ մեղի :

Շատ կը նեղանայ երբ աղջիկ մը իրեն մտիկ
չըներ . բայց ես միշտ ուշադրութիւն կ'ընեմ դա-
սիս, վարժուհիս ըսածները միտքս կը պահեմ :

“ Դպրոցին աղջիկները, ամէնքն ալ իրարու-
քոյր են, ” կ'ըսէ վարժուհին, և կը պատուիրէ որ-
իրար սիրենք, կոխւ չընենք : Մենք ալ այնպէս
կ'ընենք . և ինչո՞ւ գէշ վարժինք իրարու հետա-

28. ԶԲՈՒՑԱԾՐՈՒՅԹԻՒՆ

Կնիկներն ու աղջիկները չընազդեստ կը հագ-
նին, բայց այրերն ու մանչերը՝ տափատ, բաճ-
կոն ու վերարկու կը հագնին : — Մենք դտակ
կը գործածենք, իսկ ուրիշ տեղեր՝ գլխարկ : —
Թաշկինակով քիթ կը սրբեն : — Դուն ի՞նչ հա-
գեր ես, — Նոր լաթերնիս ե՞րբ պիտի հագնինք :
— Նոր լաթերնիդ պիտի հագնիք կիրակի օրերը :

Հարցումներ . — Ի՞նչ է պարեգօր : — Ե՞րբ կը
հազնին մուտքակը եւ ինչե՞ն կը տինուի : — Գիշերը
ի՞նչ հազուս կը կրեն : — Ի՞նչ հազուս ունին եւրո-
պացիները : — Ասիացինե՞րը : — Որո՞նք են կիներու
զգեստեղեները : — Ի՞նչ կ'ընեն բաւկինակով : — Քա-
հանան ի՞նչ հազուս կը հազնի եկեղեցին մէջ, պատ-
րագի ատեն : — Իսկ դո՞ւրը : — Ի՞նչ է շրջազգեսր :

29. ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

Ազգակի	Յոհանակի
Ո. Տուն ել	տուներ ելիեր
Ս. Տան ելին	տուներու ելիերին
Տ. Տան ելիկ	տուներու ելիլերէ
Հ. Տուն ելիի	տուներ ելիերի
Բ. Տունէ ելին	տուներէ ելիլերէն
Գ. Տունով ելի իլի	տուներով ելիլեր իլի

19. ՀԲՍ. ՀԱՅ. Գ.

Տուն բառին պէս հոլովեցէք .

Կնիկ, աղջիկ, գարուն, շուն, դուռ, լեռ, առառ, ի-
րիկու, հերու : (Բաց. առտուլնեն, իրիկուլնեն, հերուլնեն):

30. Ա. Ս Ո Ւ Ա. Ե

Ո՞վ խրատեց մըջիւնին
Գետինը ծակել ,
Ամառ ատեն աշխատիլ
Պաշար հաւաքել :

Արդեօք ուսկի՞ սորվեցաւ
Փոքրիկ թռչունը՝
Ճիւղէ , շիւղէ և յարդէ
Շինել իր բոյնը :

Ո՞վ խրատեց մեղուին
Ճարտար և աշխուժ՝
Ծաղկէն մեղը քաղել
Աղիւ ու անուշ :

Աստուած է այդ վարժապետ
Բարի , անսահման .

Ջանացէք միշտ կատարել
Անոր սուրբ հրաման :

20. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա վաճկերուն սկիզբը մէյմէկ բաղաձայն դնելով՝
Երկերկու բառ կազմէ եւ Տուր անոնց նշանակութիւնը.
Ինչպէս . ուզ—բուզ , կուզ :

ութ , — , —	ուկ , — , —	ուռ , — , —
ուլ , — , —	ում , — , —	ուտ , — , —
ուխ , — , —	ուն , — , —	ուր , — , —
ուծ , — , —	ուչ , — , —	ուք , — , —

31. ՀԱԳՈՒԽԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԲԱՆԵՐ

Գլխարկ , գտակ , բաճկոն , տափատ , կօշիկ ,
մուճակ , շապիկ , վարտիք , անդրավարտիք , գիշերնոց , գուլղայ , թաշկինակ , գոգնոց , գօտի ,
ձեռնոց , շրջագգեստ , թիկնոց , վերարկու , պարեգօտ ,
մուշտակ , թեւնոց , ժանեակ , խոյր ,
ծոպ , ցփախ , կիսազգեստ , կրծկալ , լոգիկ , ներքնոց ,
ներքնակօշիկ , շղարշ , շուրջառ , ժապաւէն ,
կոճակ , վարապանակ , վզնոց , փողկապ , վեղար ,
արեխ , փաթթոց , դենչակ . ևայլն :

Ծան . — Տեսրակին մէջ գրեցէք հազուսի անունները՝ այբուբենի կարգով :

Զատ զատ գրեցէք երիկ մարդու եւ կիներու հազուսները :

21. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Հետեւեալ բառերուն մէջէն զիր մը փոխելով՝ բառը փոխէ եւ Տուր անոնց նշանակութիւնը .

Ինչպէս . Հորք , մօրք , — Աման , աժան , ևայլն :

Հորթ , աման , տուն , յոյս , խաղ , հոր , հայր ,
նուռ , վարժապետ , զարդ , խոտ , հաւ , փուշ , տեղ ,
թութ , սուր , գայլ , գող , բաց , գանակ , լրազիր ,
ներել , նաւ , պաղ , երկաթ , Դաւիթ , զատել , լայն ,
թանալ , սեխ , ձեւ , լեռ , զիծ , տաշտ , դատ , կնիք ,
կառք , կարիթ , թուշ , խցան , վարք , հոդ , գաճ ,
շապիկ , թագ :

32. Զ Ր ՈՒ Ց Ա. Տ Ր ՈՒ Կ Թ Ի Ւ Ն

Ամէն շարաթ՝ հօրմէս նամակ կ'առնենք : — Դուք ալ ձեր ծնողքէն նամակ կ'առնէ՞ք : — Այս շարթու չառինք : — Թղթաբերը շարտթը մէկ անգամ կուգայ : — Աս առաջու երկու հիւր եկաւ մեղի : — Հօրեղբայրդ ի՞նչ ընծայ տուաւ քեզի : — Գեղեցիկ դրիչ մը և ծրար մը թուղթ : — Այդ թուղթը համբեցի՞ր, քանի՞ թերթ է : — Մէկ երեսին վրայ քանի՞ դիմ կայ : — Ուսկի՞ց դնեցիր աս գերբերը : — Մեր գրացիին խանութէն : — Հան տեսայ գեղեցիկ պատկեր մը : — Ուր երթալ կ'ուղէք . քենի՞ս տունը թէ գրացիս տունը : — Դուք ալ հրաւերուած՝ էք հարսնիքի հանդէսին : — Այս', ե՞րբ պիտի ըլլայ, գեշե՞րը թէ ցորեկը : — Պսակի ատեն եկեղեցին

22. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Գիր մը փոխելով՝ բառը փոխէ եւ տուր նշանակութիւնը :

Բարութիւն, բարի, լաթ, փուռ, պատիւ, նուրք գէր, գերան, տաք, ցին, շուտ, գետ, ատեն, փեսայ, կար, ճոթ, գոռալ, քաքար, խառնել, անուն, թուք, պատանի, կագ, լուռ, սէր, մտնել, կատար, սունկ, թոյն, բիր, բրել, քաշել, ծառ, ծուկ, տանձ, խաղալ, մաղել, օձ, ձիւն, տաշել, բոց, բիծ, խաղկալ, կատակ, ծիրտ, թաւ, մարդ, պայտ, լար ճառ, ջահ, փարթ, ակութ :

Օրինակ. — Ակուր, — անուր, փարք — փարչ ջահ — կահ :

էիք թէ հարսնետունը . — Շատ կը սիրեմ հարսնիքը . հոն կը խաղան, կը խնդան . կ'երդեն կը նուագեն, ամէն մարդ ուրախ է :

33. Ք Ա Ն Ի Ա Ս Տ ՈՒ Ա Ծ Կ Ա Յ Ց

Մայր մը իր տղաքներուն հարցուց թէ քանի՞ Աստուած կայ :

Անդիէն պղափիկ տղան ի'սկոյն պատասխանեց .

— Քանի՞ պիտի ըլլայ, միայն մէկ Աստուած կայ :

— Ինչէ՞ն գիտես, հարցուց մեծ եղբայրը :

— Անկից գիտեմ որ, ըսաւ պղափիկը, Աստուած ամէն տեղ է և ամէն տեղ կը լեցընէ : Անանկ եղածին պէս՝ ա'լ ուրիշ Աստուածոյ տեղ չի մնար :

Հարցումներ . — Ի՞նչ հարցուց մայր մը իր տղոցը : — Պատիկն ի՞նչ պատասխանեց : — Ի՞նչ ըսաւ մեծ եղբայրը : — Փոքրիկն ի՞նչ ըսաւ : — Քանի՞ Աստուած կայ : — Աստուած ո՞ւր է :

23. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Սա վանկերուն սկիզբ մեյմեկ բաղաձայն դնելով՝ Երկերկու բառ կազմէ եւ տուր անոնց նշանակութիւնը: Ինչպէս . այր—խայր, մայր :

այլ , — , —	ոյլ , — , —	իւղ , — , —
այծ , — , —	ոյն , — , —	արդ , — , —
այտ , — , —	ոյս , — , —	արկ , — , —
այր , — , —	ոյր , — , —	անձ , — , —

34. ԶԲՈՍԱՆԻՔ

Երբ դասերնիս աւարտի, զանգակը կը դարձնուի, և մենք կարգով դուրս կ'ելլենք՝ բակը կամ դպրոցին պարտէզը՝ զբոսանք ընելու համար :

Լաւ աշխատող աղաք շատ եռանդով կը խազան, իսկ ծոյլերը, դաս չգիտցողները զբոսանքէ կը զբկուին :

Ես ընկերներուս հետ կաղնիկաղ կը խազամ, շրջանակ կը դարձընեմ : Ունիմ նաև հոլ :

Հոլը խարազանով կը դառնայ :

Զբոսանքի ատեն, շատ ուրախ ենք . կը ցատքենք, կը վազենք . երբեմն ալ կ'երգենք :

Դպրոցի աղաք գնտակ ալ կը խազան, մեծ տղաք մարմնամարդ կ'ընեն :

Հարցումներ . — Երբ զբոսանքի ժամը գայ, ի՞նչ կ'ընենք : — Ո՞ր տղաք եռանդով կը խաղան : — Դուն ի՞նչ խաղեր կը խաղաս : — Ի՞նչ խաղեր եւ ի՞նչ խաղիկներ կան :

24. ՀԲՍ. ՀԱՆԻՔ

Ամբողջացուցեք սա խօսերը .

Օրինակ . — Հողեն ու վեզը խաղալիկ են :

1. — եւ — խաղալիկ են :
2. — եւ — խաղ են :
3. — եւ — կենդանի են :
4. — եւ — ուտելիք են :
5. — եւ — խմելիք են :
6. — եւ — պտուղ են :
7. — եւ — հագուստ են :
8. — եւ — բոյս են :
9. — եւ — զէնք են :
10. — եւ — ծաղկիկ են :

(Նախ բերնուց բայք, եսքն ալ գրեցեք) :

35. ԶԲՈՒՅՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ կը փնտռէք : — Ես գրիչս ու մատիսս կը փնտռեմ, եղբայրս ալ՝ իր կօշիկներն ու գուլպաները : — Մեր շունն ու կատուն կորսուեր են, զանոնք կը փնտռենք : — Աս տղաքը ի՞նչ կը փնտռեն : — Իրենց մայրը կը փնտռեն : — Անոնց մայրը ո՞վ է թէ մեռած : — Մեռած է, բայց խորթ մայր (մօրու) մը ունին որ զիրենք լաւ կը խնամէ : — Անոնք գեռ նոր եկան Պրոտոսայէն : — Ճամբան հանդիսատ էիք : — Ո՛չ, բաւական նեղութիւն քաշեցինք : — Կառքը վարձեցիք : — Կառապաննիս եկա՞ւ, ձիերը լծեց : — Ո՛ւր երթալ կ'ուզէք :

Հարցումներ . — Ի՞նչ ըսել է զրուցաւութիւն : — Ի՞նչ է ձեր կարգացած աս զրեին անուելը : — Աս բանիւրող եցն է, եւ բանիւրող դասը : — Այս ՅԵՐ դասին մեջ ո՞ր բաւերը անձ, կենդանի կամ իր կը ցուցընեն :

25. ՀԲՍ. ՀԱՆԻՔ

Կետերուն տեղ Ա. դնելով՝ բառ մը տինէ եւ տուր ետանակուրիւելը, ինչպէս . պ—ս կ'ըլլայ պատ :

բ	ն	լ	թ	ծ	մ	բ	լ	զ	տ
թ	ն	բ	դ	մ	մ	թ	հ	մ	զ
թ	թ	ի	ն	պ	ր	բ	շ	մ	հ
կ	թ	ծ	կ	մ	տ	թ	կ	մ	շ
հ	տ	հ	մ	բ	ո	տ	կ	մ	ձ
շ	տ	դ	լ	բ	կ	ծ	ո	հ	ց

Առ նոյն բառերը այբուրէնի կարգով զրեցէք ձեր տետրակին մէջ, դիմացն ալ տասնկերէնը :

36. Կ Ա Յ Ծ Հ

Յովսէփի անուն տղայ մը կը խաղար լուցկիով ։ Մայրը պատուիրեց որ ձգէ այդ խաղն, ու դասը սերտէ ։ Յովսէփի մտիկ չըրաւ ։ Մէկ մ'ալ լուցկի մը բռնկեցաւ և կայծ մը ինկաւ գետնի կապերտին վրայ, սրուն տակը յարդ կար ։ Յարդը բըռնկեցաւ և բոցն սկսաւ այրել սենեակին կահերը, աթոռները, սեղաններն ու ամբողջ տունը ։

Դրացիները վաղեցին աղաղակներով, ջրհանները բերին ու շատ ջանացին հրդեհը մարելու, բայց չկրցան մարել ու քիչ ատենէն տունն այրեցաւ, մոխիր դարձաւ ։ Այսպէս, Յովսէփին անհընաղանդութենէն, իր ծնողքն եղան թշուառ, ինչու որ ալ ո՛չ տուն ունէին և ո՛չ ալ կարասի, խեղճերը մնացին բացը ։

Հարցումներ . — Ի՞նչ կ'ըներ Յովսէփ : — Ի՞նչ պատուիրեց մայրը : — Ի՞նչ եղաւ լուցկին : — Ի՞նչ կար կապերտին տակը : — Ի՞նչը այրեցաւ : — Ի՞նչ բրին դրացիները : — Ի՞նչ եղաւ տունը : — Ի՞նչպէս տղայ էր Յովսէփ : — Ի՞նչ ըսել է անհնազանդ : — Ի՞նչ եղաւ անոր ծնողին վիճակը :

26. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Պ

(ՏԵՍԱԿԱՆ Վ.Ա.Բ.Թ.Թ.Բ.Ի.Ն.)

Եզակի անունները յօհնակի ժինելու համար ի՞նչ կ'ընէք : Օրինակներ տուեք (հինգ միավանկ անուն եւ հինգ բազմավանկ անուն) :

37. Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի

Եկեղեցին մեր տունէն շատ հեռու չէ : Ամէն կիրակի հոն կ'երթամ ծնողքիս չետ, ու կ'աղօթեմ :

Եկեղեցին սուլբ տեղ է . ամէն մարդ ակնածանքով կը կենայ հոն և կ'աղօթէ Աստուծոյ :

Եկեղեցին մէջ կայ խորան, դաս, արահ, գաւոթ, պահարան, զանգակատուն :

Խորանը բարձր բեմի վրայ շինուած է . հոնքահանան Ս. Պատարագ կը մատուցանէ :

Դասին մէջ դպիրները շարականներ կ'երգենքաղցր ձայնով :

Պահարանին մէջ կը գտնուի Մկրտութեան աւաղանը . հոն կը բերեն նոր ծնած երախաները մկրտելու համար :

Հարցումներ . — Կիրակի առաւօնները ո՞ւր կ'երաս : — Որո՞ւ նետ : — Ի՞նչ ըսել է սուլբ տեղ : — Ի՞նչպէս վարուելու և եկեղեցին մէջ : — Ի՞նչ բաժանումներ կան եկեղեցին մէջ : — Ի՞նչ ըսել է Մկրտութիւն :

27. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Պ

Որո՞նք են եկեղեցիի պահօնեանները, եւ ի՞նչ է անցնց պահօնը :

Ձեր խղաքին մէջ քանի եկեղեցի կայ :

Ի՞նչ է անոնց անունը եւ ո՞ր բաղերու մէջ են :

38. ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եղակի	Յոփնակի
Ուղղական Աստուած	Ալլահ (Չունի)
Սեռական Աստուծոյ	Ալլահըն
Տրական Աստուծոյ	Ալլահաւ
Հայցական Աստուած	Ալլահը
Բացառական Աստուծոյէ	Ալլահան
Գործիական Աստուծով	Ալլահ իլէ

39. ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Դուռը մ՞վ կը զարնէ : — Սպասաւո՞րն է . շուկայէն կուգայ : — Ո՞վ դրեց աս նամակը : — Իրեն ստակ տուի՞ք : — Ո՞չ, չուղեց : — Աս միսը մ՞րչափ է : — Ո՞րչափ կը կշռէ : — Հինգ քաշէն աւելի է : — Ո՞ր մնավաճառէն դնեցիր : — Քանի՞ օխա փայտ կը վառէք : — Քա՞րը ծանը է թէ փայտը : — Վառելու փայտը անտառներէն կը կտրեն : — Ածուխն ալ անկէ կը շինեն : — Փայտն ու ածուխը վառուելով՝ մոխիր կ'ըլլան : — Կշռը երկու թաթ (նժար) ունի, մէկին մէջ տըրամները կը դնեն, միւսին մէջ կշռուելիք առարկան : — Փայտն ու ածուխը ջորիի կամ իշու բեռով կամ սայլով կը ծախուին, և կը կշռուին խանթարով, որ քառսոնը չորս օխա է :

28. ՀՐԱՎԱՆԳ

Աստուած բառին պես հոլովեցիք. (— Ըսէ՛ք, ինչո՞ւ Աստուած բառը յիշնակի չունի) :

Պոլիս, սէր, պատիժ, լոյս :

Թուրքիա, Իտալիա, Գերմանիա, Ռուսիա :

[Աւշադրութիւն ըրէ՛ք Բացառական և Գործիական հոլովերուն] :

40. “ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԿԻ”

Սիրտերն ամէն կը բարախին ,
Մարդիկ համայն լուռ՝ կ'աղօթէն ,
Արշալոյն ալ չուտ բացուեցաւ ,
Քրիստոս յարեա՛ւ , Քրիստոս յարեա՛ւ .

Հալեցաւ ձիւնը գաշտերէն ,
Բարձրացաւ լուրը գետակէն ,
Մօտի անտառը կանաչցաւ ,
Քրիստոս յարեա՛ւ , Քրիստոս յարեա՛ւ .

Եւ արթնցա՛ւ համայն երկիր ,
Լեռներ , գաշտեր են ծաղկալիր ,
Գեղեցկագոյն դարուն եկաւ ,
Քրիստոս յարեա՛ւ , Քրիստոս յարեա՛ւ .

Հարցումներ . — Ո՞վ է Քրիստոս : — Ինչ ըսել է «յարեաւ» : — Ե՞րբ կուգայ յարութեան տօնը : — Ինչ կը պատահի գարունը (նկարագրեցիք) :

29. ՀՐԱՎԱՆԳ

Ամբողջացուցիք սա խօսերը .

1. Տարիին չորս եղանակներն են
2. Ամառուան ամիսներն են
3. Զմիուուան ամիսներն են
4. Աշնան ամիսներն են
5. Գարնան ամիսներն են
6. Շաբթուան օրերն են

41. Ժ Ա. Մ Ա. Ն Ա. Կ

Թողէ , վայրկեան , ժամ , օր , շաբաթ , ամիս ,
տարի , դար :

Երկուշաբթի , երեքշաբթի , չորեքշաբթի ,
հինգշաբթի , ուրբաթ , շաբաթ , կիրակի :

Ամառ , ձմեռ , դարուն , աշուն :

Թողէն ժամանակին էն փոքր մասն է . վախ-
սուն րապէն կ'ընէ վայրկեան մը . վախուն վայր-
կեանը կ'ընէ ժամ մը . քսանը չորս ժամը կ'ընէ
մէկ օր , այսինքն դիշեր մը ու ցորեկ մը . եօթն
օրը կ'ընէ մէկ շաբաթ . չորս շաբաթ կամ երե-
սունը մէկ օրը՝ կ'ընէ մէկ ամիս . երեք ամիսը
կ'ընէ եղանակ մը . առան երկու ամիսը կ'ընէ
տարի մը . հարիւր տարին կ'ընէ դար մը :

Հարցումներ . — Որո՞նք են ժամանակի բաժանում-
ները : — Որո՞նք են շաբաթութերը : — Որո՞նք են տա-
րիին չորս եղանակները : — Վարսուն վայրկեանն ի՞նչ
կ'ընէ : — Քանի՞ ժամը մէկ օր է : — Տարին քանի՞
շաբաթ է , քանի՞ օր , քանի՞ ամիս :

Ծան . — Մտամարզութեան տեսրակին մէջ գրեցէք
ժամանակի բաժանումներ ցուցնող բառերը :

30. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Որո՞նք են բերնի մասերը : — Որո՞նք են զիխու մա-
սեր : — Որո՞նք են բերի մասեր : — Ո՞ր է տեսողու-
թեան գործարանը : — Որո՞նք են ոսքի մասերը : — Ո-
րո՞նք են հինգ զգայարանները : — Որո՞նք են շան մը
անդամները . բոչունին , ձուկին , օձին :

42. Դ Պ Ր Ո Յ Ի Ն Մ Է Զ

Դաստ սերտէ , ցա՛ծ ձայնով : — Աղմուկ պէտք չէ
— կրնա՞ս դասդ անսխալ ըսել : — ինչո՞ւ լաւ չսեր-
տեցիր : — Վաղը սորված պիտի ըլլամ . այսօր գոցի
օր չէ : — Քարտէսդ դեռ չե՞ս աւարտած : — Լա՛ւ կը
գծես , ո՞վ է դասատուդ : — Թուաբանութեան խըն-
դիրները լսոծե՞ց : — Քանի՞ խնդիր կայ : — Բազմա-
պատկալթեան աղիւսակը ⁽¹⁾ դոց գիտե՞ս ամբողջ :
— Ո՞ր օր աշխարհագրութեան դաս կ'առնէք : —
Տետրակիներս ամէնքն ալ ամբողջ են ու մաքուր
դրուած : — Զանա՛ օր մրցումներուդ մէջ յաշող
ըլլաս : — Տարեկան քննութիւնը այսօր կ'ակսի և
կը շարունակուի մինչեւ ուրբաթ : — Քննիչներ պի-
տի գան : — Գեղագրութեան համար տետրակիներ
ունենալու էք : — Մրցանակաբաշխութեան հանդէս
պիտի կատարուի վաղը , յառաջադէմ աշակերտ-
ները սոկեզօծ գիրքեր ու խաչ պիտի ստանան :
Երանի՞ այն տղուն որ մրցանակի կ'արժանանայ :

31. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Ամբողջացուցիք սա խօսները .

1. Ուտելիք են : 2. Խմելիք են :

3. Եկեղեցական հագուստ են : 4. Եկեղեցական
անօթներ են :

⁽¹⁾ Ցոյց տուէք աղիւսակ մը և այս առթիւ բազմապատկութեան
վրայ դիւրին խնդիրներ ընել տուէք՝ բերանացի ու զրաւոր Բացարե-
ց'ք թէ ի՞նչ է բուաբանական խնդիր ըսուածը :

43. ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

Եզակի	Յոհանակի	Եզակի	Յոհանակի
Ո. Հայր	Հայրեր	Քոյր	Քոյրեր
Ս. Հօր	Հայրերու	Քրոջ	Քոյրերու
Տ. Հօր	Հայրերու	Քրոջ	Քոյրերու
Հ. Հայր	Հայրեր	Քոյր	Քոյրեր
Բ. Հօրմէ	Հայրերէ	Քրոջմէ	Քոյրերէ
Գ. Հայրով	Հայրերով	Քրոջմով	Քոյրերով

44. ԱՍՏՈՒՄԾ ՈՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ամէն նոր ծնած ձագերն ալ երշանիկ են, ամէնն ալ ասդին անդին ցրուած՝ կը խաղան ու փառք կուտան Աստումոյ որ իրենց կեանք տուաւ։

Անսնք՝ միայն սրտով կրնան ճխալ, մենք աս բաղդն ալ ունինք որ բերնով ալ կ'օրէնենք զինքը։
Թուշունները կը ճըւճըւան, գառնուկները կը մայեն, բայց մենք միայն կրնանք Աստումոյ բարիքներուն վրայ խօսիլ։

Ուրեմն, փա՛ռք տանք ու օրէնենք զինքը՝ ան արարածներուն բերնէն ալ որոնք լեզու չունին։

32. ՀՐԱՍՏԱՆԳ

Հոլովեցէ՛ք Հայր բառին պէս.
Մայր, ծմայր, կնքամայր, սանամայր:
Հոլովեցէ՛ք Քոյր բառին պէս.
Կին, տիկին, ընկեր, տալ, տէր։

Ծաղկա՛ծ ծառեր, պղտի՛կ դառնուկներ, թէ որ լեզու ունենայիք, Աստումոյ բարութիւնը ո՛րչափ պիտի գովէիք։ բայց դուք լեզու չունիք, մենք ձեր տեղը կը խօսինք ու անոր չնորհակալ կ'ըլլանք։

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընեն ձագերը : — Անոնք կրնա՞ն խօսիլ : — Մենք ի՞նչպէս փառք կուտանք Աստումոյ : — Թուչուններն ի՞նչպէս կ'ընեն : — Ճխալ «սասփիլ ուրախուրիւն զզալ» ըսել է. զիսցի՛ր նայիմ, ե՞րբ կը ճխայ բու սիրտ, եւ ե՞րբ կը տրմի :

45. ԿԻՐԱԿԻ ՈՒ ՏՕՆ ՕՐԵՐ

Մէկ շաբաթը եօթը օր է։

Մարդիկ վեց օր կ'աշխատին ու մէկ օր հանգիստ կ'ընեն։ Հանգիստի օրն է կիրակի։

Աշխատութեան վեց օրերը գործի օր կամ լուր օր կ'ըստին։

Կիրակի՝ եկեղեցի կ'երթանք, ճաշէն վերջը պտոյսի կամ այցելութեան կ'երթանք, հիւր կ'ընդունինք, կամ անմեղ զբոսանքներով ժամանակ կ'անցընենք։

Տօնի (ակում) օրեր հանգիստ կ'ընենք։

Զատիկ, Ծնունդ, Աստուածածին, Վարդավառ, Խաչվերաց, Տեառնընդառաջ՝ տօնի օրեր են։

33. ՀՐԱՍՏԱՆԳ

Ի՞նչ է տակառը, մոււսակը, բաննը, մահնակալը, ժամկոչը, խլուրդը, սեղանը, եկեղեցին, տունը, մոււնը, փուռը, զիբեր, գրասունը, զուրը, օգը, մեղուն, լուբիան։
Օրինակ. — Տակառը աման է։ Մուշտակը հազուս է։

46. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(ՆԱԽԱԾԱՇ ՈՒ ՃԱՇ)

Նախաճաշը ըրի՞ք: — Դեռ չըրինք: — Ե՞րբ կուզէք
նախաճաշել: — Սեղանը պատրա՞ստէ: — Այս, հրա-
մեցէք: — Սուրճ կ'ուզէ՞ք: — Ո՞չ, միայն կաթ ու կա-
րագ կ'ուզեմ: — Խորոված հայէն կ'ախորժէի՞ք: —
Շաքարնիդ քիչ կ'երեւայ: — Ո՞չ, չափաւոր է: —
Հայրս սուրճ խմե՞ց: — Քանի՞ք գաւաթ: — Ալ չեմ
ուզեր: — Լաւ կշտացայ: — Ճաշի հրաւէ՞ր ըրած
էք բարեկամներու: — Այս, քենեկալս ու քեռոր-
դիս պիտի գան ժամը վեցին: — Ճաշը ապավորա՞ծ
էք: — Զուկ գտնել առողի՞ք: — Զկրցաւ գտնել:
— Ո՞վ զրկեցիք ձկնավաճառէն ձուկ գնելու: —
Ճոխ ու բազմախորափիկ սեղան մը պատրաստեր
էք: — Կե՛ր որչափ որ ախորժակ ունիս, մի՛ քաշ-
ուիր: — Ապուրէն ուտել չեմ ուզեր, տաք է: —
Դգալ գրուած չէ՞: — Սպաս մը բեր, տղայ: —
Ո՞ւքան ախորժահամ է սա միսը: — Թարմ է,
գեռ այսօր մորթուած ոչխար մ'է: — Հորթին մի՞-
սը համեղ է, թէ գառին: — Ինձի համար վառ-
եակ մը լաւագոյն է: — Շատակեր մէկն է: —
Առողջ ստամոքս ունի: — Գինին մէջ ջուր լեցը-
նել չե՞ս ուզեր: — Փափկակերին մէկն ես, ամէն
կերակուրի չես հաւաիր: — Քիչ բայց լաւ կերա-
կուր ուտելու է: — Օրը քանի՞ք ժում կերակուր
կ'ուտէք:

47. Ա Դ Ո Թ Ք ՈՒ Ա Շ Խ Ա Ն Ք

Ծոյլ աշակերտն հարցուց ջանասէրին:

“ Դուն ի՞նչ կ'ընես որ դասերդ այդպէս լաւ
կը սորվիս ” :

— Կ'աղօթեմ, պատասխանեց ջանասէրը:

— Ես ալ կ'աղօթեմ, ըստեւ ծոյլը ինքիրեն, և
նոյն դիշեր քնանալէ առաջ աղօթք ըրաւ: Բայց
միւս օրը նորէն դասը չգիտցաւ:

— Ես նորէն դասս չեմ դիտեր, ըստեւ իր ըն-
կերին, գուն ըսիր որ, եթէ աղօթեմ, կը սորվիմ:

— Արդեօք աղօթելէ առաջ դասերդ կը պատ-
րաստե՞ս, հարցուց ջանասէրը:

— Ո՞չ, ըստեւ ծոյլը:

— Ուրեմն, գուն դասդ չես կընար սորվիլ,
նախ պէտք է աշխատիլ և ապա աղօթել:

Օդնէ՛ գուն քեզի՝ որ Աստուած ալ օդնէ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ հարցուց ծոյլը: — Ի՞նչ պա-
տասխանեց աշխատակը: — Նոյն զիւերն ի՞նչ ըրաւ
ծոյլը: — Միւս օրը դաս գիտցա՞ւ: — Ինչո՞ւ: — Ի՞նչ
ընելու եր:

34. Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ

Ո՞վ կը կարդայ եկեղեցիին մէջ, ո՞վ հարող կ'ու-
սայ, ո՞վ կ'երգէ, ո՞վ խնկարկուրին կ'ընէ, ո՞վ բոց
կը շարժէ, ո՞վ պատրագ կ'ընէ, ո՞վ մոմ կուտայ, ո՞վ
կը վառէ ջահերն ու մուերը, ո՞վ մաս կը բաժնէ, ո՞վ
գանձանակ կը պացնէ:

48. Յ Օ Դ Ո Վ Հ Ո Լ Ո Վ Ո Ւ Խ Մ

Ս. Փ. Ն. (կամ Բ.)

Եղակի

Յոհանի

Ո. Մազս	սաշըմ	մազերս	սաշլարըմ
Ա. Մազիս	սաշըմըն	մազերուս	սաշլարըմըն
Տ. Մազիս	սաշըմա	մազերուս	սաշլարըմա
Հ. Մազս	սաշըմը	մազերս	սաշլարըմը
Բ. Մազէս	սաշըմս սն	մազերէս	սաշլարըմսան
Գ. Մազովս	սաշըմ իլէ	մազերովս	սաշլարըմ իլէ

49. Մ Ե Բ Ա Ն Զ Բ Խ Ն Ա. Մ Ե Ն Ք

Տղայ մը պէտք է իր անձը խնամէ, և մաքուր
պահէլու հոգ տանի :

Երեսներս, ականջներս ու ձեռքերս ամէն առա-
տու կը լուամ՝ ու մազերս կը սանտրեմ :

Հագուստներս ալ մաքուր կը պահէմ, չեմ
պատռեր : Գիրքերս ու տետրակներս զգուշու-
թեամբ կը դործածեմ՝ որպէս զի չաղտսախն ու
չպատռին :

35. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Ս. Գ. Ն. գիրերով հոլովեցէ սա բառերը .

Տղայ, ակոայ, շուկայ, գուլպայ :

Բարեկամ, լեզու, հոգի, ապակի, հաւ .

Օրինակ

1. — Առանց յօդի՝ Տղայ, սղու, սղէ, սղով :
Տղաֆ, սղոց, սղոցմէ, սղոցմով :
2. — Յօդով . Տղաս, սղուս, սղէս, սղովս :
Տղախ, սղոցս, սղոցմէս, սղոցմովս :

Աղէկ տղայ մը, կ'ըսէ վարժապետս, գործուն-
եայ, աշխատասէր, խելօք ու մաքուր կ'ըլլայ :

Դպրոցին մէջ իր գասերով կը զբաղի, գպրո-
ցէն գուրս, տանը մէջ, իր ծնողքին կ'օգնէ կըր-
ցածին չափ :

Մաքուր ու աշխատասէր չեղող տղան իր անձին
խնամք չի տանիր. ուրիշներն ալ զինքը չեն սիրելու :

Հարցումներ . — Ինչ ընելու ենք մեր անձին : —
Ինչ կերպով : — Ինչպէս պահելու ես գիրերդ, հա-
գուստներդ, եւայլն : — Աղեկ տղան ինչպէս կ'ըլլայ :

50. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա. Ց Ր Ո Ւ Ց Թ Ի Ւ Ն

(0 Գ)

Օդն ի՞նչպէս է : — Օդը գէշ է . ամպեր կը
գիշուին, անձրեւ պիտի գայ : — Օդը բացուեցաւ,

36. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Կետերուն տեղ ձայնաւոր գիր մը դնելով՝ բառ մը
տինէ եւ տուր նշանակուրիւնը .

Օրինակ . — թ. մ. կ'ըլլայ թէմ, կ. ս. կ'ըլլայ կէս ,
թ. ծ. կ'ըլլայ թիծ , զ. մ. կ'ըլլայ զոմ :

1	(պ. մ ն. ր բ. ռ գ. տ կ. ր
2	(ն. տ ւ. ռ ց. ց ծ. փ թ. ւ
3	(կ. տ ս. ր ք. ն մ. զ շ. ն
2	(ա. գ ա. ր ք. ն մ. զ շ. ն
3	(ա. գ ա. ր ք. ն մ. զ շ. ն
4	(գ. մ ք. ս մ. մ շ. ւ հ. ս
	(բ. ր ծ. մ թ. ք կ. ւ հ. ր

գեղեցիկ արև մը ծագելու վրայ է : — Տեսէք ծիածանը՝ որ գոյնզգոյն կը փայլի լեռին վրայ՝ կամարաձև : — Ամպեր կը պատեն հորիզոնը, երկինքը կը մթագնի: — Կ'երեւի թէ փոթորիկ կայ: — Անձրւ կը տեղայ, ձիւն տեղաց, կարկուտ պիտի տեղայ: — Գետնին երեսը երկու թիզ ձիւն դիզուեր է, կարծես սպիտակ սաւան մ'է որ կը ծածկէ դաշտ ու լեռ: — Գետիններն ու գետերը սառած են: — Սրեւը կը փայլի, կը ծագի լեռին ծայրէն: — Սաստիկ հիւսիսային քամի կը փչէ: — Կարկուտը հունձքերուն շատ վեասեց: — Կայծակներ կը փայլատակեն: — Երկինքը կ'որոտայ: — Զիւնը կը հալի և առուներ կը կալմէ: — Լուսինը կը ծագի, լուսնի լուսով երթանք պտըտելու: — Կարծեմ օդը պիտի բացուի, ձիւները պիտի հալն, հովը փոխուեցաւ: — Ամէնքս ալ թքնեցանք անձրեւէն:

54. Պ Ա Ր Ց Ք

Երեք մանուկներ՝ ուրախ ու զըւարթ՝
Կ'երթային գպրոց խօսելով հանդարտ:
Մին կ'ըսէր. « Եթէ աղէկ աշխատիմ,
Ազուր պարզե մը հօրմէս կ'ընդունիմ: »
Երկրորդը յարեց. « Լաւ կ'աշխատիմ ես,
Որ համբոլը մ'առնեմ սիրելի մօրմէս: »
— Իսկ ե՞ս ինչ լնեմ, հառաչեց վերջինն,
Հայր ու մայր չունիմ՝ ո՞վ նայի որբին.
Բայց սիրով ես միշտ կատարեմ պարտքս,
Պարտք կատարել՛վ է որ կ'առնեմ վարձքս: »

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընկին երեք մանուկներ: — Ի՞նչպէս կ'երթային: — Ի՞նչ կ'ըսէր մեկը: — Ի՞նչ յարեց երկրորդը: — Ի՞նչ առաջարկեց վերջինը: — Ի՞նչ բան է հառաչել: — Ի՞նչ կը նետելի այս խօսերէն:

32. Տ Ա Ն Մ Ա Ս Ե Բ Ը

Սեմ (շեմ), դուռ, դաւիթ, պարտէզ, խոհանոց, մառան, սանդուխ, սրահ, սենեակ, խուց, յարկ, ձեղուն, առաստաղ, որմ (պատ), տախտակամած, պատուհան, փեղկ, երդիք (տանիք, կտուր), անկողնոց, ճաշարան, ննջարան, խօսարան, հիւրանոց, նախասենեակ, ծխան, աղբիւր, ձեղնայրկ, փայտանոց, ախոռ, յարդանոց, կառատուն, հաւնոց, շաեմարան, դարակ, բաղնիք, ձեմիշ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ մասեր ունի ձեր տունը: — Ի՞նչ կ'ընեք բակին մէջ: — Ի՞նչ կայ ձեր պարտէզը: — Ի՞նչ կ'ընեն խոհանոցին մէջ: — Ո՞ր սենեակին մէջ կը պառկիք: — Ձեր տունը բանի՞ յարկ ունի: — Ի՞նչ կ'ըսուի այն սենեակն ուր հիւրեր կ'ընդունիք, ուր կը նաևէք, ուր ուտելիք կը դնեք: — Ո՞ր կը կենան հաւըր, իսկ ոչխարենիք, ձիե՞րը, եւալն:

Փան. — Մտամարզութեան Տետրակն անցուցէք տան մասերն անունները՝ այբուբենի կարգով:

37. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ

Նեղագիր բառերուն ներհակը դրեք. Օրինակ. Նիհար եղ Դեր եղ, աշխատակր բանւոր, օգտակար աշխատութիւն, մեծ ծառ, կարճ տափառ, լեցուն սակառ, զուարք տղայ, թերեւ բեռ, աղտոս լաթ, պաղ հով, լայն ճամբայ, բաց դուռ, դիւրին գործ, կեղծաւոր մարդ, հարուս դրացի, ծանր բեռ, հիս գինի, սեւ խաղող, ևկար ձայն:

53. Դ Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Խ Ն

Դասատուն կրնայ հետեւեալ վարժուքիւններն ընել տալ.

1. Բառեր հոլովել :
2. Խոսորնակ հոլովերով Տաճկ. բառերու Հայերէնն հարցնել :
3. Խոսորնակ հոլովեր առաջարկել, որպէս զի ուղղականը զանեն:
4. Բառերուն հոլով հարցնել, ևայլն :
5. Մտամարզակնն և իրագիտական հարցումներուն վրայ անդրադարձութիւններ ընել՝ բաղադրական և վերլուծական ոռով, ինչպէս.

Ա. Բաղադրական ո՞նի օրինակ .

— Հարց. Ո՞ւր կը տեսնես մազ, ձակաս, յօնի, բարրիշ, աշխ, ականչ, իիր, քերան, երես, ծնօս, ևայլն .

— Պատ. Մարդոց դէմքին վրայ :

Բ. Վերլուծական ո՞նի օրինակ .

— Հարց. Ի՞նչ մասեր ունի մարդուս դէմքը :

— Պատ. Մարդուս դէմքն ունի ձակաս, յօնի, բարրիշ, ականչ, երես, աշխ, քերան, ևայլն :

Ա. Ա. Կ

Աժան մըսի արգանակ
ի հարկէ համ չ'ունենար :
Առանց մոմի աշտանակ
ի հարկէ լոյս չ'ունենար :

38. Հ Ր Ա. Հ Ա. Վ Գ

- Ամբողջացուցել սա խօսերը .
1. Մեխսակը (ծաղիկ) է :
 2. Պնակը է :
 3. Աթոռը է :
 4. Կաղամարը է :
 5. Ագարակը է :
 6. Մոմը է :
 7. Ժամացոյցը է :
 8. Դարբինը է :
 9. Գարին է :
 10. Ագամանդը է :

54. Է Ա Կ Ա Ն Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Խ Ն

Ա. Դ Է Մ Ք — Ե Ս

Եզակի

Ո. Ե Ա	պէն	մենք	պիզ
Ս. Ի Ռ	պէնիմ	մեր	պիզիմ
Տ. Ի Ն Ծ Ի	պանա	մեղի	պիզէ
Հ. Ի Ա	պէնի	մեզ	պիզի
Բ. Ի Ն Ծ Ը Է	պէնտէն	մեղմէ	պիզտէն
Գ. Ի Ն Ծ Մ Պ Վ	պէնիմիլ	մեղմով	պիզիմիլ

55. Զ Ր Ո Ւ Յ Ա Տ Ր Ո Ւ Խ Թ Ի Խ Ն

(ՑԱԽ ՈՒ ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆ)

Շատ կը ցաւիմ շիտակը, մեղք չէ : — Դըժուար, չատ գժուար բան է : — Սարսուռ կ'զգամ. բարկութենէս կը ճամփիմ : — Մեծ վիշտ մ'է և ցաւալի կորուստ մը : — Ա՛լ չեմ կրնար համբերել :

39. Հ Ր Ա. Հ Ա. Վ Գ

Ամբողջացուցել սա խօսերը .

1. ով հաց կը շինեն :
2. ով միա կը ծեծեն :
3. ով հագուստ կը շինեն :
4. ով ճրագ կը վառեն :
5. ով գինի կը շինեն :
6. ով ձուազեղ կը շինեն :
7. ով պանիր կը շինեն :
8. ով կերակուր կ'եփեն :
9. ով կը ճամբորդեն :
10. ով տուն կը շինեն :

Օրինակ. — Ուրազով զամ կը զամեն :

— Սիրտս նեղ է և չեմ գիտեր ի՞նչպէս միսիթարուխմ : — Ո՞րչափ գժբաղդ եմ եղեր : — Ի՞նչ սոսկալի դիպուած : — Սիրտս վիրաւորուած է, շատ բարկացած եմ : — Չեմ կինար ինքզինքս զսպել : — Երանի թէ բնա՛ւ չտեսնէի : — Որմէ՞ լուցիք այդ գոյժը : — Փոխանակ ցաւելու և բարկանալու, ջանացե՞ք անոր սիրաը շահիլ : — Այսպէս բարկութեամի, մի՛ խօսիք, հարկու ճար մը կը գտնուի : — Ի՞նչ ընելու է : — Եթէ ձեր տեղն ըլլայի, կը ջանայի մոռնալ, ա՛լ չէի մտածեր ատոր վրայ : — Ահա գեղեցիկ գալափար մը, ուրեմն ա՛լ մի՛ ցաւիք : — Բարկութենէն ինքզինքը կ'ուտէր, աղէկ որ գուք քոմին էիք : — Ինչո՞ւ կը գողաս : — Մե՛զք քեզի : — Քաշասիրտ ըլլալու է :

40. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Կետերուն տեղ ՈՒ, ԱՅ, ՈՅ, ԻՒ դնելով՝ բառեր կազմեցէք եւ անոնց իմաստը սորվեցէք :

Օրինակ. — թ. թ կ'ըլլայ բուր, գ. լ կ'ըլլայ գայլ, թ. լ կ'ըլլայ բոյլ, ձ. թ կ'ըլլայ ձիր :

1	(թ. թ թ. թ իւ. լ մ. իւ ձ. կ
	(գ. թ իւ. թ ծ. իւ ծ. ծ հ. մ
2	(գ. լ ս. լ փ. տ ծ. թ ոլ. տ
	(փ. լ ք. լ կ. ծ հ. թ իւ. ծ
3	(թ. լ ս. լ թ. ս յ. ս կ. թ
	(ծ. լ թ. ն կ. ս ւ. ս ք. թ
4	(ձ. թ հ. թ գ. դ հ. թ ձ. ն
	(հ. զ շ. զ ձ. զ թ. թ ս. ն

56. Կ Ա Տ Ո Ւ Ն ՈՒ Շ Ո Ւ Ն Բ

Կատուն ու շունը, օր մը, իրենց տիրոջն եւ կան ու սկսան գանդատիւլ իրարմէ .

” Շունը ականջս խածաւ, կ'ըսէր կատուն :

— Կատուն գունչս ճանկեց, կ'ըսէր շունը :

— Շունը խոհանոցէն միս գողցաւ, կ'ըսէր կատուն :

— Կատուն պնակին մէջի կաթը լակեց, կ'ըսէր շունը :

Անոնց տէրը բարկանալով՝ բիշը ձեռք առաւ ու ըսաւ . “ Երկուքդ ալ գող ու չար էք, ասոր համար միշտ կը կռտիք . և եթէ չխելօքնաք, երկուքդ ալ աս փայտով կը ծեծեմ ” :

Երբ երկու հոգի իրարաւ հետ միշտ կռիւ կ'ըսէն, անոնց համար կ'ըստի թէ ” Շան ու կատուի պէս կ'ապրին ” :

Հարցումներ. — Ի՞նչ լրին կատուն ու շունը : — Ի՞նչ ըսաւ կատուն : — Ի՞նչ ըսաւ շունը : — Անոնց տէրն ի՞նչ ըսաւ : — Որո՞նց համար կ'ըսուի թէ « Շան ու կատուի պէս կ'ապրին » : — Ըստն ու կատուն վայրի կենդանի են թէ . . . :

41. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Հարցումներուն պատասխանելով՝ ըսէի թէ

Ի՞նչը կը փայլի ցորեկ ատեն : — Ի՞նչը կը բուսնի հողէն : — Ի՞նչը կ'ելլէ ծովէն : — Ի՞նչը կը բերուի անտառէն : — Ի՞նչը կը հերկուի արօրով : — Ի՞նչը կը հնձուի մանդաղով : — Ի՞նչը կը քաշուի սալորենիէն : — Ի՞նչը կը տաքնէ մեղ : — Ի՞նչը կ'ուտուի գգալով : — Ի՞նչը կը տեղայ ձմեռը : — Ի՞նչը լոյս կուտայ գիշերը :

57. Մ Ե Ր Պ Ե Ց Ք Ե Ր Ը

Երեք տեսակ պէտքեր ունինք . սմունդ, հազուս, բնակարան :

Սուանց մնունդի, չենք կրնար ապրիլ : Օրը չորս անգամ ճաշ կ'ընենք, առտուանց՝ նախաճաշ, կէս օրին՝ ճաշ, իրիկունը՝ նախընթրիք, գիշերը ընթրիք :

Հայ, միս, հաւկիթ, կաթ, բանջարեղէն, մեղք, պանիր՝ ուտելիք են, մնունդ կուտան : Զուրը, գինին, սուրճը, թէյը խմելիք են :

Հագուստի ալ պէտք ունինք . առանց հագուստի, կը մախնք, և կամ՝ տաքէն պաղէն կը նեղուինք :

Տուն մ'ալ պէտք է մեղի՝ բնակելու համար: Տան մէջ կը պատսպարտինք հովէն, անձրեւէն, տաքէն, ցուրտէն, և հանդիսատ կ'ընենք :

Հացումներ. — Քանի՞ տեսակ պէտք ունինք : — Ի՞նչ ըսել է « սնունդ » : — Օրը բանի՞ անգամ կը ճաշէք : — Ի՞նչ ուտելիիներ կը ճանշնաս : — Ի՞նչ խմելիիներ գիտես : — Հագուստը ի՞նչ բանի համար եղած է : — Որո՞նք են բնակութեան տեղերը (Տուն, պանդոկ, եւալի):

42. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Ո՞ր երկիրներ կը բնակին
Իտալացիները, Գերմանացիները, Յոյները, Զինացիները, Հնդիկները, Պարսիկները, Պրուսացիները, Բէօթանեացիները, Պանտրմացիները, Կովկասցիները, Լեռնացիները, Քաղաքացիները, Գեղացիները, Ռուսները, Կղզեցիները, Արաբացիները, Եգիպտացիները, Պոլսները :

Օրինակ. — Իտալացիները կը բնակին Իտալիա :

58. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ

(ՈՒՏԵԼ — ԽՄԵԼ)

Ախորժակս գոց է : — Ես լաւ ախորժակ ունիմ : — Բա՛ն մը կերեք : — Կերակուր չէ՞ք ուտեր : — Եատ ախորժակալ կերայ, ա՛լ չեմ ուտեր : — Ծարաւէս կը մարիմ : — Գաւաթ մը ջուր չնորհ կ'ընէ՞ք : — Ո՛չ, մի՛ խմէք, քրտնածէք, կը վասէ : — Ուրեմն քիչ մը համբերեմ : — Սեղանին վրայ ձեր կենացը խմեցին : — Բայց ի՞նչու չէք հրամեր, աս կերակուրը չիրեցի՞ք. ահա ձեզի կտոր մը միս : — Բանջարեղէն կամ աղցան ալ կ'ուղէ՞ք : — Զուկ չկերաք : — Ի՞նչպէս, լաւ եփուա՞ծ է ձուկը : — Եա՛տ համել է : — Թարմ լուբիայէն կերայ : — Խմունղէն չեմ սիրեր : — Սեր ու հաւկիթ առէք : — Մեղք ալ կ'ուղե՞ս : — Սկաւառակ մը բերէք : — Սա պնակը վերցնւը, ուրիշ մը բեր : — Աղը քիչ է : — Այս, քիչ մը ան-

43. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Տրւած օրինակին համեմատ խօսեր տինեցէք.

Օրինակ. — Յունուարը տարիին առաջին ամիսն է:

Կիրակին շաբթուան առաջին օրն է :

ԲԱՌԵՐ. — 1. Յունուար, Փետրուար, Մարտ,

Ապրիլ, Մայիս, Յունիս, Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր :

2. Կիրակի, Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Զորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ, Շաբաթ :

լի կ'երեւայ : — Ապուխտ ու երշիկ կը սիրէ՞ք :
— Ոչ կտոր մը պանիր ու ողկոյզ մը խաղող
բաւ է : — Անուշեղէններէն ալ հրամեցէք : —
Կաթնապուրէն դեռ ուտել կ'ուղէ՞իք արդեօք :
— Խորտիկը հում հում կ'ուտուի :

59. Է Ա Կ Ա Ն Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ի Ն

Բ. Գ Ե Մ Ք — Գ Ո Ւ Ն

Եզակի	Օռհնակի
Ո. Դուն սեն	դուք սիզ
Ս. Քու սենին	ձեր սիզին
Տ. Քեզի սանա	ձեզի սիզէ
Հ. Քեզ սենի	ձեզ սիզի
Բ. Քեզմէ սենին	ձեզմէ սիզտեն
Գ. Քեզմով սենին իլէ	ձեզմով սիզրն իլէ

60. ՄԱՐԴ Ի՞ՆՉՊէ՛Ս ՀԱՐՈՒՄԾ ԿՐԱԼԱՅ

Տղայ մը հարցուց իր հօրը որ շատ հարուստ էր,
“Հայր, դուն ի՞նպէս այդշափ հարուստ եղարք:
Հայրը պատասխանեց :

— Հարուստ ըլլալ շատ գիւրին բան է, տղա՛ս :
Պէտք եղածով գոհ ըլլալու է, եւ միայն մէ՛կ մոմ
վառելու է, երբ երկու հատ վառել հարկ չէ :”
Ա՛ս ըսելով՝ տղուն հայրը մարեց երկու մու-
մերէն մէկը, որ նոյն միջոցին սենեակին մէջ կը
վառէին :

Խաւաս. — Պէտք է զգուշանալ շոայլութենէ :

Առակ. — Հարսառութիւնը խնայողութեան զաւակն
է : — Աղքատութիւնը շոայլութեան դուստրն է :

Հարցումներ . — Տղայ մը ի՞նչ հարցուց հօրը : —
Ի՞նչ պատասխանեց հայրը: — Յետոյ ի՞նչ քաւ: — Մարդ
ի՞նչպէս հարուս կ'ըլլայ :

61. Յ Ո Ւ Ե Ն

Յորենը շատ օգտակար բոյս մ'է. անով կը
շնուի մեր հայրը

Յորենը կը ցանուի արտին մէջ: Հողին տակը
արմատ կը կապէ, կը բուսնի : Հողէն գուրս կը
տնկուի ցողունը. մանր ծաղիկներ կ'ունենայ: Ցօղու-
նին վերի մասն է հասկ, որուն վրայ խիտ խիտ
շարսւած են հատիկներ

Երբ ցորենը հասուննայ, երկրագործը կը հնձէ
զայն, որայ կը կապէ, կալատեղը կը տանի կը
դիպէ, յետոյ կը կամնէ՝ (այսինքն հատիկները
կը զատէ ցողունէն) և ապա կը տանի շոեմարտնը:

Ցօղունն ալ պիտանի է. ջարդուելով՝ յարդ
կ'ըլլայ

44. Հ Ր Ա Հ Ո Ւ Ղ

Եզակիի վերածեցէ սա բառերը .

Գետերուն ջուրերը : — Բեռներուն ծանրութիւն-
ները : — Հաւերուն հաւերիթները : — Դասերուն ժա-
մերը : — Հայրերուն խրատները : — Եղբայրներուն տու-
ները : — Տղաներուն մաղերը : — Նաւերուն կայմերը :
— Թիւերուն կոթերը : — Դրացիներուն հիւրերը : — Գո-
տիներուն կապերը : — Պոլսեցիներուն սովորութիւն-
ները : — Պատերուն գամերը : — Կիներուն ծամերը :
— Դուռերուն զանգակները : — Տարիներուն համ-
րանքները :

Օրինակ . — Գետին ջուրը :

Ցորենը պարկերով կը տանին ջաղացք . հոն
կ'աղան , ալիւր կը շնեն :

Ալիւրը կը շաղուեն , կը թրեն , փուռը կը զըր-
կեն . հոն կ'եփի , հաց կ'ըլլայ :

Խրաս . — Երկրագործութիւնը օգտակար ու սիրելի
արհեստ մ'է :

Հարցումներ . — Ի՞նչ է ցորենը : — Ի՞նչ կը տինուի
անոլ : — Ուր կը ցանուի ցորենը եւ ի՞նչպէս (Ակա-
րագրեցի) : — Ի՞նչ է յարդը եւ ի՞նչ կ'ընեն զայն : —
Ի՞նչպէս կը տինուի հացը , ո՞ւր կ'եփուի :

62. Զ Ր Ո Ւ Յ Ա . Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Ա Ռ Ո Ղ Զ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն)

Զեր եղբայրներէն լուր առի՞ք : — Այս՝ , շատ
աղէկ հանգիստ են եղեր : — Շատ գոհ եղայ : —
Իր հիւանդութիւնը լսելէս ի վեր՝ հոգ (Մերագ)
կ'ընէի : — Հարբուխ է եղեր , գլուխն աւ կը ցաւի :
— Եռկո՞րդը աւուեր է : — Ոչ , ակռան երը կը ցաւին :
— Մարմինը տաք է , չերմ ունենալու է : — Գլուխս

45. Հ Ր Ա . Հ Ա . Ն Գ

Զանազանեցիք՝ շենք , կերպաս , ուտելիք :

Գրեցիք . — Խաւիծը ուտելիք է , Խանուրը շենք է

Խաւիծ , խանուր , մզկիթ , կաւար , բաղարջ , ասուի,
շաքար , շդարձ , կարկանդակ , գործատուն , սեր , բենեզ ,
պանդոկ , շոգեկասք , շարոց , սնդուս , ձուազեղ , եկե-
ղեցի , քաքար , ալբիւր , թաւիշ , զանգակատուն , ձի-
թապտուղ , տպածոյ :

կը դառնայ : — Աչքս կը միջնէ : — Ծունկերս կը
դողան , — Գիշերը մինչև առատու՝ սաստիկ դող մը
կար վրան : — Սիրան ու ստամոքսը կը ցաւին , Ջի-
ղերու տկարութիւն ունի : — Քանի՞ օրէ ի վեր հի-
ւանդ էք : — Կը յուսամ թէ շուտ կ'անցնի , բայց
լաւ հոգ տանելու էք որ պաղ չառնէք : — Հիւան-
դութիւննիդ ի՞նչպէս սկսաւ : — Նախ եւ առաջ
տաքութիւն ետքն աւ քրտինք եկաւ : — Հի-
ւանդնիս շատ գէշ վիճակի մէջ է , մեռնելու աս-
տիճաննիս հասած է : — Աստուծով աղէկ կ'ըլլայ ,
հոդ մի՛ ընեք , Աստուծոյ ողորմաւթիւնը մեծ է :

63. Փ Ի Ս Ի Կ Ս

Պատուհաննիս մէջ նստած հանդարտիկ ,
Պոչը տակն առած՝ հաւքած չորս թաթիկ՝
Համեստ , նազելի , միշտ կ'ընէ տիտիկ
Մըն , մըն մըլլաւան իմ սիրուն փիսիկ :

46. Հ Ր Ա . Հ Ա . Ն Գ

Առաջին բառը սեռական բրեկ եւ նոյն բառերով
խօսեր ընթեցիք .

Օրինակ . — Գյլուտն մազերը բափեցան :

Գլուխ մազերը , ճամբայ յոզնութիւնը , ձի սանձը ,
կով կաթը , ծով յատակը , հայ եկեղեցէ , չահ կէսը ,
էշ պոչը , արև ջերմութիւնը , նաւ կայմը , մարդ խել-
քը , հով սաստկութիւնը :

Երբեմն զիրկըս ան կ'ընէ պաճիկ ,
Կըլոր աչքերը պահէ բացխըփիկ :
Փափկիկ թաթերով լըւայ իր թըշիկ ,
Մըռ , մըռ մըղաւան իմ սիրուն փիսիկ :

Բայց երբ կը լըսէ շշուկը մըկան ,
Շուտ մը կը յատքէ , կը հասնի վըրան .
Սուր սուր ճանկերով կ'ընէ հոգեհան
Անդութ փիսիկըս՝ մըռ , մըռ մըղաւան :

64. Ե. Ա. Կ. Ա. Ն Դ. Ե. Բ. Ա. Ն Ո. Ի. Ն

Գ. Գ. Ե. Մ. Ք. — Ա. Ն

Եզակի

Օնբնակի

Ո. Ան	օ	անոնք	օնլար
Ս. Անոր	օնուն	անոնց	օնլարն
Տ. Անոր	օնա	անոնց	օնլարա
Հ. Ան	օնու	անոնք	օնլարը
Բ. Անկէ	օնտան	անոնցմէ	օնլարտան
Գ. Անով	օնըն իլէ	անոնցմով	օնլար իլէ

Վարժ. — Այսպէս հոլովեցէք աս , աս դերանունները :
Գիտ. — Կայ նաև սա , սա , նա , որ կը հոլովուին
Եղակի՝ սա , սըւոր , սըկի , սըւով :
Յոքնակի՝ սըւոնի , սըւոնց , սըւոնցմէ , սըւոնցմով :

47. Հ. Բ. Ա. Հ. Ա. Ն Պ.

Սա բառերը եզակի՞ են թէ յոննակի .
Մենք , ձենէ , ան , իրմէ , քեզ , դուն , ինձմէ ,
զիս , մեղմով , ձեր , իմ , ինքը , անկէ , մեղի , անոնց-
մով , աս , ատով , քեզի , անոնք , իրենց , ձեղմով :
(Գրեցէք Հայերէն ու Տաճկերէնը դեմ դեմի) :

Եզակի

Օնբնակի

Ո. Ինք	ֆենտի	իրենք	ֆենտիլերի
Ս. Իրեն	ֆենտինին	իրենց	ֆենտիլերինին
Տ. Իրեն	ֆենտինի	իրենց	ֆենտիլերինի
Հ. Ինք	ֆենտինի	իրենք	ֆենտիլերինի
Բ. Իրմէ	ֆենտինին	իրենցմէ	ֆենտիլերինին
Գ. Իրմով	ֆենտինի իլէ	իրենցմով	ֆենտիլերի իլէ

Եզակի

Օնբնակի

Ո. (Չունի)	(Չունի)	(Չունի)
Ս. Իրաբու	մէկմէկու	պիրալիրինին
Տ. (Իրաբ	մէկլմէկ	պիրալիրինի
Հ. Իրաբ	մէկմէկէ	պիրալիրինի
Բ. Իրաբմէ	մէկմէկով	պիրալիրինին

48. Հ. Բ. Ա. Հ. Ա. Ն Պ.

- Հետեւեալ բառերուն Տաճկերէնը գրէ :
- Անոնց ներհակը գտի՛ր՝ Հայ. եւ Տաճկերէն :
- Ապա անոնց բով մեյմեկ զոյական դիր :
- Անոնցմով խօսեր կազմէ :

Բարի , երկայն , լայն , փոքր , գեղեցիկ , հարուստ ,
անուշ , աշխատասէր , թոյլ , բարեկամ , ուրախ , ձեր-
մակ , պազ , պղի , շատ , ծեր , նիհար , հիւանդ , մե-
ղաւոր , սուշ , կարձ , հեռի , ուղիղ , վախկոս , աղ-
տոս , կուշտ , ծանր , բացակայ :

Օրինակ. — Բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ :

65. ՄԱՐՄԻՆԻՆ ՄԱՍԵՐԸ

Թերի կամ բազուկի մասեր : — Զեռք, դասաւակ, արմաւակ, ուս, անութ :

Մրումի մասեր : — Աղդը, ծունկ, դարշապար, կրունկ :

Բունի մասեր : — Վեղ, կործաք, ծիծ, փոր, պորտ, կող, թիկունք, մէջք, մնամէջք (պէօյր) :

Այժի մասեր : — Բիր, ծիսածան (հիրիկ), կոպ, արտեւանունք (թարթիչք) և յօնք (ընքուի) :

Բերնի մասեր : — Շուրթ, ծնօտ, լինդ, ակւայ, քիմք, լեզու, կոկորդ, փող :

Դաստակի մասեր : — Զեռք, մատ, ափ :

Ուժի մասեր : — Ճիտք (պճեղ), կրունկ, պատուանդան, մատ, դարշապար :

Գյխու մասեր : — Գանկ, մաղ, ճակատ, յօնք, աչք, քիթ, բերան, երես, ծնօտ, ականչ, ծոճըակ, վիղ, քունք, ևայլն :

49. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք

Առաջին բառը սեռական լրեկ եւ նոյն բառերով խօսեցեկ .

Տարի սկիզբը, գինի մրուրը, որդի ոէրը, ոսկի գոյնը, այգի ցանկը, եկեղեցի գմբէթը, թթւնիի ծառը, կզզի բնակիչները, կաղնի ծառը, դրացի տղան, աղաւնի անմեղութիւնը, կենդանի յամառութիւնը, գաղղիացի հագուստը .

Օրինակ . — Տարիին սկիզբը Յունուար մէկ է :

66. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Ե Ր Թ Ա Լ — Գ Ա Լ)

Ո՞ւր կ'երթաք : — Տուն կ'երթամ : — Ուրկէ կուգան : — Աղարակէն կուգան, կարծեմ : — Հետը կուգա՞ք : — Երթա՞նք ուր որ կ'ուղէք : — Անշած ատեննիս եղբայրնիդ ալ առնենք : — Հիմա դուրս ելաւ, կարծեմ հօրաքրոջը այցելութեան գնաց : — Գիտէ՞ք Ե՞րբ պիտի գայ : — Ոչ, դաշնաց : — Գիտէ՞ք Ե՞րբ պիտի գայ : — Ուրեմն երթանք : — Զեշած ատենը չիմացուց : — Ուրեմն երթանք : — Եղի հետ չեմ կրնար դաւ, վասնզի հայրա տունը չէ զի հետ չեմ կրնար դաւ, վասնզի հայրա տունը չէ և հրաման չտուաւ դուրս ելլելու : — Մնաք բարով : — Բարի եկաք : — Երթաք բարով : — Նորով : — Բարի եկաք : — Վաղը միասին պտտիլ երբէն տեսնուինք : — Վաղը միասին պտտիլ երբէն միանք : — Ոինա՞կ : — Ուղած բարեկամնիդ ալ հետեմնիս կ'առնենք : — Շատ լսւ, երթա՞նք . բայց, կամ կառք եւ կամ ձի դանել տալու ենք : — Զեղմէ ալ եկող կա՞յ, գալիք կա՞յ, երթալիք կա՞յ : — Ոչ, բարեւ խօսեցէք :

50. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք

Ուղղեցեկ սա խօսեցը .

Օրինակ . — Հացը կ'ուտեն ու ջուրը կը խմեն :

Հացը կը խմեն ու ջուրը կ'ուտեն : — Սղոցով գիր կը գրեն : — Ունելիով մազ կը սահարեն : — Շերեփով կը ջարդեն : — Սահեղով փայտ կը տաշեն : — Բերմիս կը ջարդեն : — Ասեղով փայտ կը տաշեն : — Ակռաներով կը նով կը տեսնեն և աչքով կը լսեն : — Ակռաներով կը կլւն և լեզուով կը ծամեն : — Ուրագով դուռ կը բանան : — Մալով ջուր կը կրեն : — Մուրճով կը բանան : — Սահարով կ'ածիլեն մօրուքը : — Աղոցեն փայտը : — Սահարով կ'ածիլեն մօրուքը : — Պատառաքաղով ապուր կ'ուտեն, և ածելիով սենեակը կ'աւեն :

67. ԱՍՏՈՒԱԾ ՄԵԶ ԿԲ ԽՆԱՄԷ

Հովիւն իր ոչխարները կը հոդայ, լեցուն խռավ գաշտեր կը տանի՝ արածերու, յստակ ջրերու քով կը պարտացնէ. եթէ նոր ծնած գառնուկները յոդնին՝ կոնսակը կամ գիրկը կ'առնէ. եթէ ճամբան կորսնցնեն՝ իրեն կը կանչէ:

Աստուած ալ հովիւներու հովիւն է, աշխարհիս տէլն է, ինքն է հոդ տանողը ամէն բանի վրայ, երկիրս իր փառքն է, մադիկ իր հօտն են, բոյսերը՝ իր արօսը:

Մայրը կը սիրէ իր զաւակը, ծնկանը վրայ կը մեծյընէ, մարմինը կերակուրով կը գարսմանէ, բան սորվեցնելով խելքը կը բանայ: Եթէ հիւանդանայ, ա՛լ աւելի գութով կը նայի. քնանալու ատենք, ովը արժուն կը կենայ, “Ե՞րբ պիտի ըլլայ որ տղաս մեծնայ», կ'ըսէ, ու առաքինութեան ճամբան կը սորվեցընէ անոր:

Աստուած է ամէն մայրերու ուժ տուող, միսիթարանք տուող ու զիրենք հոդացող:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընէ հովիւր: — Ի՞նչ է Աստուած, եւ ի՞նչ կ'ընէ մարդեռուն: — Ի՞նչ կ'ընէ մայր մը իր զաւկին: — Ի՞նչ կ'ըսէ: — Աստուած ի՞նչ կ'ընէ:

51. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Սա բառերը յոնակի բռեկ նոյն հոլովով:

Օրինակ. — Իրենցմով, անոնց, ձեզմէ, մեր, եւայն:

Իրմով, անոր, քեզմէ, իմ, անով, ինքը, ինծի, իրեն, քեզմով, ես, ան, իրմէ, գուն, անկէ, ինձմով, քու, անով, զիս, քեզի, ասոր, ինձմէ:

68. Խ Ն Չ Ո Ր

Խնձորը պտուղ է. ծառի վրայ կը բուսնի: Խնձորի ծառին կ'ըսեն խնձորենի:

Ամէն ծառ, պտուղ տալէ առաջ, ծաղիկ կը բանայ, ետքը այդ ծաղիկները կը թափին, անոնց տեղ մանր մանր ծիլեր կ'երեւան:

Այդ ծիլերը կամաց կամաց մեծնալով խնձոր կ'ըլլան, կը հասուննան, մենք ալ կը քաղենք կ'ուտենք:

Ամէն բոյս այսպէս է, նախ ծաղիկ կը բնանայ, ետքը պտուղ կուտայ:

Հատ աղուոր պտուղ մ'է խնձորը՝ կարմիր, կըոր. Համը անուշ կամ թթու կ'ըլլայ:

Խնձորը շատ բանի կը գործածուի. կ'ուտենք, անուշեղներ, կերակուր, ռուփ, բանդակ, եւայլն կը շինենք: Խնձորը կը չորցընեն ձմբան համար:

Տանտիկին մը շատ աղէկ գիտնալու է աս բաները:

Հարցումներ. — Ի՞նչ է խնձորը: — Ո՞ւր կը բուսնի: — Ըսէ՛ֆ ծառերու անուններ: — Ի՞նչպէս պտուղ կուտայ ծառը: — Ի՞նչ բաներու կը գործածուի խնձորը: — Ի՞նչ ըսել է հասուն: — Աս բառին ներհակը ի՞նչ է:

52. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Սա բուանեաները զիրով զրեցիք, այսպէս՝ մէկ, հիմք:

1, 5, 7, 8, 18, 12, 19, 23, 36, 29, 35, 37, 41, 50, 62, 74, 80, 91, 99, 107, 1000, 1905:

69. ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒԽՆԵՐ

Ա. Գ Է Մ Ք

Եզակի
Ուղղ. Իմինս
Սեռ. Իմինիս
Տրակ. Իմինիս
Հայց. Իմինս
Բաց. Իմինէս
Գործ. Իմինովս

Օժբեկի
Իմիններս
Իմիններուս
Իմիններուս
Իմիններս
Իմիններէս
Իմիններովս

Բ. Գ Է Մ Ք

Ո. Քուկինդ
Ա. Քուկինիդ
Տ. Քուկինիդ
Հ. Քուկինդ
Բ. Քուկինէդ
Գ. Քուկինովդ

Քուկիններդ
Քուկիններուդ
Քուկիններուդ
Քուկիններդ
Քուկիններէդ
Քուկիններովդ

Գ. Գ Է Մ Ք

Ո. Իրենը
Ա. Իրենին
Տ. Իրենին
Հ. Իրենը
Բ. Իրենէն
Գ. Իրենով

Իրենները
Իրեններուն
Իրեններուն
Իրենները
Իրեններէն
Իրեններով

Վարձ. — 1. Սացականներուն վրայ այլ եւ այլ վարժուքիւններ բնել՝ հայ. եւ Տաճկերեն :

2. Ուղղականին եւ հայցականին տարբերութիւնները սորվեցնել՝ օրինակներով :

70. ԶՐՈՒՑԱԾՐՈՒՅԹԻՒՆ

(ԶԱՐՄԱՆՔ ՈՒ ՏԱՐԱԿՈՑՍ)

Ի՞նչ է առ: — Զարմանալի՛ բան: — Այդպէ՞ս
է արգեօք: — Միթէ կարելի՛ է: — Բնաւ տարա-
կոյս չունիմ: — Ըլլալո՞ւ բան է մի: — Անկարելի է:
— Զարմացայ մնացի: — Ամէն մարդ կը զարմա-
նայ: — Ի՞նչ աղուոր, ի՞նչ սիրուն: — Զարմա-
նալու բան մը չէ, ապօրաբար կը պատահի: —
Ասանի բանի խելք չի հանիր: — Կարելիութիւն
չեմ տեսներ: — Զհաւատալի՛ք բան կը կարծես,
ես շատ անգամ լսեր ու կարդացեր եմ: — Ար-
դէն յուսալի էր թէ այսպէս պիտի ըլլայ: — Ա-
ռաջուց տեղեկութիւն չունէի: — Ինչո՞ւ այսչափ
իրար կ'անցնիս, կ'ապշիս և հոգ կ'ընես, հարկաւ
հիւանդոթեանդ ճար մը կը դանուի, Աստուած
ողորմած է: — Բնաւ չեմ յուսար: — Թերեւս
մինչեւ յարդ եկած է: — Գույցէ կորուսեր է: —
Չըսի՞ թէ չի դար: — Մե՛զը, մե՛զը որ երիտա-
սարդոթիւնդ պարապ կ'անցընես: — Անշո՞ւշտ:
— Հաւանական է:

53. Հ Ր Ա Հ Ա Վ Ն Գ

Առաջին բառը սեռական բրեկ, յետոյ նոյն բառե-
րով ամբողջ խօսեր կազմեցիք.

Օրինակ. — Երդումին (կամ երդման) ստորիւնը
հաստատուեցաւ վկաներով:

Երդում ստորիւնը, թաղում աղօթքը, խթում
գիշերը, Համբարձում տօնը, Աւետում կիրակին, վա-
ճառում կիշրոնատեղի, օծում հանդէս, որոտում ձայն,
բացում օր, փակում ժամ:

54. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Աշակերտներն ուղղեն հետեւեալ խօսիերը.

Յորեկուան լուսինը և դիշերուան արեւը : —
Երկինքին ալիքները և ծովին աստղերը : — Զիւ-
նին կաթիները և անձրեւին շերտերը : — Վաճա-
ռականին շորջաւը և քահանային խանութը : —
Կաւիճին, ձիւնին, կաթին սեւութիւնը և ածու-
խին, գրատախտակին, չուխային ճերմակութիւնը : —
Ամառուան ցուրտը և ձեռուան տաքը : —
Կատուին հաշիւնը, և շունին մշաւինը : — Ասիւծին
վրնջիւնը և ձիուն մանջիւնը : — Բամպակին կար-
ծրութիւնը և քարին կակլութիւնը : — Ա.քաղաղին
եղջիւրը և եղնիկին բրուկը կամ կատարը : — Ծո-
վին թռչունները և օդին ձուկերը : — Փողոցին օ-
թոցները և սենեակին սալարկները : — Մարդուն
մագիները և արծիւին ձեռքերը : — Փիղին կտու-
ցը և թռչունին կնճիթը : — Եկեղեցին գրասե-
ցը և գլուցին խորանները : — Կենդանիին
զանները և դպրոցին խորանները : — Կենդանիին
հագուստը և մարդուն մորթը : — Եզրօրս շրջա-
զգեստը և քրոջս տախտը : — Կօշկակարին ու-
րագը և հիւսնին հերիւնը : — Գառնուկը կը դը-
ռայ, էշը կը մայէ : — Շունը բթամիտ է և էշը
հաւատարիմ :

Ա. Ո. Ա. Ծ

Սիրէ՛ ըգքեղ սիրո՛ղը
Թէեւ ըլլայ հողի հաւասար,
Մի՛ սիրեր քեղ չփրողը
Թէեւ ըլլայ մեծ նախարար :

74. Հ Ն Կ Ո Յ Զ Ո Ւ Ի Մ

Ամառուան տաք եղանակին, գիւղացի մը՝
ընկուզենիին շուքին տակ նստած՝ կը զովանազ՝
վեր նայելով՝ ծառին վրայ շատ ընկոյզ տեսաւ .
“ Զարմանալի՞ բան, մտածեց գիւղացին, սա ծա-
ռին մեծութեա՞ն նայիս թէ պտուզներուն . ար-
մատը՝ ահագին, ճիւղերը՝ բազմաթիւու տերեւնե-
րը՝ լայն. կարծես թէ կատարեալ բլուր մէ. բայց
պտուզները այնքան մանր են որ եթէ զոյդ զոյդ
կամ երեքական ըլլային, տերեւներուն մէջտեղը
պահութելով՝ գժուարաւ պիտի տեսնուէին,
մինչդեռ գդումը, որ մարդուս գլխէն ալ մեծ է,
շատ բարակ ու քնքուշ ցօղուններու վրայ կ'անձի,
Զէ. եթէ ես Աստուած ըլլայի, ուրիշ տեսակ կը
ստեղծէի ասոնք : ” Խօսքն աւարտելուն չմնաց,
յանկարծ ընկոյզ մը վար ինկաւ և այնպէս սաս-
տիկ զարնուեցաւ գիւղացին՝ քթին՝ որ սկսաւ
արիւն գալ :

55. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Զանազանեցիք ընտանի կենդանիները, վայրի կեն-
դանիները, բոշունները, եւ գրեցիք այսպէս .

Գայլը վայրի կենդանի է, Արծիւը բոշուն է, Գառ-
նուկն ընտանի կենդանի է, Եւայն :

Գայլ, արծիւ, գառնուկ, ծիծեռնակ, վագր, ձի,
խող, կոկորդիլոս, ագուաւ, խլուրդ, գոմէշ, թութակ,
օձ, կատու, սկիւռ, շիկահաւ, բազէ, առիւծ, աղաւ-
նի, կորիւն, աղուէս, ջորի, շուն, մուկ, վառեակ,
սոխակ, ողնի, արագիլ, սագ, նաւաստակ, բագ,
կապիկ, ճնճղուկ, փիղ, ուղտ, ճնդկահաւ, մարուկ,
կաքաւ, ոնդեղիւր, քուռակ, զամբիկ :

“Մեղայ Աստուծոյ, գոչեց գիւղացին: Պատիմս պիտի գտնէի, եթէ այդ բարձրութենէն գըգում մը վար իյնար: Ի՞նչ ձիւն պիտի գար գըլխում: Զէ՛, չէ՛, Աստուծած ամէն բան իմաստութեամբ ստեղծեր է, ես՝ մեղաւորս՝ կարելի չէ որ համարձակիմ անոր գործերուն մէջ սփաներ գտնելու:”

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ըներ գեղացին: — Ե՞րբ: — Ի՞նչ տեսաւ: — Ի՞նչ բաւ: — Ի՞նչպէս եր ծառը: — Խօսն աւարտելուն պէս ի՞նչ պատահեցաւ: — Այն ատեն գեղացին ինչպէս յայտնեց իր զղումը: — Ի՞նչ հասկնալու ենք աս առակեն:

72. Վ. Ա. Բ. Դ.

Վարդը ծաղիկ մ'է՝ կարմիր, ճերմակ, կամ գեղին գոյնով: Շատ թերթեր ու կանաչ տերեւներ ունի. անուշ հոտ կը բուրէ: Ցեսքը գեղեցիկ է:

Դեռ չացուած վարդը կոկոն կ'ըստի:

Վարդը կը բումնի թուփի վրայ որ է վարդենի:

Վարդենին հողին մէջը արմատներ ունի. Հողին դուրս կը կանգնի ցօղունը և ճիւղեր կ'արձակէ: Ճիւղերուն վրայ կանաչ տերեւներ կան:

Ամէն բոյս, վարդենինին պէս, կ'ունենայ արմատ, ցօղուն, ճիւղ, տերեւ, ծաղիկ:

Վարժութիւն. — Գտեք ուրիշ ծաղիկի անուններ եւ գրեցեք Մամարզութեան տեսրակին մէջ՝ այբուբենի կարգով:

73. Զ. Ր. Ո. Ւ. Ց. Տ. Ր. Ո. Ւ. Թ. Ի. Ի. Ն.

(ՀԱՍՏԱՏԵԼ — ԺԵՏԵԼ)

Աս սուտը մ՞վ յերիւրեց: — Հաւատացէ՛ք որ ստոյգ կը խօսիմ: — Վատահ եղէք, ես կ'երաշխաւորեմ ստուդութիւնը: — Մի՛ հաւատաք անոր խօսքին: — Կ'երդնում որ ատ լուրը սուտ է: — Սակայն ստոյգ կը հաւատացընեն ու կը պնդեն: — Եթէ այդպէս ալ ըլլայ, հոգ չէ: — Եթէ լաւ մըտածես, կը հասկնաս թէ ըսածս իրաւացի է: — Այդպէ՞ս կը կարծես: — Միտքս բան մ'եկաւ: — Ի՞նչ ըսել կ'ուղէք: — Զեր ըսածին դուք ինքնին հաւատ կ'ընծայէ՞ք: — Շատ լաւ է, բաւական է որ դուք հաւանութիւն տաք: — Տարակոյս չունիմ: — Վատահելի կ'երեւայ: — Զեղի կը հաւատամ: — Եթէ կասկածելի է, մի՛ ընդունիք: — Անձին է կ'ըսեն: — Կը սխալիք: — Զեմ ստիպեր, սակայն կը հաստատեմ որ ստոյգ է: — Մի՛ մերժէք ուրեմն: — Ինչո՞ւ միշտ կը հակառակիք, ինչու կը յամառիք և իմ ըսածներս սուտ հանել կ'ուղէք:

56. Հ. Ր. Ա. Վ. Ն. Դ.

Հոլովեցեք սա բառեր՝ բով բովի դնելով՝ սեռական, տրական, եւայլն:

Դանակ, արև, դափնի, ողորմութիւն, բաժանում, ձիւն, կորուստ, ծունկ, շաբաթ, կնքահայր, տէր, սէր:

Ծան. — Ուշադի՛ր եղիք սեռականներուն:

57. Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ

Ի՞նչ է հետեւեալ բառերուն հականիօք . դեմ առ
դեմ գրեցէ՞ այսպէս .

Հեռու — մօս :

Հպարտ — համես :

Տղէս — զիտուն :

Տկար — զօրաւոր , եւալլն :

Հեռու , հպարտ , տղէտ , տկար , ցուրտ , ծածուկ ,
անառակ , ողջ , ցանցառ , համբերող , ճշմարիտ , կարճ ,
լայն , անօթի , ներկայ , թերի , պակաս , շուտ , կա-
նուխ , գերի , նիհար , ձախ , բարեկամ , դիւրին , թը-
թու , կիրթ , խակ , կարծր , փայլուն , ժիր , բարձր ,
երջանիկ , առելի , առողջ , հաստատուն , գեղեցիկ ,
ապերախտ , սուր , աղի , հում :

Ծանօթ . — Աս հրահանգին վրայ կարելի է լնել սա
վարժուքիւնները .

1. Բառերուն նշանակութիւնը գտնել և գրել :
 2. Բառերուն բոլ պատշաճ գոյական մը դնել :
 3. Բառերուն հուկութը գտնել՝ հանդերձ նշանակութեամբ :
 4. Հականիշին կցել պատշաճ գոյական մը :
 5. Վերջապէս անոնց ալ բայ մը կցելով խօսքեր կազմել :
-

74. ՈՐ ԵՒ Ո՞Վ ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

Եղանակի	Օպերակի
Ուղղ.	Որ
Սեռ.	Որու
Տրակ.	Որու
Հայց.	Որ
Բաց.	Որմէ
Գործ.	Որով

75. Վարժուքիւն ՈՐ ԵՒ Ո՞Վ ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ո՞վ է որ կուգայ (*) : — Այն տղաքը , որոնց-
մէ կը վախնաս , չար չեն : — Մեր բարեկամն է
այն մարդը որուն հանդիպեցանք երէկ : — Ո՞վ
կը ճանհնաք աս թաղին մէջ : — Որո՞վ կը պար-
ծենաս : — Գիտե՛մ թէ որոնց տուեր են զրիչս :
— Կաթը զոր կը խմես շատ համեղ է : — Ասա-
ռած է որ մեզ կը հոգայ : — Ծառը , զոր կը տ-
րեցիր , ժժենի էր : — Բարի գրացիներ են այդ
մարդիկը որոնց տղաքն ալ մեր դպրոցը կուգան :
— Որոնցմէ* առիբ :

(*) Յարաբերականը փոխելով՝ խօսքերը Դերբայով
կազմել և ապա թարգմանել :

58. Հ Ր Ա Շ Ա Ն Գ

Սա թիւերը փոխեցէի կարգ գուցնող բառերու՝ բորդ
կամ երրորդ աւելցնելով .

Ինչպէս . — մեկ — առաջին , երկու — երկրորդ ,
երեք — երրորդ , չորս — չորրորդ , եւայլն :

Հինգ , վեց , եօթն , ութ , ինն , տասն , տասնը-
մէկ , տասներկու , տասներեք , տասնըչորս , տասնը-
եօթը , տասնեւինը , քսան , քսանըհինգ , երեսունըվեց ,
քառասուներեք , յիսուն , վաթսուն , իննսուն , հարիւր ,
հազար , եւայլն :

76. ԾԻԾԵՌՆԱԿ

Մարտն անցաւ, եկաւ Ապրիլ գեղեցիկ,
Հեռու տեղերէ դարձաւ ծիծեռնիկ.

Օ՛, բարի՛ եկար, դարնա՞ն կարապետ,
Բոյն շինողներուն ամենէն վարպետ,

Փախաւ կըռունկը, թըռաւ մերերէն,
Սոխակն հեռացաւ մեր պարտէղներէն,
Միայն դո՞ւն մնացիր ճնճղուկներուն հետ,
Միրո՞ւն ծիծեռնակ, դարնա՞ն կարապետ,

Պատուհանիս մէջ եկո՞ւր շինէ բոյն,
Անուշ ձայնովը երգէ՛ նոր դարուն.
Զո՞ւ ածէ, հանէ՛ գեղեցիկ ձագեր,
Մեր քովը կեցի՛ր մինչև Սեպտեմբեր :

Հարցումներ. — Ի՞նչ է ծիծեռնակը : (Գրեցէ՛ք ուրիշ բռչունի անուններ) : — Ի՞նչ է մարտը : — Տարին քանի՞ ամիս է, գրեցէ՛ք : — Եղանակները քանի՞ են : — Աս դասը արձակ չէ, ոտանաւոր է : Ուրիշ ոտանաւորներ ալ զոց բրա՞ծ էք :

59. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Սա թիւերը բռանանով գրեցէ :

Մէկ, քսան, ութը, վեց, տասնըչորս, քառասուն, երեք, ինը, հարիւր, վաթսուն, երեսունըեօթը, չորս, վաթսունըլից, յիսունըհինգ, հօթանասուներկու, հարիւր քսանըչորս, հազար, իննսուն, երեք հազար, ութ հարիւր իննսուն և չորս :

77. Զ Ր Ո Ւ ՑԱ Տ Ր ՈՒ Ի Թ Ի Խ Ն

(ԴԱՇՏԱՅԻՆ ԶԲՈՍԱԿՆՔ)

Ի՞նչ գեղեցիկ օդ է . արեւը տաքուկ է, երկինքին վրայ ամպ չ'երեւար, դաշտերն ու լեռները կանացներ են: — Տե՛ս՝ ըշափ բազմութիւն լեցուեր է մարդերուն վրայ: — Ո՞ւր է: — Ահա հոն, գեմայը, ամէնքն ալ ուրախ զուարթ են, տղաքը կը զբոսնուն աշկապուկ խաղալով, աղջիկները կ'երգեն, կիները կը խօսին և այրերը կը ծիւեն իրենց սիկառը :

Հոն՝ քիչ մը հեռուն, քարին տակը՝ կրակ վառեր են . մուխը վեր կը բարձրանայ, մէկը նստեր է, քովը շամփուր կայ, միս խորովել կ'ուզէ: — Ամէն մարդ գոհ է գեղեցիկ օդէն և կ'երթայ մասնակցիլ աս դաշտային զրօսանքն: — Տեսէ՛ք, հոն են նաև դպրոյին տղաքը, կ'ոստոստեն ու կը խաղան. բայց ահա վարժապետը ծափ զարկաւ, տղաք կարգի կը շարուխն, նորէն դպրոց դառնալու և իրենց դասերուն պարապելու համար :

Հարցումներ. — Ի՞նչպէս է օդը, արեւը, երկինքը, եւալն: — Ո՞ւր է բազմութիւնը : — Ի՞նչպէս են : — Ի՞նչ կ'ընեն տղաքը, աղջիկները, կիները, այրերը : — Ի՞նչ բրեր են տարին տակը : — Ի՞նչո՞ւ կրակ վառեր են: — Ի՞նչ կ'ընէ ամեն մարդ : — Ուրիշ ո՞վ կայ հոն : — Ի՞նչ կ'ընեն : — Ի՞նչ բրաւ վարժապետը : — Ի՞նչո՞ւ :

60. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Հոլովեցէկ մազդ, մազդ անունները, եւ ցոյց տուէք քէ ո՞ր հոլովներուն պէտք է լ յօդք և ի վոխուի :

Ս. Գ. Ն. գրեւով հոլովեցէկ :

Գիրք, մեղի, լուրիւն, հասակ :

78. ԶՐՈՒՑԱԾՐՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻՒՅԵԱԼԵՄԵ)

Օտալար վէ ավլու թէմիզէնտիլէր։ — Պուղայըն տանէլէրի ուժագ արբար։ — Գօմշումուն չէմսիյէսինի վէ էլլիքլէրինի քի՞մ ալմըշ։ — Գօմշումուն թիւֆէնկի կայպ օլմուշ։ — Խասթա էօլմիւշ։ — Թուղ՝ տէնիլ քէնարլարնա թօփլանըր։ — Տէնիլին սույու թուղլու տըր։ — Պիզիմ եէտիյիմիլ էքմէք թուղսուղ տէյիլ տիր։ — Պէնտէն խօշնուտ տէյիլ լմիսինիլ։ — Ֆիճնէ վէ քիրաղ կէթիրին։

Վարժ. — Տանկ. խօսքերը Հայերենի բարգմանեցեք նախ բերանացի, ետք գրաւոր։

Ա. Ռ. Ա. Կ

Բան թէ պատմես՝ դուն մի՛ խնդար,
Հաւնոցի հաւերուն պէս,
Որ ձու կ'ածեն մեզի համար
Ու կըսկըսան թէ « Արի՛ տե՛ս » :

61. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ

Հոլովը նոյն պահելով՝ յոնակի փոխեցեք սասացականեցր.

Իրենէն, իմինիս, քուկինովդ, իրենը, իմինովս, իմինէս, քուկինդ, իրենով, անորինը, իմինս, անորինը, քուկինիդ, քուկինէդ, իրենին։

79. Ա. Ղ Ո Ւ Ս Պ Ո Ւ Կ Ն Գ

Վրան աղ բեռցած էշ մը՝ առուակէ մը անցնիլ կուղէր։ Յանկարծ, ոտքը սահելով ջուրը ինկաւ։ Երբ առուակին դուրս ելաւ, շատ զարմացաւ որ իր բեռը թէթեւցեր էր։ « Աս ի՞նչ աղուոր բան է, ըստու։ Յուրին մէջ թէ՛ ես զովացայ և թէ՛ բեռս թէթեւցաւ։ այս բանը մոռնալ չեմ ուղեր։ »

Քանի մը օր ետքը, էշը գարձեալ նոյն ջրէն պիտի անցնէր։ այս անգամ սպունդ բեռցած էր։ Երբ առուակին մէջտեղը հասաւ, էշը ջրին մէջ երկնցաւ պառկեցաւ։ բեռը թէթեւցընելու համար, բայց հակառակն եղաւ։ սպունդը ջուրը ծծեց, և աւելի ծանրացաւ, այնպէս որ՝ անմիտ էշը չլրցաւ ոտք ելլել, ու խեղդուեցաւ։

Հարցումներ. — Ի՞նչ ընել կ'ուզեր և մը։ — Ի՞նչ պատմեցաւ։ — Ի՞նչ ըսաւ ինքիրեն։ — Միսքը ի՞նչ դրաւ։ — Քանի մը օր ետք ի՞նչ եղաւ։ — Այս անգամ ի՞նչ կար վրան։ — Ի՞նչ է սպունդը եւ ուր կը գտնուի։ — Երբ շրին մեջ հասաւ, ի՞նչ ըրաւ եօր։ — Ի՞նչ եղաւ աս նեղու։

62. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ

Առաջին բառը սեռական բրեկ, ապա ասոնցմով խօսքեր կազմեցեք.

Օրինակ. — Ասուծոյ հրեշտակը երեւցաւ Ա. Կոյս Մարիամին։

Ասուուած հրեշտակ, ժողով սրան, լոյս պայծառութիւնը, զոլիս օդը, սէր նշանը, պատիժ թէթեւութիւնը, թռչուն երգը, Ասիա ըերքերը, Իտալիա երկինքը։

80. ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ ԵԱԿԱՆ ԲԱՑԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	Բացարձակ Ապառնի	ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ
ՆԵՐԿԱՅ	ՊԻՄԻ ԸԼՎԱՄ	ՆԵՐԿ. ԵՒ ԱՊԱՌՆԻ
Եղակի Ա. ՂԵՂՄԵԿ	» ԸԼՎԱՍ	ԸԼՎԱՄ
» Բ. » ԵԱ	» ԸԼՎԱՋ	ԸԼՎԱՄ
» Գ. » Է	» ԸԼՎԱՆՔ	ԸԼՎԱՄ
Յովնակի Ա. » ԵՆՔ	» ԸԼՎԱՔ	ԸԼՎԱՋ
» Բ. » ԷՔ	» ԸԼՎԱՆ	ԸԼՎԱՆՔ
» Գ. » ԵՆ		ԸԼՎԱՔ
Անցեալ Անկատար	Անկատար Ապառնի	Անկատար
Եղակի ԷՒ	ՊԻՄԻ ԸԼՎԱյԻ	ԸԼՎԱՓ
» ԷՒՐ	» ԸԼՎԱյԻՐ	ԸԼՎԱյԻՐ
» ԷՐ	» ԸԼՎԱՐ	ԸԼՎԱՐ
Յովնակի ԷՒՆՔ	» ԸԼՎԱյԻՆՔ	ԸԼՎԱյԻՆՔ
» ԷՒՔ	» ԸԼՎԱյԻՔ	ԸԼՎԱյԻՔ
» ԷՒՆ	» ԸԼՎԱյԻՆ	ԸԼՎԱյԻՆ
Անցեալ Կատարեալ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ
Եղակի ԿՂԱՅ	ԵՂԱՆԱԿ	Աներեւոյք
» ԿՂԱՐ		ԸԼՎԱԼ
» ԿՂԱՆ	ՆԵՐԿ. ԵՒ ԱՊԱՌՆԻ	ԸՆԳՈՅԵԼՈՒՐԻԱՆ
Յովնակի ԿՂԱՆՔ	ԵԳ. Բ. ՂԵՂՄԵՂԲ'Ր	ՆԵՐԿԱՅ՝ ԿՂՈՂ
» ԿՂԱՔ	Յ. Ա. » ԸԼՎԱՆՔ	Անցեալ՝ ԿՂԱԾ
» ԿՂԱՆ	Բ. » ԿՂԵՔ	ԱՊԱՌՆԻ՝ ԸԼՎԱԼՈՒ

63. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ.

Խոնարհեցեմ էսկան բայլը սա ածականներուն նետ, ում առ դեմ գրելով Տանկերեն բարգմանուրինն ալ. Անհոգ, պարկեշտ, խելացի, տխուր, հարուստ, հոլարտ, դուռող, օտար, բաղաքալար, կռուասէր:

81. Զ Ա. Յ Ն

Երբ երկու առարկայ իրարու զարնենք, ձայն կ'ելլէց Զայները կ'ըլլան սաստիկ կամ մեղմ։ Սաստիկ ձայն մը չեռուէն կը լսուի, բայց տը-կար ձայն մը մօտէն միայն կը լսուի։ Զայնը օդին մէջնէն շատ հեռուները կ'երթայ, եթէ դիմացը չէնք կամ պատ ըլլայ։ Եկեղեցինե-րուն զանդակակը բարձր տեղ մը կը կախեն, տու-ներէն վեր՝ որպէսողի հեռուներէն լսուի։ Երբ ձայն մը արգելքի հանդիպի, ետ կը գառնայ, երկրորդ անդամ կը լսուի. այս բանը կը կոչուի արձագանք։ Զրամբարի, նկուղի, դաշտերու և լեռներու մէջ արձագանդ կ'ըլլայ։ Ի՞նչ որ ըսեմ, ետ կու-դայ, նորէն կը լսեմ։ Հովը ձայները կը տանի, երբեմն շատ հեռու-ները կը տանի։ Հով չեղած ատեն, ձայն մը կը-նայ լսուիլ ամէն կողմէ, բայց հով եղած ատեն, հովի դայած կողմը կեցողը միայն կը լսէ։

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ըլլայ երբ երկու առարկա յ իրարու զարնենք։ — Ի՞նչ կ'ըլլայ ձայնը օդին մէջ։ — Ի՞նչու զանգականուները բարձր կը ժինուին։ — Ի՞նչ է արձագանգը։ — Ո՞ր տեղեր կը լսուի արձագանգը։ — Հովը ի՞նչ կընէ ձայները։

Ա. Ո. Ա. Կ

Ո՛Ր տեղէն որ հաց ես կերեր՝
Այն տեղը քար չը ճշտես,
Ո՛Ր հորէն որ ջուր ես խըմեր՝
Այն տեղը վար չը թըքնես։

82. ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻՒՔԵԱԼԵՄԵԿ)

Քիլիսէտէ մումիար վէ գանտիլլէր եանար : —
Հօճանըն թէնպիհինի ունութտուն մը : — Միւ-
րէքքէպի տէօքմիւշէր : — Պու կիւն այըն քաչը
տըր : — Տէրսինի էյի պիլլնի քի՞մ սէվմէղ : — Քիւ-
չիւք Աւետիս մէքքէպէ կիտիւօրմու : — Մանկա-
լըն իշխտէ աթէշ վա՞ր մը : — Արդատաշըմըզի-
էս պիզ օյնարըզ : — Սէնաէ կէլ : — Նիշի՞ն վուր-
տու սանաւ : — Սէն պէօյիւք սիւն. օ քիւչիւք տըր :
— Թապլանըն էրմէնինէսի նէ՞ տիւ :

64. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Կարդացէ՞ն, իմասը հասկցէ՞ն, եւ երէ սխալ են,
ուղիցէ՞ն սա խօսերը.

Շուրջառը կարասի է, իսկ մոմը ուտելիք է : —
Առաւօտուն արթննալուս պէս հանուեցայ և քնացայ : —
Պարտէզին մէջ ցորեն և ուրիշ արմատիք (զախիրէ) կը
բումի, իսկ արտին մէջ ինձորենին, տանձենին և
բանջարեղէններ : — Ցորեկը կը պառկինք և դիշերը
դպրոց կուգանք : — Հարսնիք կար, ամէն մարդ տըր-
տում տիսուր կ'երգէր : — Հրդեհը մարելու համար
քարիւղ կը լեցընեն վրան : — Զին կ'ուտէ շաքար ու
միս, իսկ շունը կ'ուտէ խոտ ու գարի : — Զուկը կը
թուչի, իսկ թուզունը կը լողայ : — Օդը ցուրտ է, ու-
րեմն վերարկուղ հանէ : — Հիւանդը դարձանելու
համար շուտ մը դարբինը կանչեցին :

83. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒԿՆ ՎԵՃԸ

Կովը, ձին ու շունը կը վիճաբանէին իրարու-
չետ թէ տանտէրն իրենցմէ ո՞րն աւելի կը սիրէ :

“Հարկաւ զիս ամենէդ աւելի՛ կը սիրէ, ըսաւ
ձին . ես անոր արօրը կը քաշեմ, անտառներէն
անոր համար փայտ կը բերեմ, շատ անդամ վը-
րաս կը հեծնէ, քաղաք կ'երթայ : Առանց ինծի,
բոլորովին կորսուած է ան. ասոր տարակոյս չկայ :”

— Ո՞չ, մեր տէրը զիս աւելի կը սիրէ, ըսաւ
Կովը . քու ըրածդ ի՞նչ է որ մեծ մեծ կը ջարդես,
ատոնց շատը իմ եղբայրս՝ եղն ալ կրնայ ընել,
խոկ ես՝ անոր բոլոր ընտանիքը կաթով կը կե-
րակրեմ :

— Բէ՛հ, ըսաւ շունը ծաղրելով, այդ ամէն ը-
սածնիդ ոչինչ է : Ես եմ մեր տիրոջ հաւատարիմ
կենդանին . անոր տունը տեղը, ոչսարն ու արջա-
ռը, արտն ու կալը ես կը պահպանեմ գաղաններէ :

Կենդանիներուն տէրն այս վէճը լսեց ու ըսաւ.
“ Ի զուր մի՛ վիճիք իրարու հետ, ամէնքդ ալ
ինծի հարկաւոր էք և ձեզմէ ամէն մէկը լսւ է
իր տեղը : ”

Հարցումներ. — Ո՞ր կենդանիները կը վիճաբանէին:
— Ի՞նչո՞ւ համար : — Ի՞նչ կ'ըսէր ձիթ : — Ի՞նչ փաս-
տը ցոյց կուտար : — Ի՞նչ կ'ըսէր կովը : — Ի՞նչ փաս-
տը ցոյց կուտար : — Ի՞նչ կ'ըսէր ոււեր : — Ի՞նչ ին
իր փաստերը : — Ի՞նչ ըսաւ անոնց տէրը :

84. ՀՈՅՄ ԵՒ ԶԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Լոյս եղած ատեն, ամէն բան կը տեսնենք,
բայց մութին մէջ չենք տեսներ:

Ցորեկ ատեն, արեւը կը լուսաւորէ ամբողջ
աշխարհը:

Ամառ ատեն, արեւը շատ յերմութիւն կու-
տայ և օդը սաստիկ տաք կ'ըլլայ:

Իսկ ձմեռը, արեւին յերմութիւնը քիչ կ'ըլլայ-
օդը կը ցրտէ և տաքնալու համար կրակ կը վա-
ռենք:

Գիշերը լցո կուտան լուսինն ու աստղերը, բայց
անոնց լոյսը քիչ է: Գիշերը ճրագ, կանդեղ, լապ-
տեր կը վառենք:

Սրեւը յերմութիւն ալ ունի և կը տաքցընէ
մեր երկիրը:

Հարցումներ. — Ե՞րբ կարելի է տեսնել առարկայ
մը: — Ի՞նչ կ'ընէ արեւը: — Ե՞րբ կը ծագի: — Գի-
շերը ի՞նչ կ'ըլլայ: — Ամառը ի՞նչական կ'ըլլայ օդը: —
Այդ տարութիւնը ուրկի է: — Զմեռը ինչո՞ւ կրակ
կը վառենք:

65. ՀՐԱՄԱՆ

Օրինակին համեմատ խօսեր ժինեցիք.

Օր. — Գեղեցկուրիւն ունեցողը կը կոչուի գեղեցիկ:

Յատկուրիւն ցուցնող բառեր. Գեղեցկութիւն,
զուարթութիւն, պարկեշտութիւն, ձար-
պիկութիւն, հլութիւն, թեթեւութիւն, կոշտութիւն,
ձարտարութիւն, հաւատարմութիւն, բարեսրտութիւն,
լրջութիւն:

Նոյն բառերուն հականիք գտէք, այսպիս. Գեղեց-
կութիւն — տգեղութիւն, զուարթութիւն — տըրտ-
մութիւն, պարտութիւն — համեստութիւն, և այլն:

Ա. Ռ. Ա. Կ.

Երբ ձին հեծաւ,
Աստուածն ուրացաւ,
Զիէն վար իջաւ,
Նոյն իսկ ձին մոռցաւ:

66. ՀՐԱՄԱՆ

Ի՞նչ նոլով են սա բառերը, ըսկ' ու գրեցէ՞ դեմ
առ դեմ, այսպիս. Խոստումն բացառական նոլով է:

Խոստումէ, ընկերներու, սիրառվ, հովիւխն, բժիշ-
կէն, վարժապետ, խելքի, կնոջմով, հանդերձներու,
արեւու, որսորդ, հանգստեան, օրերով, կիներ, եր-
դումով, ներողութեան, դուռ, սեղան, թռչունով,
փուան, լեռ; Անգղիոյ, մարմնէ, մահուամբ, հոգիի,
եկեղեցիներէ, գինիով, մահուընէ, լեզուով:

Դիս. — Նոյն բառերը նորեն գրեցէ՞ ուղղականը,
սեռականը եւ միւս նոլովները զատ զատ սիւնակներու
մէջ:

85. Ա. Լ Մ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Խ
Օրինակ՝ ՍԻՐԵԼ — Արմա՞ ՍէՐ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	Բացարձակ Ապառնի	ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ	Պիտի սիր եմ	Ներկ. եւ Ապառնի
Կը սիր եմ	» սիր ես	սիր եմ
» սիր ես	» սիր ե	սիր ես
» սիր է	» սիր ենի	սիր է
» սիր ենի	» սիր եֆ	սիր ենի
» սիր եֆ	» սիր են	սիր եֆ
» սիր են	Անկատար Ապառնի	սիր են
Անկատար		
Կը սիր էի	Պիտի սիր էի	Անկատար
» սիր էիր	» սիր էիր	սիր էի
» սիր էր	» սիր էր	սիր էիր
» սիր էինի	» սիր էինի	սիր էր
» սիր էինի	» սիր էիփ	սիր էինի
» սիր էին	» սիր էին	սիր էինի
Կատարեալ		
սիր եցի	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	
սիր եցիր		
սիր եց		
սիր եցինի	Ներկ. եւ Ապառնի	
սիր եցինի	Եզ. Բ. դէմքս սիր է՛	Ներկայ՝ սիր ող
սիր եցինի	Ց. Ա. » սիր ենի	Անցեալ՝ սիր ած
սիր եցին	» Բ. » սիր եցի՛ք	Ապառ. սիր եղու

67. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Խոնարհեցի՛ք Ա. լծորդութեան պիս.

Քալել, քաշել, ճաշել, տաշել, կոտրել, չլնել,
գրել, դրկել, բռնել, հանել, քաղել, վազել, ճա-
ռել, ճարել, մարել, մայել, շոյել, խմել, խնչել,
հրաւիրել, գրկել :

86. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Խ

(Մ Ի Ւ Փ Ե Ա Լ Ե Մ Է)

Պիղիմ ուշաղըմըզ փէք էյի պիր ատէմ տիր,
օնուն իւչ էվլատը վար, հէփսիտէ մէքտէպէ կիտէր
վէ չալըշկան տըրլար. — իշթէ եէյէճէք վէ իչէ-
ճէք. եէ՛, իւ վէ իշինէ պա՞զ. — Տայիրա իթատաթ
իտէճէյիզ պէօյիւքլըիմիդէ. — Նէրէտէ սաթար-
լար պու կիւզէլ գուրշուն գալէմլէրի, — Հա՞նկը^ը
տիւք.քէանտան սաթթըն ալտըն. — Պահալը տէյիլ
ամա, պէնիմ փարամ եօք. — Փարայլ վէրէն
տիւտիւյիւ չալար :

87. Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ե Բ Ր Գ.

Գարունն եկաւ զըւալթ գէմքով,
Լեցուց գաշտերն հազար բերքով.
Գարի, վարսակ, ցոլեն ունինք,
ԱԼ Բնչ կ'ուզենք, պէտք է հրճուինք :

68. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Ինչպէս կրնայ ըլլալ.

Տղայ մը, գլուխ մը, թաշկինակ մը, դաս մը,
դանակ մը, աշակերտ մը, վարդ մը, հաց մը, պար-
տէզ մը, ձի մը, ծառ մը :

Օրինակ. — Տղայ մը կրնայ ըլլալ բարի, մայուր,
խելօֆ, աշխատակր, հնազանդ, եւայլն :

[Դաստիարակուն ի հարկին կ'օգնէ աշակերտին՝ վերոյիշեալ զոյական-
ներուն յարմար գո՞նէ մէյմէկ սծական զտնելու] :

Այժ ու ոչխար , հաւ , սադ ու բադ ,
Գիրուկ կովեր որ տան մեզ կաթ ,
Մեր տարեկան պարէնն ունինք ,
Ա՛լ ի՞նչ կ'ուղենք , պէտք է հրճուինք :

Զմրան համար տաք հանդերձանք ,
Կ'ըլլան մեզի բուրդ ու բամբակ ,
Եերամ , մետաքս , զարդեր ունինք ,
Ա՛լ ի՞նչ կ'ուղենք , պէտք է հրճուինք :

Ահա պատրաստ ճաշ գեղջկական ,
Ուտենք համով մեր հացն ու թան .
Կարագ , մածուն , հաւկիթ ունինք ,
Ա՛լ ի՞նչ կ'ուղենք , պէտք է հրճուինք :

Հարցումներ . — Ի՞նչ կ'ըլլայ գարնան ատեն : — Ի՞նչ բսել է «տարեկան պարէն » : — Ի՞նչ զարդեր զիսք : — Ի՞նչ է գեղջկական նաև :

69. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Առաջին բառը սեռական բրե՛ք , ապա անդնդմով խօսեր կազմեցէ՛ք .

Օրինակ . — Orniան ժամերը երկայն կը բռին ծոյլերուն :

Օր ժամերը , ձմեռ ցուրտը , ամառ տաքը , ցորեկ յոդութիւնը , գիշեր հանգիստը , տարի չորս եղանակները , մահ օրը , երեկ տղաքը , առտու շաղը , իրիկուն մութը , կէս օր ճաշը , շաբաթ վարձքը , հիմակ հագուստը , առաջ տաքութիւնը :

88. Ա Ն Վ Ա Յ Ե Լ Վ Ա Ր Մ Ո Ւ Ն Ք

Մարդ մը երբ պիտի յօրանջէ , պիտի հաղայ կամ պիտի փռնդտայ , իսկոյն թաշկինակը կամ ձեռքը բերանը տանելու է : Աւրիշներուն քով սուլել , մատներուն հետ խաղալ , ոտքերը երերցնել , մատովը քիմը խառնել , ձեռքը ականջին տանիլ կամ մէկ տեղը քերել՝ ասոնք բալորպիին քաղաքավարութեան դէմ բաներ են և պէտք է (*) ըղգուշանալ ասոնցմէ :

Երբ տեղ մը կ'երթաս , քեղմէ մեծ՝ հսուակաւոր՝ մեծարելի մարդոց յատուկ տեղը չնստիս . մեծերուն տեղը պարապ տեսնելուդ պէս , չերթաս էն աղէկ կողմը կամ առաջին աթոռներուն վրայ նստիս . ամօթ է :

Հարցումներ . — Ո՞ր տեսակ վարմութեներ անվայել են : — Քաղաքավայր եղողը ինչպէս կ'ընէ , երբ տեղ մը երբայ :

70. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Զանազանեցէ՛ք հեղուկ , պինդ , կազային մարմինները :

Երկաթ , օղի , քարիւղ , չոգի , մարմարիոն , կազ , փայտ , պողպատ , բամպակ , ողի , հող , մելան , բուրդ , աւաղ , օչարակ , աղակի , կինամոն , քացախ , պղպեղ , աղ , մոխիր , չունչ , աղամանդ , ձիւթ , պախ (սհօյիւշ) , բարտի (սհօյիւշ) , ջուր :

(*) Վարժութիւն աս ձև բացարութեան վրայ . պէտք է զգուշանալ — սազընեալլ : Պէտք է կարդաս , պէտք է զիս , պէտք է զիս զոնես , ևայն : Կամ կարդարու ես , գրելու ես , ևայն :

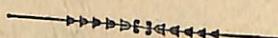
89. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Է)

Եարըն միզէ կէլէճէյիմ, էլտէմըսին: — Եաւ
լընըզ մըսին: — Խայը՛ր, պապամ տէ պէրապէր
տիր: — Անամ սանա նէ՞ տէտի: — Պիր շէյ տէ-
մէտի, « Ուսուռ տուր ու տէտի: » — Պու քիթապը
սանա օգույշըմ մը: — Էյի՞ մի տիր: — Սէնին
դարտաշըն պէնիմ արդատաշըմ տըր: — Գահվէ
իչէ՞րմիսինիզ: — Խայը՛ր, սիւտիւ չայ իչէրիզ: —
Պիր դատէհ սիւտ իչէճէյիմ: — Պիր աղ սօդաղա
շըդաճաղըմ: — Նէ՞րէյէ կիտէճէքսին: — Անամ
իչին պիր չիթթ չօրապ սաթըն ալմաղա կիտէ-
ճէյիմ:

Ա Բ Ա Կ

Հաւիկը ջուր որ խրմէ
Աչքը երկինք վերցընէ,
Որ փառք տալ բստեղծողին
Ինչ ու քեղ սորվեցընէ,

90. Բ. Լ Ծ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Օրինակ՝ ԽՕՍԽԼ. — Արման Խ Օ Ս

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ն	Բ ա ց ա ր ձ ա կ ա լ Ա պ ա ռ ն ի	Ս Տ Ո Ր Վ Ա Ս Ա Կ Ա Ն
ԵՂԱՆԱԿ	Պիտի խօս իմ	ԵՂԱՆԱԿ
ՆԵՐԿԱՅ	» խօս իս	ՆԵՐԿ. Եւ Ապառնի
ԿԸ խօս իմ	» խօս իս	խօս իմ
» խօս իս	» խօս ի	խօս իս
» խօս ի	» խօս ինի	խօս ի
» խօս ինի	» խօս իի	խօս ինի
» խօս իի	» խօս ին	խօս իի
» խօս ին	Անկատար Ապառնի	խօս ին
Անկատար	» խօս իի	Անկատար
ԿԸ խօս իի	» խօս իիր	խօս իի
» խօս իիր	» խօս իր	խօս իիր
» խօս իր	» խօս իինի	խօս իր
» խօս իինի	» խօս իիի	խօս իինի
» խօս իիի	» խօս իին	խօս իիի
» խօս իին	Անցեալ Ապառնի	խօս իին
Կատարեալ	» խօս եցայ	ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ
խօս եցայ	ԵՂԱՆԱԿ	Աներեւոյր
խօս եցար	ՆԵՐԿ. Եւ Ապառնի	խօս ի
խօս եցար	Եզ. Բ.դէմիֆխօս ի'	Ը դունելուրիւն
խօս եցանի	Յէ. Ա. » խօս ինի	ՆԵՐԿԱՅ՝ խօս ող
խօս եցափ	» Բ. » խօս եցի	Անցեալ՝ խօս ած
խօս եցափ	» Բ. » խօս եցի	Ապառ. խօս եղու

71. Հ Ր Ա Հ Ա Վ Ա Գ

Խոնարհեցէ՞ խօսի բային պէս.

1. Մսիլ, հալիլ, մաշիլ, նայիլ, փայլիլ, տրտմիլ, ցաւիլ,
2. Սիրուիլ, խօսուիլ, կարդացուիլ, թողուիլ:

91. ԱՍՏՈՒԱԾ ՄԵԶ ԿԸ ԽՆԱՄԷ

Աստուած ամէն բանի պաշտպան է, վասն զի ամէն բան ի՞նք է ըրեր : Իշխանն իր ժողովուրդը կը կառավարէ, և իշխանական գաւաղանը ձեռքը՝ փառաւոր աթոռի մը վրայ նստած՝ կը հրամայէ: Ամէնքը անոր պատիւ կուտան, ինք ալ ամէն աղէկ գործ ընողները կը պաշտպանէ, չարերը կը պատժէ :

Աստուած է իշխաններու իշխան, թագաւորներու թագաւոր: Իր թագն է արեւը, իր աթոռը աստղերու վրայ դրած է: Ինք կը հրամայէ մեզի որ ապրինք՝ ու կ'ապրինք, հրաման կուտայ որ մեռնինք՝ ու կը մեռնինք: Իր իշխանութիւնը ամէն աշխարհի վրայ կը տիրէ: Իր երեսին լցուը արարածներու վրայ կը տարածուի:

Աստուած մեր հովիւն է, պէտք է անոր ետեւէն երթանք: մեր հայրն է, պէտք է զինքը սիրենք: մեր տէրն է, պէտք է իրեն հնաղանդինք:

72. ՀՐԱՄԱՆ ՊՐԵՆԱՐԱԳ.

Օրինակին պէս խօսեր տինեցէք.

Վարսակ, ձի | գնտակ, զինուոր | խաղալիկ, տըզ դաք | հաց, անօթի | ողորմութիւն, աղքատ | դրամ, հարկանան | աշխատութիւն, դործաւոր | ժամուց, քաշանայ | յարդ, արջառ | կորեկ, դեղձանիկ :

Օրինակ. — Վարսակը կուտան ձիերուն: — Գընակը կուտան զինուորներուն:

92. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Զեռքովլս կրնամ բռնել քարը, փայտը, թուղթը, ասոնք հաստատուն կամ պինդ մարմիններ են:

Զուրը, գինին, կաթը չեմ կրնար բռնել վասն զի կը թափին, լոյծ կամ հեղուկ են:

Հեղուկները կը գլուխն ամանի մէջ :

Սիկառին մուխը, կերակուրին շոգին, շունչ կազայինն մարմիններ կը կոչուին:

Ըսել է երեք վիճակ կայ. Հաստատուն (=պինդ կամ կարծր), Հեղուկ (=կամ լոյծ) և կազային:

Զուրը այս երեք վիճակներն ալ կրնայ ունենալ. խմելու ջուրը հեղուկ կամ լոյծ է. երբ սառի, կը կարծրանայ, հաստատուն է. իսկ երբ տաքնայ, շոգիանայ՝ կազային է, և կը ցնդի օդին մէջ :

Հարցումներ. — Ըսէ՛ք բանի մը հատ պինդ մարմիններ: — Քանի մը հատ ալ հեղուկներ ու կազայիններ:

73. ՀՐԱՄԱՆ ՊՐԵՆԱՐԱԳ.

Ի՞նչ բան կրնայ ըլլալ.

Ծանր, պաղ, գեղեցիկ, հին, կակուղ, հեղ, կանաչ, փայլուն, նոր, փոքր, մաքուր, թաց, ընդարձակ, թթու, չոր, կարծր, խիտ, սե, համեղ, ծոյլ, հասուն, ծուռ, անհամ, անի, ողջ, աղտոտ, կարմիր, հաստատ, ճերմակ, խուլ, մութ, քառակուսի:

Ծանօթ. — Դաստուն կ'օգնէ աշակերտին՝ սոյն ածականներուն յարմար գյականներ գտնելու, այսպէս. Կապարն ու բարը ծանր պաղ է, եւալին :

93. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ծ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ց Ե Ա Լ Ե Մ Է)

Փէտէրինի սէլլէ՞րմիսին . — Եվզէթ , փէք
սէլլէրիմ : — Ալլահ՝ ալթը կիւնտէ եարաթտը
տիւնեայը : — Իլք ատէմին իսմի Աղամ իտի , վէ
ծնուն դարըսը Եւա տէնիր իտի : — Կիւղէլ քալէ-
միմի սէն գըրտըն . — Գարտաշըմըն եէնի բուպա-
լարնը կէօրտիւն միւ : — Նէ՞ իշնիզ վար : —
Տահա եաթմըմընը սինըզ : — Կիւնէլ չօդտան տող-
մուշ (1) տըր : — Շէօլէլէրի փէնձիրէտէն իշէրի
ուրմուշ :

74. Հ Ր Ա Տ Ա Ն Գ

Որուեցիք քէ ի՞նչ քիւ ու հոլով են սա անունները
ապա անոնց եզակի ուղղականը զժէ .

Քրոջմով , հօրեղբօրմէ , մօր , կեսարացի , կնքա-
մօրմէ , կիներու , տիկնոջ , տէր , կոլու , սիրով , կա-
տաղութեամբ , օր , հօրմէ , ասուի , ժողովրդեան , իշով
ամառուընէ , Հայերուն , բերնի , գլխով , մանկան ,
մանկութենէ , բերնով , տարուան , նաւերէ , մարդու ,
ձիերով , կովէ , ծով , սիրոյ , Յոյներուն , հոգիով
գլխէ , ծնողքի , լուսոյ , մարդկութեան , հոգիներէ ,
որդույ , չարութեամբ , սիւներու , ուսում , եղբօր ,
ինթման , կէսրոջմով , մահուընէ , ընկերներու , Հրեա-
ներուն , հաւատով , յուսոյ , տիրոջ , ամսուան , օծմա-
նէ , երդմամբ , տաքութեան , ձեան , մարդոց , աղոցմէ :

(1) Կիւնէլ չօդմուշ ըր : Արեւը ծագեր է :
Հօնուի չօդմուշ ըր : Տղան ծներ է :

94. Ե Բ Ա Կ Ա Ռ Ա Ն Ե Ր

Երկու տակառ միասին ճամբայ ելան : Մէկը
գինիով լեցուն էր , միւսը գատարկ : Առաջին տա-
կառը հանդարտ գլորուելով առաջ կ'երթար , իսկ
միւսը խենդի պէս գուգոռալով կը ցատքըտէր
քարուտ (*) ճամբուն վրայ :

Անցորդներն անոր հանած աղմուկը լսելով՝
կը վախնային ու ճամբուն մէկ կողմը կը կծկուէինք
Բայց այս երկրորդ տակառը , որչափ ալ աղմուկ
հանէր , գարձեալ առաջին տակառին չափ օդտա-
կար չէր . այսպէս չէ , տղաք :

Անպիտան մարդոց լեզուն երկայն կը լլայ :

Հարցումներ . — Ի՞նչ բրին երկու տակառներ : —
Ի՞նչպէս են անոնք : — Ի՞նչպէս կը բալեին : — Ի՞նչ
կ'ըլլային անցորդները : — Ի՞նչպէս եր երկրորդ տակա-
ռը : — Ի՞նչ կը հասկընաք աս առակեն :

75. Հ Ր Ա Տ Ա Ն Գ

Ո՞վ կամ ի՞նչ բաններ կրնան ըլլալ
կապոյտ , կանաչ , զուարթ , յամառ , պաղ , ձեր-
մակ , սեւ , ծանր , մանր , կարծր , ցած , անմեղ ,
լեղի , փայլուն , քարաշէն , մաքուր , յստակ , ցեխուտ ,
նեխած , փտած :

(Ամեն մեկին երկու բառ պիտի կցէք , այսպէս .
Երկինն ու լեղակը կապոյտ են: Զմրուիսն ու առույցը
կանաչ են):

(*) Գտէք ուս վերջաւորող ուրիշ բառեր , ինչպէս . ուկրուս , ըլ-
ուուս , սղուուս , աւազուս , ապառաժուս :

95. Գ. Լ Ե Ա Ր Դ Ո Ւ Ի Թ Ի Ի Խ

ՕՐԻՆԱԿ՝ Կ Ա Ր Դ Պ Ա Լ — Ա Ր Մ Ա Տ՝ Կ Ա Ր Դ

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Կ Ա Յ	Բ ա ց ա ր ձ ա կ Ա պ ա ռ ն ի Պ ի տ ի կ ա ր դ ա մ » կ ա ր դ ա ս » կ ա ր դ ա յ » կ ա ր դ ա ն ե » կ ա ր դ ա վ » կ ա ր դ ա ն Ա ն կ ա ս ա ր » կ ա ր դ ա յ ի » կ ա ր դ ա յ ի ր » կ ա ր դ ա ր » կ ա ր դ ա յ ի ն ե » կ ա ր դ ա յ ի վ » կ ա ր դ ա յ ի ն Կ ա ս ա ր ե ա լ կ ա ր դ ա շ ի կ ա ր դ ա շ ի ր կ ա ր դ ա ր կ ա ր դ ա յ ի ն ե կ ա ր դ ա յ ի վ » Բ. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ » Ա. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ ե » Բ. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ ե	Ս Տ Ո Ր Ա Դ Ա Ս Ա Կ Ա Ն Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Կ Ա Յ Ա պ ա ռ ն ի կ ա ր դ ա մ » կ ա ր դ ա ս » կ ա ր դ ա յ » կ ա ր դ ա ն ե » կ ա ր դ ա վ » կ ա ր դ ա ն Ա ն կ ա ս ա ր Պ ի տ ի կ ա ր դ ա յ ի » կ ա ր դ ա յ ի ր » կ ա ր դ ա ր » կ ա ր դ ա յ ի ն ե » կ ա ր դ ա յ ի վ » Բ. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ » Ա. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ ե » Բ. դ է մ կ է կ ա ր դ ա մ ե
---	--	--

96. Հ Ր Ա Շ Ա Ս Ն Գ.

Խ ո ն ա ր հ ե ց է ք. լ ծ ո ր դ ու ր ե ա ն օ ր ի ն ա կ ի ն պ է ս :
Խ ո ն դ ա լ , թ ո ն դ ա լ , ց ո ն դ ա լ , ջ ա ն դ ա լ , լ ո ւ ն դ ա լ , լ ո ղ դ ա լ ,
պ ո ո ւ ն դ ա լ , հ ա ղ դ ա լ , փ ո ն դ ա լ , մ ո մ ո ւ ն դ ա լ , խ ո ր դ ա լ :

96. Հ Ա Ն Ք Ե Ր

Ա ն տ ա ռ ն ե ր ը մ ե զ ի կ ու տ ա ն ֆ ա յ տ ՝ վ ա ռ ե լ ու և
շ է ն ք ե ր շ ի ն ե լ ու հ ա մ ա ր :

Հ ո ղ է ն կ ը բ ո ւ ս ն ի ն ծ ա ռ ե ր , ծ ա ղ ի կ ն ե ր , բ ա ն ա
ջ ա ր ե ղ է ն ն ե ր :

Հ ո ղ ի ն մ է ջ լ խ ա ռ ն ու ա ծ ե ն ա յ լ և ա յ լ ն ի ւ թ ե ր ,
— հ ա ն ք ա ծ ու խ , ն ա ւ թ , մ ե տ ա ղ ն ե ր , ծ ծ ու մ ի բ , ա
դ ա մ ա ն դ , կ ի ր , ե ր կ ա թ , ա ր ծ ա թ :

Ս յ լ և ա յ լ մ ե տ ա ղ ն ե ր կ ա ն , ի ն չ պ է ս ո ս կ ի , ա ր
ծ ա թ , ե ր կ ա թ , պ ղ ի ն ձ , լ ա ն ո ս կ ի կ ա մ բ լ ա թ ի ն ,
պ ո ղ պ ա տ , ա ր ո յ ր , ե ա յ լ ն :

Մ ա ր դ ի կ կ ը գ ո ր ծ ա ծ ե ն մ ե տ ա ղ ն ե ր ը ա յ լ և ա յ լ
բ ա ն ե ր շ ի ն ե լ ու : Ո ս կ ի ո վ ու ա ր ծ ա թ ո վ կ ը շ ի ն ե ն
դ ր ա մ (*) , ե ր կ ա թ ո վ կ ը շ ի ն ե ն բ ա ն ա լ ի , կ ղ պ ա ք ,
ա կ ի շ , գ ո յ լ , ե ռ ո տ ա ն ի , բ ա հ , տ ա պ ա ր , թ ո ւ ր , հ ր ա
ց ա ն , մ ա ն գ ա ղ :

Ա գ ա մ ա ն դ ը , յ ա կ ի ն թ ը , զ մ ր ո ւ խ ա տ ը թ ա ն կ ա
շ ի ն ք ա ր ե ր ե ն . ի ս կ կ ը ա ր ը , չ է շ ա ք ա ր ը , գ ա ճ ը ,
մ ա ր մ ա ր ի ո ն ը հ ա ս ա ր ա կ ք ա ր ե ր ե ն :

77. Հ Ր Ա Շ Ա Ս Ն Գ.

Զ ա ն ա զ ա ն ե ց է ք. Ծ ա ռ , ծ ա ղ ի կ , ը ն դ ե ղ ի ն , ա ր մ է ի ք :
Ո ս պ , հ ա ճ ա ր , ն ո ն ե ն ի , հ ա ր ս ո ւ կ , թ ա ն թ ր ո ւ ե ն ի ,
կ ո ր ե կ , թ զ ե ն ի , շ ո ւ շ ա ն , բ ր ի ն ձ , ն ա ր դ է ս , ա ր մ ա ւ ե ն ի ,
կ ա կ ա չ , ն ո ծ ի , վ ա ր ս ա կ , մ ե խ ս ա կ , բ ա ր տ ի , մ ա յ ր ի :

Օ ր ի ն ա կ . — Ո ս պ ը (մ ե ր ճ ի մ ի ք) ը ն դ ե ղ ի ն է : —
Հ ա ն ա ր ը (շ ա լ ս ա ր) ա ր մ է ի ք կ ա մ հ ա ց ա բ ր ո ւ է : — Ն ր ո
ն ե ն ի ն ծ ա ռ է : — Հ ա ր ս ա ն ո ւ կ ը ծ ա ղ ի կ է :

(*) Ո ւ ր ի շ ի ն է բ ա ն ե ր կ ը շ ի ն ե ն ո ս կ ի ո վ ու ա ր ծ ա թ ո վ :

Հարցումներ. — Ի՞նչ բաել է անտառ : — Ի՞նչ կուսայ մեզի անտառը : — Հողեն ի՞նչ բաներ կը բուսնին : — Ինչե՞ր խառնուած են հողին մեջ : — Ի՞նչ մետաղներ գիտեն : — Ի՞նչ բանի կը գործածուի ոսկին, արծաթը, երկարը, եւայլն : — Ի՞նչ է ադամանդը եւ ի՞նչ բանի կը գործածուի : — Որո՞նք են հասարակ բարերը :

97. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Նէ՞ եափաը պու չօճուք : — Պու ատէմլէր երրոշ՝ լուրլար : — Նիշի՞ն օնու տէօվիեօրսընըզ : — Սիզէ տէտիյիմի եափաընը՝ լուրլար : — Պապանասէլամ սէօլէ : — Պէն պու ատէմի թանըրըմ : — Տիւն սիզէ կէլմէք իսթէտիմ, լաքին վագթիմ օլմատը : — Պիր չագըն վա՞ր մը : — Եարըն պէրապէր կիտէլիմ, — Փէ՞ք էյի, կիտէլիմ : — Ելիմտէգա՞չ թանէ չէքէր վար : — Իշխնտէ պիր չէյ եօդ : — Հի՞չ մի : — Թէ՞ք մի չիթթ (դար ու կոճատ) օնա՞ր մըսըն :

78. Հ Բ Ա Շ Ա Ն Գ.

Օրինակին համեմատ խօսեն տինեցիք .

Օրինակ. — Փայտահարը ծառ կը կտրէ անտառին մեջ:

1. Փայտահար, ծառ, անտառ : 2. Զաղացպան, ցորեն, ջաղացք :
3. Ոչխար, խոտ, մարդագետին :
4. Դեղձանիկ, երգ, վանդակ :
5. Ծաղիկ, անուշ, հոտ, պարտէղ :
6. Ջկնորս, կարթ, դես :

98. Մ Բ Ջ Ի Ւ Ն

Մըջիւն մը կար բարակիկ՝
Մէջըը թելիկ, ոտքը կարճիկ,
Չիյտեմ խելքին ի՞նչ վչեց՝
Շատ բարձրէն քալել ողեց,
Վաղեց վաղեց հեւալէն,
Ելաւ մինչեւ մեծ գուլէն,
Վերէն վար որ նայեցաւ,
“Ծօ՛, անսնք ի՞նչ են, ըսաւ,
Հա՛, հա՛, ան ձին չէ՞ մի սա
Որ երէկ գաշտը տեսայ .
Չըսե՞ս՝ ես կոյր եմ եղեր
Որ քիչ մը առաջ խաբուեր՝
Ու անանկ խեղճ ճըճիներն
Մէյմէկ հսկայ եմ կարծեր : ”

Աս մըջիւնին կը նմանիք
Դուք ալ, անխեւք պատանիք,
Որ քիչ մը բան սորվեր էք,
Ցնորած՝ մեծ մեծ կը ջարդէք :

79. Հ Բ Ա Շ Ա Ն Գ.

Սա բառերուն սկիզբը դրե՞ք ըստ յարմարութեան իմ, յու, անոր, իր, մեր, ձեր, անոնց, իրենց բառերը . ապա անոնցմով խօսեն տինեցիք :

Օրինակ. — Իմ զիրսս գեղեցիկ պատութիւններ կը պարունակէ :

Գիրքս, պատկերդ, գրիչը, մատիտը, չեռքովս, գլուխէդ, նամակին, հոգիս, ձամբան, երդիքը, աղաւնին, փողոցը, խուցդ, ձիս, մազերէդ, կօշիկներուդ, պարտէզիս :

99. ԱՆՎԱՅԵԼ ՎԱՐՄՈՒԻՆՔ

Մէկուն բան մ'ըսած ատենդ , չըլլայ որ բերանդ անոր երեսին մօտեցնես , շունչովդ զինքը նեղես : Նստողներուն առջեւէն չանցնիս դառնաս , աշտանակին կամ լամպարին հետ չխաղաս , ունելիով կրակարանին կրակը չխառնես , քովդ գըտնուողին չկրթընիս , քալած ատենդ , քնացած կամ արթուն եղողներուն հանդիսար չխանգարես , ասոր անոր խօսքին չխառնուիս , ուրիշը խօսած ատեն՝ խօսքը չընդմիջես : Զգիտած բանիդ համար չափես , ուրիշին վրայ յանցանքներ դանել՝ յանցանքը երեսին չզարնես . անկրթութիւն է :

Հարցումներ . — Մէկուն հետք խօսած ատենդ ինչու համար անոր շատ մօտ երթալու չես : — Ի՞նչ բաներէ զգութանալու ենք : — Ի՞նչ բանէ ի խօսքը ընդմիջել , պնդել , յանցանք : — Քաղաքավարութիւն եւ բարեկրութիւն բառերուն հակառակն ի՞նչ է :

Ա. Ռ. Ա. Կ

Աշխարհը լայն արձակ է ,
Բայց միրտս նեղ՝ ի՞նչ օդուտ ,
Ճամբան հանգիստ շիտակ է ,
Կոշիկս նեղ՝ ի՞նչ օդուտ :

100. Ի՞ՆՉ Զ Պ Ե Ս

Աւ է ածուխը , ճերմակ է կաթը ,
Թեթև է թուղթը , ծանր է երկաթը .
Բարձր է արեւը , խոր են ծովերը .
Տաք է կըրակը , զով են հովերը :
Մութ է գիշերը , պայծառ է առտուն .
Աղտոտ է խողը , մաքուր է կատուն :
Բարկ է քացախը , քաղցր է շաքարը ,
Կակուղ է բուրդը , կարծր է սաքարը .
Արագ կ'երթայ ձին , դանդաղ է էշը ,
Ցարդի է լաւը , անարդ է գէշը :
Հեռու են լեռներ , մօտ են ծառերը .
Աղնիւ է բարին , վատ են չարերը :
Շունն է խելացի , ապուշ է սագը ,
Մեծ է տոպրակը , փոքր է քըսակը :
Ժիր է մըջիւնը , ծոյլ է ճըպուռը ,
Թանձըր է հացը , հեղուկ է ջուրը :
Կարճ է շաբաթը , երկայն է տարին .
Ատենք միշտ չարը , սիրենք միշտ բարին :

Վարժ . — Վերի ոտանաւորին մեջ ո՞ր բառերը ածական են եւ որոնք գոյական են՝ զատ զատ գրեցեք :

80. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք

Իրեւ մեկ բայ խոնարհեցէք գրաւորապէս՝ սա վեց բայերը՝ արմատը վերջաւորութիւնն զատելով .

Օրինակ . Կը գր եմ , կը շահ իս , կը խնդ այ , կը թողն ենք , կ'անցըն եմ , կը խնդը են :

Դրեւ , շահիւ , խնդալ , թողնեւ , անցընեւ , խնդըւ :

101. Զ Բ ՈՒԽՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻՒՔԵԱԼԵՄԵ)

Պու ատամը թանըրըմ, պիր կիւն ամճամըն
էվինտէ կէօրտււմ, — Պու գըզը թանըրմըսըն .
տայըմըն գըզը տըր, պիր այտան՝ մէքթէպէ կիւ-
տէճէք տիր, շիմտիտէն տիքիշ տիքիեօր : — Պիզ
զաթէն սիզի կէօրմիւշ իտիք: — Օյունա չըդտը-
լա՞ր մը: — Խայը՛ր, տահա պիր սաաթ փար. շիմ-
տի տէրստէ տիրէք: — Տիւն գարտաշընա ըասթ
կէլտիմ, պէնի թանըրեամատը, շիւնքի շաբդա
գոմուշ իտիմ: — Պէն չօդ ատամ թանըրըմ :

102. Մ Ա. Մ ՈՒԿՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄԸ

Օր մը մամուկ շերամին հետ խօսքի բոնուե-
ցաւ. Մամուկն ըսաւ. “Ի՞նչ է աս իմ քաշածս
մարդոց երեսէն, տունս աղուոր կը հիւսեմ” և մար-
դիկ աւելը կ'առնեն, մէկ հարուածով շինածս
կ'աւրեն. ո՞չափ խենդ և անգուժ են: Հապա

Տ1. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ

Կետրուն տեղ դրեք տեղափիրներուն ներհակ իմաս-
տով բառ մը.

Մարմարիոնը կարծր է, մեղբամոմը . . . է: — Ար-
տոյաը կը միտուէ լոյսը, ջղջիկը . . . : — Մոլուրիւնը
պիտի պատժուի, . . . պիտի վարձատրուի: — Սոյդ
պատմութիւն մը: . . . դրոյց մը: — Բարի մարդիկ կը
գործեն բարի գործեր, իսկ . . . մարդիկ կը գործեն
. . . գործեր:

դուն, շերամ, դուն, որ գարշելի միջատ մ'ես,
դուն միայն անոնց միրելին ես. քու հիւսածդդ, որ
իմինէս հաստ է, մարդիկ կը ժողվեն ու կը պա-
հեն: ”

— Կաղաչեմ, ըսաւ շերամը, այդչափ մի բար-
կանար, ամէն մարդ գիտէ որ լաւ հինող ես և
նուրբ թելերով կը բանիս սոտայնդ: Բայց, ըսէ՛
տեսնեմ, քու շինածդ իմ թելերուո չափ օդտա-
կա՞ր է մարդոց:

Հարցումներ. — Մամուկն ի՞նչ բառ օր մը: —
Ի՞նչ ըսաւ շերամին: — Ի՞նչ գանգատներ կ'ըներ: —
Ենթամ ի՞նչ ըսաւ: — Բաղդատեցէք մամուկը շերա-
մին հետ: — Ո՞րն է մարդուն օգտակար:

103. Բ Ո Յ Ս Ե Ր

Արմելի կամ հացահատիկ. — Յորեն, գարի,
հաճար, վարակ, բրինձ, եգիպտացորեն, կորեկ:
լմեղեղէն. — Բակլայ, լուբիա, սիսեռ, սոպ:
բանցարեղէն. — Անուխ, ուահան, սամիթ,
բանցարեղէն.

Տ2. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ

Կետրուն տեղ յամար բառ մը դրեք.

Օրինակ. — Զին կը խոչ կառքը: . . . կը մշտիէ արտը: . . . կը քաշէ կառքը: . . . կուտայ բուրդ: . . . կը պահէ տունը: . . . կը շինէ մեղը: . . . հաւկիթ կ'ածէ: . . . կը շինէ մեղը: . . . կը բոնէ մուկը: . . . կը կրծէ թթենին տերենները: . . . կը շինէ իր բոյնը: . . . կ'ասրի պատեանի մը մէջ: . . . կը թռչտի ծաղիկներուն վրայ:

շողդամ, ստեղին, հազար, սմբուկ, բողկ, աշղատքեղ, գդում, վարունգ, սեխ, սոխ, սխտոր։

Բանջարանոցին մէջ կը մշակուին այլևայլ բոյսեր, որոնք պէտք են մեր սնունդին համար։

Ոսպով ու բրինձով ապօւր կը շինեն։ Շողդամով, ստեղինով, կաղամբով, գդումով ու գետնախնձորով կը պատրաստուին տեսակ տեսակ կերակուրներ։

Զիերը և ուրիշ կենդանիներ կը սիրեն ու կուտեն խոտ, առուոյտ, յարդ, գարի։

Եատ մը բոյսեր կը չորցուին ու ձմեռուան կը պահուին։

Հարցումներ. — Ի՞նչ բոել է արմտիք, ընդեղէն, բանջարեղին։ — Ի՞նչ է ոսպը եւ ի՞նչ բանի կը գործածեի։ — Ի՞նչ կ'ուտեն կենդանիները։ — Ո՞ր բոյսեր կը չորցնեն ձրմեռուան համար։ — Ո՞ր պտուղները կը չորցնեն։

Ա. Ո. Ա. Ծ

Մարդու սատանայ,

Մարդու քահանայ։

Տ. Ո. Ա. Ն Գ.

Սա բառերուն ներհակ իմաստով ուրիշ բառեր գլուխ եւ ապա խօսեր կազմեցեք։

Օրինակ. — Ճերմակ բույրին վրայ զիր կը զրեմ։

Սեւ, պինդ, ագաճ, ցած, վերջ, պարտատէր, մահ, հապարտ, յանդուգն, կուշտ, ծանր, ժիր, հարուստ, հակայ, տնանկ, բարի, շիտակ, մութ, գաշճած, պաղ, լոյս, բութ, բարձր, լայն, հաստ, թաւ, խոշոր, զուարթ։

82. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Է Մ Ե)

Քիւփէրէ շարապ տօլտուրտուլար։ — Սաճայաղընը աթէշին խսմիւնէ գօ։ — Գալայձը թէնճիրէ յի, թափայը, լէյէնի վէ ըպրըղը գալայլատը։ — Նէ եափարլար թոփրաքտան, տէմիրտէն, ալթոնտան, կիւմիշտէն վէ օտունտան։ — Զիշէք սաքսըլարը ավլուեա գօնմուշ տըրլար։ — Գովատա սու գալմամըշ։ — Մաշա իէ (կայծառով) նէ յաէրլէր։ — Ճէղլէտէ սու վա՞ր մը։ — Պաճալարը (*) թէմիզէ։ — Սու շիշէլէրինի ճամտան եափարլար, լաքին սինիելի պագըլրտան եափարլար։ — Պիր քէփճէ չօրպա տօլտուր շու սահանըն իշինէ։ — Եամտանըն խսմիւնտէ մում գալմամըշ։

Տ 4. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա խօսերը միատական րրէ եւ բարգմանէ։
Օրինակ. — Տղան չի խաղար։

Տղան կը խաղայ։ — Աշակերուը կը կարդայ։ — Օձը կը սողայ։ — Փոչին կը թաչի։ — Շուները կը հաշեն։ — Գրիգոր կը վաղէ։ — Ժամացոյցը կը զարնէ։ — Առուակը կը յորդէ։ — Տէրը կը հրամայէ։ — Մառան կը հնաղանդի։ — Աքաղաղաները կ'երգեն։ — Հաւը կ'ածէ։ — Մրջիւնը կ'աշխատի։ — Մենք կ'աշխատինք։ — Դուք կը պոռաք։ — Ան կ'առնէ։ — Դուն կ'երթաս։ — Ես կուգամ։ — Անոնք մեր ընկերներն են։ — Անոնք կ'ուտեն, կը խմեն, կը հագնին, կերթան, կուգան։

(*) Պաճա — լամպայի խողովակ՝ ապակին նաև՝ ծինելոյզ։

105. ԲԱՑԵՐՈՒԻՆ ԺԽՏԱԿԱՆԸ

Ծանօթ . — Դասաւուն քող բացատրե քէ ի՞նչ է ժխտականը , եւ քէ հաստատական խօսք մը ժխտական ընելու համար բաւ է բային սկիզբը դնել չ կամ մի :

Գիտելիք Ա. — ՄԻ ԺԽՏԱԿԱՆԸ կը գործածուի մի-միայն Հրամայական երկրորդ դէմքերուն հետ :

Սիրէ՛ , մի՛ սիրեր — սիրեցէ՛ք , մի՛ սիրէ՛ք .

Խօսէ՛ , մի՛ խօսիր — խօսեցէ՛ք , մի՛ խօսիք .

Կարդա՛ , մի՛ կարդար — կարդացէ՛ք , մի՛ կարդաք .

Գիտելիք Բ. — Սահմանական ներկան ու անկատա-ըլ սա կերպով ԺԽՏԱԿԱՆԻ կը փոխուին :

Ներկայ

Անկատար

Զեմ	չի	{	սիրեր
Զես	չիր		
Զի	չր		
Զենք	չինք		
Զիք	չիք		
Զեց	չին		

106. Ա. Ո. Ո Ղ Զ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Երբ մարմնով հանդիսատ եմ , նեղութիւն ու ցաւ չեմ զգար՝ կ'ըսեմ թէ առողջ եմ :

Բայց երբեմն տկար կ'ըլլամ . այն ատեն չեմ ողեր խաղալ , պատիլ , դպրոց երթալ : Մայրս խնձի կ'ըսէ թէ հիւանդ ես , անկողինիս մէջ պառ-կեցնելով՝ կը խնամէ զիս :

Բժիշկ կուդայ , բազկերակս կը զննէ , հիւան-դութիւնս կը քննէ և դեղագիր կը գրէ , կը պատ-ուիրէ որ հնազանդիմ մայրիկիս ու դեղը խմեմ : Եւ մայրիկս կէս ժամն անգամ մը դեղս կու-տայ . ես ալ կը խմեմ , թէեւ շատ ախորժելի չէ , լրդի է :

Դէշ բան է հիւանդ ըլլալ . ես իմ անձս կը խնամեմ միշտ , կը զգուշանամ մսելէ , քրանելէ , եյնալէ : Վնասակար բաներ չեմ ուտեր : Այս կեր-պով առողջ կ'ըլլամ , չեմ հիւանդանալ :

Հարցումներ . — Ե՞րբ առողջ կը սեպուի մարդ : — Ի՞նչ կը զգաս հիւանդ եղած ատենդ : — Ի՞նչ է բժիշ-կը : — Ի՞նչ բանէ առաջ կուգայ հիւանդութիւն : — Ի՞նչ հիւանդութիւններ կան :

107. ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԳՈՐԾԷ ԶԻ ՀԱՍԿԸՆԱՐ

Կամուրջ մը կը շինուէր : Ճարտարապետներ ու փորձառու մարդիկ դեախն եղերք կեցած՝ կը խորհէին ու կը խօսէին թէ ի՞նչպէս ընեն որ կա-մուրջը քիչ ծախքով շինուի ու հաստատուն ըլլայ : Կը տեսնեն որ մարդուն մէկն ալ կամուրջին գլուխը կեցեր՝ ապուշ ապուշ կը նայի : Կը կար-ծեն թէ բանէ հասկըցող մէկն է և օգտակար խորհրդածութիւն մը կ'ընէ , ուստի անոր ալ կարծիքը կը հարցնեն :

85. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Գ

Հետեւեալ բայերը խոնարհեցէֆ ժխտական ձեւով . Օրինակ : — Զեմ սանտրեր , չես պառկիր , չի հա-ցար , չենի պարապիր , չենի բողներ , չեն թերեր : Սանտրել , պառկել , հազար , պարապիր , թողնել , քերել :

— Շատ լաւ մտածեր էք, կ'ըսէ մեր մարդուկը, որ գետին լայնքին ձգեր էք կամուրջը, վասն զի եթէ երկայնքին ձգէիք, շատ ծախք կ'ըլլար. ծայրը չէիք կրնար գտնել :

Հարցումներ. — Ի՞նչ է կամուրջը : — Ո՞վ է հարապետը : — Գետին եզերքը ո՞վ կար, եւ ի՞նչ կը խորհին : — Ի՞նչ կը տեսնե : — Ի՞նչ կը կարծեն նախ : — Ի՞նչ ըսել է խորհրդածութիւն : — Ի՞նչ ըսել է կարծիք : — Ի՞նչ կը հարցնեն մարդուն : — Ի՞նչ պատասխան կուսայ : — Ի՞նչ կը հետեւցընէք :

108. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Փ Ե Ա Լ Է Մ Է)

Պու եազըեը օգուեապիլի՞րմիսին. — Պէն օգուեամամ, ամմա գարտաշըմ օգույապիլիր . — Պէն պէօյլէ ուֆադ եազըեը օգուեամամ, գալըն վէ իրի եազըլարը օգույապիլիրիմ : — Արդատաշլա՞ր, պէնիմ եանլըլարըմը սէօյլէյին : — Պիրազտանն եախօտ եարըն կէզմէյէ կիտէճէյիզ : — Եազընը եազտը՞ն մը : — Պէն եալտըմ, ֆադաթ նուրիցա վէ Մաննիկ եազմատըլար : — Հուիփսիմէ նէ կիւզէլ ախքիյօր : — Պու կիւն իսասթա՞մը տըր, եազը գ : — Օ իսասթա էօլմի՞ւշ մի : — Տիւյիւնէ կիտէճէյիզ :

86. Հ Ր Ա Տ Ր Կ

Հոլովեցէք սա բառեր :
Սուաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, յոսուն, վաթսուն, հարիւր, հաղար :

109. Զ Ո Ր Ո Ե Դ Բ Ա Յ Բ Ր Ո Ն Ե Ր

Զորս եղբայր են՝ բոլոր տարին
երկրիս վըրայ կը պտըտին,
Զորսն ալ ունին զատ զատ հասակ,
Պարգեւնին է հազար տեսակ :

Առջինեկն է մի պատանի .
Բողբոջ, տերեւ, սաղարթ ունի,
Պայծառ արեւ, կանաչ արօտ,
Որոնց՝ տըղաք են միշտ կարօտ :

Երկրորդ եղբայրն՝ երիտասարդ՝
Կուտայ մեզի անձրեւ առատ
Ծաղիկ ցանէ նա ամէն դի,
Ցոյսեր կուտայ առատ հունձքի :

Երրորդ եղբայրն՝ այր չափահաս,
Միրգով լեցուն ունի մի թաս .
Կը բաժանէ տըղոց իր գանձ՝
Ծիրան, խնձոր, խաղող ու տանձ .

Զորրորդ եղբայրն է ծերունի,
Յուրատ ու խաւար շալկած ունի,
Այգի, անտառ՝ ամայցած՝
Դաշտ ու արօտ ձիւնով լեցուած :

Հարցումներ. — Ի՞նչ կը ցուցնէ այս չորս եղբայր ըսուածք : — Ի՞նչ կը պատահի եղեր գարնան ատեն, ձմեռը, ամառը, աշունը : — Մարդուս կեանին ո՞ր երջանն է զարունը, իսկ ձմեռը որ երջանն է :

ԴԱՍԱՀԻՒՆ

Կը պատահի որ անփորձ ուսանողը Տաճկերէնի հետեւելով՝ թարգմանէ, օրինակի համար, Պեհիմ յեաղը ըլմ վար խօսքը՝ սապէս. Իմ բուդրս կայ կամ ինձի քուղը կայ, եւայլն : Թէպէտ Առաջին Մասին մէջ ասոր վրայ վարժութիւններ ըրած է ուսանողը, սակայն օգտակար և հարկ է որ հոս ալ ուսուցիչն ՈՒՆԻՄ բայր ամբողջ խոնարհել տայ և բերանացի թէ գրաւոր հրահանգներով միանդամ ընդ միշտ լա՛ւ ըմբռնել տայ այս բայլն թարգմանութեան կերպը, ինչպէս և նշանակութիւնը. իսինմէի, մալիմ օլմագ, սահիպ օլմագ :

Դիտել տուէք թէ այս բայը չ'առներ կը մասնիկ :

Ա. Ո. Ա. Կ

Ժանկէն՝ երկաթը
Կ'ուտուի կը մաշուի :
Հոդէն՝ քաջ մարդը
Սըրտով կը մաշուի :

87. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Խոնարհեցէք ունիմ բայը հաստատական ու ժխտական :

Մանօք. — ՈՒՆԻՄ բային ժխտական ներկայ և անկատարը ԵՄ բային օժանդակութեամբ չի շինուիր, այլ միայն Զ գիրով, ինչպէս. չունիմ, չունիի, չունեցայ, եւայլն :

140. ՈՒՆԻՄ Բ Ա. Յ Ի Ն Խ Ո Ն Ա Ր Հ Ո Ւ Խ Մ Ը Լ

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ն	Բացարձակ Ապառնի	ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ
ԵՂԱՆԱԿ	Պիտի ունեն ամ	ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ	» ունեն աս	Ներկ. եւ Ապառնի
Ուն իմ	» ունեն այ	ունեն ամ
ուն իս	» ունեն անֆ	ունեն աս
ուն ի	» ունեն աֆ	ունեն այ
ուն ինֆ	» ունեն ան	ունեն անֆ
ուն ին	» Անկատար Ապառնի	ունեն ափ
Անկատար	Պիտի ունեն այի	Անկատար
ուն իի	» ունեն այիր	ունեն այի
ուն իիր	» ունեն ար	ունեն այիր
ուն իր	» ունեն այինֆ	ունեն ար
ուն իինֆ	» ունեն այիիր	ունեն այինֆ
ուն իիիր	» ունեն ային	ունեն այիիր
Կատարեալ	Հ Ր Ա Մ Ա Յ Ա Կ Ա Ն	ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ
ուն եցայ	ԵՂԱՆԱԿ	Աներեւոյր
ուն եցար	Ներկ. եւ Ապառնի	ունեն ալ
ուն եցաւ		Ընդունելութիւն
ուն եցանֆ	Եզ. Բ. դէմֆունե ցի՛ր	Ներկ. ուն եցող
ուն եցափ	Յէ. Ա. » ունեն անֆ	Անց. ուն եցած
ուն եցան	» Բ. » ունեն ցի՛փ	Ապ.՝ ուն ենալու

88. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Խոնարհեցէք սա ամբողջ խօսքը .

Ես երկու կտոր հաց ունիմ, բայց պանիր չունիմ :

141. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՌԵՎԻՄ ԲԱՑԻՆ ՎՐԱՅ

Ես մեծ գիրք մը ունիմ, եղբայրս ալ մեծ
տետրակի մը : — Քոյր մը ունեցայ, բայց մեռաւ, տեղէ տեղ անցնելու համար գետինը քսուելով՝
— Այս իրիկուն հիւր պիտի ունենանք : — Երկու օթոցը, գորդը, կապերաը կամ ուրիշ կահկա-
գնակ ունէի՝ մէկը կորանցուցի : — Դուն գիրք բասիները չքրքրես, չաւրես, տակնուվրայ չընես:
չոնիս : — Կուղե՞ս որ պատիժ չունենաս : — Խեն ալ ծաղիկներ ունիս : — Առ նոյնպէս քիժդ վեր չքաշես, քիժդ սրբած ատենդ
նոնք ագարակ մը և ոչխարներ ունին : — Քանի՞ աղմուկ չանես, կրակարանին մէջ կամ ասդին
ոչխար ունիք : — Հազար ոչխար և յիսուն ձի ուր
նինք : — Խելք չունիս : — Եթէ յիսուն բարենիշ ուր բանի մը վրայ շկուես, մեծի քով եղունդ չկըտ-
նենամ, պարդեւ մը կ'առնեմ : — Գիրք չուներես ու չկրծես, ակռաներդ չխառնես, և ասոր
ցողները որո՞նք են : — Ո՞վ շատ բարեկամ ունի: պէս ամօթալի բաներէ շատ զգոյշ կենաս, ապա
— Զոյդ մը գուլպայ չունիմ որ հագնիմ : — Գործ թէ ոչ ամէն մարդ քելմէ կը զզուի և քեղի գէշ
չունի՞ս : — Ինչո՞ւ պարապ նստեր ես : — Գրիշ աչքով կը նայի : Մէկ խօսքով՝ անկիրթ անքա-
տըն ունի մէկ կամ երկու կուտակէն, իսկ փիղն ունի շաքավար կը ճանչցուիս :
— Զեռք մը նոր զգեստ չունիս որ հագնիս:

89. Հ Ր Ս. Հ Ա Ն Գ.

Գիծերուն տեղ դրեք յարմար բառ մը .

Օրինակ. — Ընկուզին փորը, միջուկը, կեղեւը,
ծառը, տերեւը, եւալլն : — Դպրոցին տեսուչը, կա-
ռավարիչը, սենեսը, եւալլն :

Ծնկուզին — : Դպրոցին — : Ջիուն — : Փիղին
— : Մարդուն — : Եկեղեցին — : Աղբիւրին — : Ա-
թոռին — : Պատուհանին — : Ծոլուն — : Վաճառա-
կանին — : Մեղուին — : Արեւին — : Կօշիկին — : Ա-
սեղին — : Դանակին — : Ուզտին — : Ծառին — : Համ մը կուտան : — Սուր-
բահանային — : — Գերեզմանին — : Հարսին — : Քաղինը, երբ աւրուին . . . համ մը կուտան : — Լիմոնը,
Լուսին — : Առտուան — : Անձրեւին — : Հաւկիթին — : Քաղինը . . . են, — Պղպեղն
— : Դերձակին — : Աշխարհիս :

142. Ա Ն Վ. Ա Թ Ե Լ Վ Ա Ր Մ Ո Ւ Ն Ք

Տեղ մը նստած ատենդ՝ հանդարտ կենաս,
— Նոյնպէս քիժդ վեր չքաշես, քիժդ սրբած ատենդ
նոնք ագարակ մը և ոչխարներ ունին : — Քանի՞ աղմուկ չանես, կրակարանին մէջ կամ ասդին
ոչխար ունիք : — Հազար ոչխար և յիսուն ձի ուր
անդին չթքնես, քալած ատենդ զգոյշ կենաս որ
նինք : — Խելք չունիս : — Եթէ յիսուն բարենիշ ուր բանի մը վրայ շկուես, մեծի քով եղունդ չկըտ-
նենամ, պարդեւ մը կ'առնեմ : — Գիրք չուներես ու չկրծես, ակռաներդ չխառնես, և ասոր
ցողները որո՞նք են : — Ո՞վ շատ բարեկամ ունի: պէս ամօթալի բաներէ շատ զգոյշ կենաս, ապա
— Զոյդ մը գուլպայ չունիմ որ հագնիմ : — Գործ թէ ոչ ամէն մարդ քելմէ կը զզուի և քեղի գէշ
չունի՞ս : — Ինչո՞ւ պարապ նստեր ես : — Գրիշ աչքով կը նայի : Մէկ խօսքով՝ անկիրթ անքա-
տըն ունի մէկ կամ երկու կուտակէն, իսկ փիղն ունի շաքավար կը ճանչցուիս :

Հարցումներ. — Ի՞նչ բաներէ կը զգուշանայ բա-
լաբավոր տղայ մը : — Ի՞նչ վարմունքներ պժգալի են :

90. Հ Ր Ս. Հ Ա Ն Գ.

Կետերուն տեղ պէս եղած բառը դրեք .

Առարկայ մը կրնայ համ ունենալ, այսինքն՝ անուշ
թթու, լեզի, կծու, աղի ըլլալ : — Ծովին ջուրը . . .
է, ծաքարը, մեղրը, ռուփը . . . են : — Ծնկոյզն ու
կաղինը, երբ աւրուին . . . համ մը կուտան : — Սուր-
բահանային — : Զերծին — : Օշինը, գեղձին միջուկը, օշինդրը . . . են : — Լիմոնը,
քացախը . . . են, — Պղպեղն պահապղպեղը . . . են :

143. Զ Ր ՈՒ Ի Ց Ա Ս Տ ՈՒ Ի Թ Ի Կ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Քի՞մ եափար մասայը վէ իսկէմէլէյի : — Տիւր-
կէր եափար : — Իսկէմէնին օթուրաճադ եէրի ,
արգասը վէ այագլարը վար : — Գա՞չ այաղը վար :
— Քէսուէլէ իլէ նէ՞ եափըլըր : — Քէսուէլէ իլէ
եափըլըր ճիզմէ , գունտուրա , գայիշ , սէմէր վէ
սայիրէ : — Եռն իլէ տէ ֆանէլա , չուհա , չօրապ ,
գուշագ , էլլիք վէ պաշգա չէյէր : — Քի՞մ եա-
փար . — Նէտէ՞ն եափըլըր քիպրիթ : — Սէն Ռա-
փայէլի թանը՞րմըսն : — Իթաաթսըզըդ իտիյօր ,
— Օնուն իշխն պիղիմ հօճամըզ օնու սէվմէզ : —
Օճագտան եախօտ սօպատան պիր աթէշ կէթիր՝
մաշա իլէ : — Պու կիճէ եանկըն վար իտի , տուց-
տունո՞ւզ մը , թուլումպալար կէթիրտիլէր վէ ,
շիւքիւր Ալլահա , սէօնտիւրտիւլէր : — Ռիւզկեար
շիտտէթի իտի , իքի էվ եանտը :

91. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Ըսէք քէ որո՞ւ կը պատկանին սա առարկաները .
Օր . — Զիուն պոյը : — Լամպարին խողովակը :
— Պոչը : — Խողովակը : — Գաւաթը : — Կողքը :
— Կաթը : — Ապակին : — Անիւը : — Ծուխը : — Ա-
միքը : — Բրուկը : — Եղջիւրը : — Դուռը : — Բա-
նալին ու նիզը : — Փեթակը : — Լոյսը : — Ներրանը՝
— Շեղբը : — Վարագոյրը : — Կնճիթը : — Պայտը : — Կուտ-
կէնը : — Տեսուչը : — Շուրջառը : — Սեմը : — Մա-
չիկը : — Դեղնուցը : — Զորս կողմերը : — Տուփը : —
Ասպանդակը : — Պախուցն ու երասանակը : — Մախաղը՝

144. Ա Ր Ա Ր Ի Զ Ր

Եկէ՛ք տեսէ՛ք սա բացուած վարդը , նայե-
ցէ՛ք ինչպէս կ'երերայ իր կանաչ կապած ճիւղին
վրայ : Ասիկա է ծաղիկներուն թագուհին . թեր-
թերն են կարմրուկ , տեսքն է ազնիւ ու գեղեցիկ .
Հոտը բոներ է օդին մէջ : Բայց այս վարդն ընողը
ա՛լ տւելի գեղեցիկ է , ամէն սրտի սիրելի է :

Առիւծը ամէն կենդանիներէն ուժով է . Երբ
որ իր ծակէն ելլէ ու պոյը շարժելով սկսի մւնչել ,
արածող կենդանիները վախնալով՝ կը թողնեն
դաշտը , գազաններն անապատ կը փախչին : Ու-
ժով է առիւծը , և ամէն կենդանիներուն իշխանն է :

Պայծառ է արեւն՝ երբոր անամպ երկինքէ
ծագի . երբոր փայլուն ծամբովը առաջ կու դայ ,
բոլոր երկիրս իր լուսովը կը լեցնէ : Բայց աւելի
փառաւոր է ան՝ որ արեւն ստեղծեր է . ինք ամէն
տեղ կը մտնէ : Իր երեսին լոյսը՝ իր ամէն ստեղ-
ծուածները կը լուսաւորէ , ու ինքը գիշեր չունի .
անոր անունն է Աստուած . իր գործն է աշխարհաւ-
ինք ալ իր ամէն գործերէն վեր է . ինք է գեղեց-
կութիւն ու զօրութիւն :

Հարցումներ . — Ո՞րն է ծաղիկներուն բազուհին : —
Ո՞րն է կենանիներուն իշխանը : — Ի՞նչ կ'ընէ առիւծը
անտառին մէջ : — Ի՞նչպէս է արեւը . ի՞նչ կը պատահի
երբ արեւը ծագի :

Ա Ռ Ա Կ

Օրը՝ արեւածագէն

Տըղան՝ փոքր հասակէն ,

Փորձ մարդիկ ամէն բանը

Առաջուց կը գուշակեն :

Բ. Վարժութիւն Մանկանց

145. Ա. Ո. Ո Ղ Զ Ա Պ Ա Հ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ան տղան որ առողջապահութիւն գիտէ, այսինքն՝ իր անձին մաքրութեան հոդ կը տանի, առողջ կըլլայ:

Մարմինը մաքուր պահողը, կերածին խմածին զգուշութիւն ընողը հիւանդ չըլլար:

Առողջ տղան իր ծնողին շատ բեռ չըլլար, անոնց նեղութիւն ու մտահոգութիւն չի տար:

Ծնողքնիս մեղի համար աւելորդ ծախքեր Քընեն երբ հիւանդ ըլլանք. բժիշկի, դեղի ստակ կու տան:

Ո՞վ որ առողջ է, կրնայ լաւ աշխատիլ, հանգիստ քնանալ, դպրոցէն բացակայ չըլլար:

Առողջ ըլլալու համար, կ'ըսէ վարժուհիս, սէտք է սիրենք մաքրութիւնը, չափէն աւելի չուտենք, կանուխ պառկինք ու կանուխ ելլենք, մաքուր օդ ծծենք, լաւ աշխատինք, խաղանք, խընդանք ու մարմնամարզ ընենք:

Հարցումներ. — Ո՞ր տղան առողջ կ'ըլլայ: — Ի՞նչ Վ'ընեն մեր ծնողները մեղի համար: — Ի՞նչ ընելու է առողջ ըլլալու համար: — Ի՞նչ ըսել է մարմնամարզ:

Ա. Ո. Ա. Կ

Թեթեւ ըլլայ քու կերակուր,
Վըրադ գլուխըդ միշտ մաքուր.
Չը բարկանաս երբեք ի զուր
Տարիքդ երթայ մինչեւ հարիւր:

146. ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ ԿՐԵՍ. Ա. ԲԱՅՑԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ ՆԵՐԿԱՅ	Բացարձակ Ապառնի Պիտի կը նամ	ՍՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ ՆԵՐԿ. Եւ Ապառնի
կը նամ	» կը նաս	կը նամ
կը նաս	» կը նայ	կը նաս
կը նայ	» կը նանի	կը նայ
կը նանի	» կը նաֆ	կը նանի
կը նաֆ	» կը նան	կը նաֆ
կը նան	Անկատար Ապառնի	կը նան
Անկատար		Անկատար
կը նայի	Պիտի կը նայի	կը նայի
կը նայիր	» կը նայիր	կը նայիր
կը նար	» կը նար	կը նար
կը նային	» կը նային	կը նային
կը նայիք	» կը նայիք	կը նայիք
կը նային	» կը նային	կը նային
Կատարեալ		
կը ցայ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	ԱՆՌՈՇ ԵՂԱՆԱԿ
կը ցար		ԱՆԵՐԵՆՈՅՐ
կը ցաւ	ՆԵՐԿԱՅ Եւ Ապառնի	կը նաշ
կը ցանի		Ընդունելութիւն
կը ցափ	Եզ. Բ. յեմի կը ցի՛ր	ՆԵՐԿԱՅ. կը ցող
կը ցան	Յը. Ա. » կը նանի	ԱԵցեալ. կը ցած
	» Բ. » կը ցի՛ֆ	Ապառ.. կը նաշու

92. Հ Բ Ա. Հ Ա. Ն. Գ.

Խոնարհեցեք սա ամբողջ խօսքը՝ օրինակին պէս:
Ես կրնամ. Քրել, բայց չեմ կրնար ծառն ելլել:
Օրինակ. — Ես կրնամ գրել, բայց չեմ կրնար ծառն
ելլել: — Դուք կրնամ գրել, բայց չեմ կրնար ծառն
ելլել: — Ան կրնայ գրել, բայց չի կրնար ծառն ելլել, եւալին:

147. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ԿՐՆԱԾ ԲԱՑԻՆ ՎՐԱՅ

Կրնա՞ս կարդալ:— Կրցա՞ր առնել:— Կրցա՞ւ
սորվել:— Զեմ կրնար ուտել:— Պիտի կրնայի
գրել, եթէ թուղթ ու գրիչ տայիր:— Փոքրիկ
Պողոս կրնա՞յ քալել:— Ո՛չ, գեռ չի կրնար քա-
լել, բայց կրնայ ուտել, կրնայ խմել, կրնայ պո-
ռալ:— Ո՞վ կրնայ ծառն ելլել թութ ուտելու
համար:— Զեր հարար կրնա՞յ կար կարել, կերա-
կուր եփել, հարթուկ ընել, ճերմկեղեն լուալ:—
Կրնա՞մ միթէ մասնալ ձեղ, ո՞վ բարեկամներս:—
Եթէ ուղենք, կրնանք ձեզի դալ:— Զպիտի կրնամ
խմել:— Քղանցքդ ժողվէ՛ որ կրնաս շուտ քա-
լել:— Եթէ կրնայ դալ՝ թող դայ:— Բոէ՛, եթէ
կրնաս:

93. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ.

Սա ժխտական խօսքերը հաստատականի փոխեցեք.
Օրինակ.— Կերակուր եփած էի:

Կերակուր եփած չէ՞ք:— Ինչու առջեւդ չես նա-
յիր:— Այդ պատառը մի կլլեր, եփած չէ:— Հոս դա-
լու համար չվաղեցինք:— Իմ կաղամարէս մի՛ թաթ-
իկը:— Դաւազանդ ասոնք չկոտրեցին:— Գուլպադ չէ
թրջեր և թաշկինակդ չէ ցեխուսեր:— Վաղն իրիկու-
չէք կրնար համնիւ:— Մի՛ թողներ որ երթայ:— Զե՞ս
ուղեր որ խելօք կինամ:— Կը փափաքի՞ս որ հանդարտ
չնափի:— Մի՛ լաք:— Ան չէ մեռած:— Զպիտի ու-
ղէք:— Հայրը մեռած չէր երբ որդին քոլլ եկաւ:—
Մի՛ բարկանար, հողիս:

148. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա. Տ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն
(ՄԻՒԻՔԵԱԼԿՄԵ)

Պէնտէն վէ արդատաշըմտան նէ՞ իսթէյօր-
սուն:— Քեաղը վէրտիմ, օնուն փարասընը իս-
թէյօրում:— Սէն նէ՞ տէրս էօյրէնիեօրսուն:—
Նի՞չին թէնպէլ օլածաղըմ, հէր կիւն տէրպիմի
եանլըսըզ օգոյօրըմ:— Իշխնիղտէն պիրի թահ-
թանըն էօնիւնէ լրդորն:— Հանը՞, թէպէշիր եօդ-
մու:— Թիւքէնմիշ տիր. չարշտան կէթիրէլի՞մ մի՞
— Եադըն ալր, շմատի կիտէր կէթիրէլիմ:— Սաա-
թըն վա՞ր մը (ունի՞ս):— Վար (ունի՞մ):— Գա՞չ
ալր:— Տօգուգու չէյրէք կէշիյօր:— Սահի՞հ մի
սէօլէյօրսուն, եանլըզ օլմասըն:— Խայը՛ր, թամամ
ալր, եանլըզ տէյիլ տիր:— Շագա՞ մը իտիյօր-
սուն, տօսթում:

Հ Ա. Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

Անծակ մարդըրիտ,
Անոլոր գերձան.
Աստուած կը շարէ,
Մարդը կը քաղէ:

94. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ.

Սա հարցումներուն պատասխանը զրեցեք:

Ո՞վ կը բուժէ հիւանդները:— Ո՞վ կը լուսնէ
ձիերը:— Ո՞վ կը գոէ բամպա՞ն ու բուրդը:— Ո՞վ
կը վարէ կառքը:— Ո՞վ կը կրթէ մեղ:— Ո՞վ կը
խնամէ մեղ:— Ո՞վ կը մղատէ երախաները:— Ո՞վ
կը հերկէ դաշտը:— Ո՞վ կը շինէ տուները:— Ո՞վ կը
կարէ մեր հագուստը:

419. ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԻՐ ՏԵՂԸ

Սարգիս ծոյլ տղայ չէ, բայց անկարդ ու անհոգ է: Իրիկոնը, գասերն աւարտելէ ետք, գիրքերն ու տետրակները անդին ասդին կը թողու. առաւտներն ալ, արթննալուն պէս, հագուստաները փնտուել կ'սկսի: Գուլպային մէկը աթոռին վրայ է, միւսը՝ սեղանին տակ: Գլխարկն ուր դնելը մոռցեր է, կօշիկները տեղը չեն. կը փնտոէ, կը փնտոէ՝ չի կրնար գտնել: Սարգիս ամէն առատու փողոցները կը պարտի և դպրոցին կ'ուշանայ. ասոր համար միշտ կը պատժուի:

Հարցումներ. — Ի՞նչպէս տղայ է Սարգիս: — Իրիկոներն ի՞նչ կ'ընե: — Առտունե՞րը: — Իր գույսան ո՞ւր կ'ընայ, դիսա՞րը: — Ի՞նչ կը պատահի ամէն առատու: — Գո՞ւր ինչպէս կ'ըներ:

95. Հ Բ Ս. Հ Ա. Կ Պ.

Հետեւեալ խօսքերը ժխտական ըրեր:

Սաեղով միս կը կարեն: — Դանակով կար կը կարեն: — Գրիչով փայտ կը տաշեն: — Բերնով կը տեսնեն: — Աչքով կը լսեն: — Սկռաներով կը կլեն: — Ականջով կը հստատեն: — Քիթով կ'ուտեն: — Սղոցով գիր կը գրեն: — Ուրագով դուռ կը բանան ու գուցեն: — Պատառաքաղով ապուր կ'ուտեն: — Մուրճով կը սղոցեն: — Սանարով կ'ածիրեն: — Ունիլով կը սանարեն: — Ածելիով սենեալ կ'աւելեն: — Շերեփավ միս կը ջարդեն: — Մաղով ցորեն կը ծեծեն: — Հրացանով ձուկ կ'որսան: — Կարթով թռչուն կ'որսան: — Զուրը կ'ուտեն, հացը կը խմեն:

Ուղիեցեր նոյն խօսքը բք՝ այսպէս. Սաեղով կար կը կարեն: — Դանակով միս կը կտրեն:

420. Զ Ր ՈՒ Յ Ա Տ Ր ՈՒ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Ե)

Սաթըճըտան նէ՞ սաթըն ալտընըզ: — Իք օգդա պատէմ վէ կրի օգդա տէ ֆընարդ վէ գուրու իւղիւմ: — Սուճուղը վէ պաստըրմաեք նա՞սըլ եափարլար: — Եաղը էթի էյինէ տէօյէքը էր, իշնէ պահար գաթարլար, վէ կիւնէչէ ասարլար: — Սէն սուճուգ մը սէվէրսին, պաստըրաս մը: — Նէ՛ սուճուգ վէ նէ՛ տէ պաստըրմա սէվէրիմ, իլլա՛ վէյիր, էթ վէ հէլվա սէվէրիմ: — Փէյիր սուզըու օլուր ա՛միս, հէլվա տաթլը օւլուր: — Թուրշու՝ էքչի օլմա՞ղ մը: — Թուրշու առ էքչի օլուր՝ սալաթա տա: — Տաթլը, տուզը, եաւխօտ էքչի, հէր նէ իսէ, եէմէլի տէ Ալլահա շիքիլ վէրմէլի: — Եա Բապպի, չիքիւր:

Դ Ա Ս Ա Տ Ր Ի Ւ

Ցնել, վերջաւորով բայի մը խոնարհան ձեւը գրեցէք գրատախտակին վրայ, և բաղդատեցէք Սիրել բային հետ: Նոյնը թող օրինակին աշակերտները:

Դիսել տուէք թէ կատարեալին, հրամայականին են անցեալ լնիդունելուրեան մէջ կը տարբերին Սիրել, բայէն:

96. Հ Բ Ս. Հ Ա. Կ Պ.

Խոնարհեցեր սա անցողական բայէրը: Քալեցնել, աշխատցնել, խնդացնել.

121. ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԻ ՎՐԱՅ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Չին չուտ մի՛ վազցներ: — Գաւաղանը պատին կրթնցուց: — Իրեն խնացուցի՞ն այս լուրը: — Թշուառութեան մէջ ապրեցուցին իրենց ծեր հայրը: — Ե՞րբ պիտի վերցնեն մեռելը: — Աղեկ աշխացուցինք գործաւորները: — Բազմոցը լաւ քրբոցուց: — Հաւկիթները պիտի կարմրցնեն: — Սէրը ինձմէ չպիտի դադրեցընէ: — Տղեկը պառակեցուցեր էին: — Քու բարկութիւնդ ամէն բան մոռցուց ինձի: — Գողերը փախցուց: — Ինձի կօշիկ մը կարել տուր: — Տուներնիդ քահանային օրհնել տուի՞ք: — Խոհեմ տղան ինքինքը սիրել կուտայ: — Կառքը բերել տուին: — Զիերը լծել տուէք: — Թուչունը փախցուցեր է: — Սա բեռները կրել տուր բեռնակիրին: — Յորեն ցանել տուր որ հաց ունենաս: — Առատ առատ բաժնել տուի:

Ա. Ռ. Ա. Կ.

Ամէն բանի մէջ շարք կայ,
Ամէն մարդոց մէկ կարդ կայ.
Ես աղայ՝ դուն աղայ,
Հապա ցորե՞նն ով աղայ:

97. Հ Բ Ս. Հ Ա. Վ. Գ.

Հոյովեցեր սա բիւերը.
Մէկ, երկուք, երեք, չորս, հինգ, վեց, եռոյն,
ութ, ինն, տասն:

122. Ե Բ Գ Հ Ա. Յ Մ Շ Ա. Կ Ի

Ահա ծագեց կարմիր արև,
Տաք ու պայծառ է օդը.
Դէհ, քաշեցէք սիրուն եղներ,
Առաջ տարեք արօրը:

Արտը վարենք, ակօս փորենք,
Խոր ակօններ՝ հողին մէջ,
Սերմը ցանենք որ հոնձ հնձենք,
Յորեն դիզենք կալի մէջ:

Թէ դայ ձըմեռ, մենք վախ չունինք,
Ուրախ կ'անցնի մեր օրը.
Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
Կի և կուշտ է մեր փորը:

Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եղներ,
Շուտով վարենք արտերը.
Թող չըսեն մեր դըրացիներ՝
«Ծոյլ են Հայուն եղները»
Վարժ. — Գրեցէք մշակի գործիքներուն անունները:

98. Հ Բ Ս. Հ Ա. Վ. Գ.

Խոնարհեցեր դեմ պա. դեմ:

Վաղել և վաղցնել: — Սորվիլ և սորվեցնել:
Օրինակ. — Կը վազեմ — կը վազցնեմ
Կը վազես — կը վազցնես
Կը վազեկ — վազցնեկ:

123. Ա Ե Ղ Ա Ն ՈՒ Ա Թ Ո Ո Ր.

Սեղանը՝ հիւսնը կը շինէ փառէ : Սեղանն
ունի երեսի տախտակ, գզրոց ու ստքեր : Երեսի
կամ վրայի տախտակը քտուակումի կ'ըլլայ կամ
կըր, և կը դամուի չորս ստքերու վրայ:

Նոյնպէս աթոռն ալ հիւսնը կը շինէ : Աթոռն
ունի թիկունք (կոնակ), նստատեղ ու ստքեր:

Աթոռին վրայ կը նստին, իսկ սեղանին վրայ
գիր կը դրեն:

Հարցումներ.— Ո՞վ կը շինէ սեղանը :— Ինչէ՞ կը
շինէ :— Քանի՞ մաս ունի սեղանը :— Ինչո՞վ կը գամ-
ուի :— Ի՞նչ մասեր ունի արողը :— Ի՞նչ կ'ընեն արո-
նին վրայ :— Սեղանին վրայ՝ ինչ կ'ընեն :

99. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Ցնել մասնիկով անցողական ըրեք եւ տաճկերենի
փոխեցք նետենեալ բայերը:

Օրինակ .— Քալել-ժաղեցնել, խոսիլ-խօսեցնել,
կարդալ-կարդացնել:

Վաղել, կրթնիլ, չողալ, իմանալ, ապրիլ, վեր-
նալ, աշխատիլ, քրքրել, կարմրիլ, դադրիլ, զբաղիլ,
մոլորիլ, յաջողիլ, պառկիլ, մոռնալ, սպասել, կշտա-
նալ, դողալ, իջնել, մեռնիլ, մեծնալ, նստիլ, սորվիլ :

ԽՍՆ.—Կան բայեր որ ցնել մասնիկով չեն ըլլար անցողական,
այլ տալ բայով, ինչպէս, կարել՝ չըլլար կարեցնել, այլ՝ կարել տալ:
Օրինել-օրինել տալ, ևայլն:

124. Զ Ր ՈՒ Ի Ց Ա Տ Ր ՈՒ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Ե Կ)

Եանլրշ օդույօրսուն, տօղրու օդու :— Թէր-
պիյէլի չօճուգ ա'լա եալան սէօյլէմէլ :— Պու-
դալէմ փէր գինա եազըյօր :— Աճէլէ եա'զմա,
եանլրշ եազարսըն :— Պու եազըլար քիմի՞ն տիր-
լը :— Քիթապըմը վէ՛ր քի կիսէյիմ, իշմ վար :
— Նէ՞ իշին վար :— Ուն էլէյէճէյիմ :— Էրմէ՞ք
մի եափըյօրսունուղ :— Էվիլէթ :— Սէն եռողու-
րապիկի՞րմիսին :— Օ տա պիր ի՞շ մի :— Նի՞շն
իւսթիւն պաշըն թօղլու արը :— Օտայը սիւփիւր-
տիւմ :— Պարի ավույուտա սիւփիւր :— Խայլ՛ր,
օնու տէ Աղանի սիւփիւրսին :— Պէն թավուդէլարա
եէմ վէրէճէյիմ վէ թապադէլարը սիլէճէյիմ :

125. Գ Ո Ր Տ Ն ՈՒ Ե Զ Բ

Գորտին մէկը դաշտին մէջ եղ մը տեսաւ-
մեծ ու գէր : Զի կարծուիր թէ գորտն ալ նա-
խանձ կ'ունենայ : Ինքնիրեն ըստւ. «Փորձեմ տես-
նեմ», պիտի կրնա՞մ եղին հաւասարիլ :» Գորտն
սկսաւ ուուիլ : Փքայաւ, տկռեցաւ ու ընկերին
դառնալով՝ ըստւ : «Նայէ՛, կոկոա՞ն ընկեր,

100. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Հարցումներուն պատասխանեցէք:
Ի՞նչը անուշ է :— Ի՞նչը թթու է :— Ի՞նչը աղի
է :— Ի՞նչը լեղի է :— Ի՞նչը անուշանոտ է :— Ի՞նչը
ծաղիկ է :— Ի՞նչը կազոյտ է :— Ի՞նչը կանաչ է :—
Ի՞նչը վայլուն է :— Ի՞նչը կարմիր է :— Ի՞նչը դեղին է :

արդեօք եղին չեմ հաւասարիր: — Զէ՛, սահամայր, ըստ ան. դուն ուր, ան ուր. ձեր մէջ մեծ լեռներ կան: — Հապա հիմա: Նորէն տես թէ որբան փրացայ, տե՛ս, ի՞նչպէս եմ, ըստ տեսնենք, հիմա կը նմանիմ այդ եղին: — Զէ՛, հոգիս, չէ՛. — Հապա հիմա: — Տարրերութիւնը ոչինչ է, ինչ որ էիր՝ նոյնն ես:

Մեր դորաը նորէն փրացաւ, և այնքան ուեցաւ որ վերջապէս ճաթեցաւ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ է զորտը: — Ի՞նչ է եզը: — Ի՞նչ տեսան գորտին մէկը: — Ո՞ւր տեսան: — Ի՞նչպէս եզ էր տեսածը: — Ի՞նչ է նախանձը: — Տուէ՛ք օրինակեր նախանձուութեան: — Տուէ՛ք ըրան գորտը: — Ի՞նչ ըստ, իր ընկերին: — Ո՞ն ինչ պատասխանեց: — Գորտը մինչեւ ո՞ր աստիճան ուուցաւ: — Ի՞նչ կրնար նետեցը են այս առակեն:

Դ Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Ի Ն

Բացատրեցէք թէ շատ մը բայերու ծայրի եղ, իլ, այ, ձեւերը ուիլ կամ ացուիլ ձեւի կրնանք փոխել այն առեն բայը կը կոչուի կրաւորական:

Ինչպէս. Սիրել - սիրուիլ:
Խօսիլ - խօսուիլ:
Կարդալ - կարդացուիլ:

104. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Պ.

Գրեցէք սա բայերուն կատարեալը, հրամայականը եւ անցեալ դերբայր: Օրինակ. — Կերայ, կերար, կերաւ, կերանի, կերաժ, կերան: Գացի, գացիր, զնաց, գացինի, գացիր, գացին: Ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ, տալ:

126. Ա Յ Գ Ի

Այդիները տուներու մօտ և քաղաքէն դուրս կ'ըլլան. անոնց չորս կողմը ցանկ կամ պատ քաշուած կ'ըլլայ: Այդիներուն մէջ կը բուսնին պըտ զատու ծառեր, թուփեր ու ծաղիկներ: Այդիին ճամբաներն աւալ կը ցանեն որպէս զի խոտ չըտանի ու ցեխ ըլլայ: Այդին՝ կամ (եա՛) տէրը կը պահպանէ կամ այդեպանը: Այդիները մեծ օդուտ ունին մարդուս: Աշունը կը քաղեն այդիներուն պատողները:

Հարցումներ. — Ո՞ւր կ'ըլլան այգիները: — Ի՞նչ կը գտնուի անոնց շուրջը: — Ի՞նչ կը բուսնի անոնց մէջ: — Ի՞նչո՞ւ այգիին ամաբաները աւագով կը ծածկուին: — Ո՞վ կը պահպանէ: — Ե՞րբ կը քաղեն այգիին պտուղը: — Ի՞նչ պտուղներ կը քաղեն:

Ա Ռ Ա Կ

Գառը քերթել թէ չես գիտեր՝
Միսը մորթին հետ կը ջարդես.
Մարդը կրթել թէ չես գիտեր՝
Հոգւով մարմնով կը կորանես:

105. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Պ.

Սա բայերուն ծայրը փոխեցէր ցնել մեւին (անցողական) յետոյ ուիլ կամ ցուիլ մեւին (կրաւորական): Օրինակ. — Մեռնիլ, մեռցնել, մեռցուիլ:

Մեռնալ, դողալ, մեծնալ, քիչնալ, հատնիլ, քաւել, վախնալ, դողնալ, խնդալ, հասնիլ, իջնել, երկնանալ, անցնիլ, բուսնիլ, գիտնալ, կննալ, փախչիլ, թուչել, դպչիլ, փլչիլ, կաչիլ, դառնալ, խաղալ, հասնալ:

127. Զ Ր ՈՒ Ի Ց Ա Տ Ր ՈՒ Ի Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Քիթապլարընըզը թօփլայըն, արթըգ էվէ կի-
տէճէքսինիզ: — Սիդ կէմէյօրմուսունուղ, չօ' ճուղ-
լար: — Խայըր, պիդ եաթաճարդ: — Նիշին, ույդու-
նուղ մը վար: — Հէմ⁽¹⁾ ույդումուղ վար վէ հէմ
եօրկունուղ: — Տիւն կիճէ չօ' գ մը օթուրտունուղ:
— Պապամ էրքէն եաթար ամիմա, պիդ սասթ
եէտիէ դատար⁽²⁾ օթուրտուգ. միսաֆիրիմիզ վար
իտի: — Աճապա կէմ մի դալարդ: — Իշմիզ վար,
իշմիզ վար իտի, իշմիզ օլտու, իշմիզ օլույօր,
իշմիզ օլաճադ: — Սանա եագըշմաղ եալան սէօյ-
լէմէք. — Տօղրուսու պու տըր, պէն եալան սէօյ-
լէմէմ: — Պիր աղ տահա օթուրուն, սիդէ եէյէճէք
կէթիրէյիմ: — Նէ⁽³⁾ կէթիրէճէքսին: — Շէքէր, պա-
տէմ, սուճուգ, ֆընտըգ, ֆըստըգ, ինճիր, ճէվիզ,
քէստանէ, հինապ, գիշնէ, շէֆթալի, այլա. տահա
նէ⁽⁴⁾ իսթէքսինիզ:

(1) Ուշադրութիւն հրափրեցէք քէ՛ բառին զործածութեան և երեք
նշանակութեանց վրայ: Թէ՛-հէմ: Թէ՛-իի: Թէ՛-եօգսա:

(2) Վարժութիւններ ընել տուէք մինչեւ նախադրութեամբ բառե-
րուն վրայ. սապահա գատար, շէհիրէ գատար. — Մինչեւ առուն
մինչեւ յաղափ, ևայն Հայերէնի մէջ մինչեւ բառը առաջ կը դրուի

103. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Հարցումներուն պատասխանելով ըսէք քէ
իշէ կ'ընեն մկրատով, քանոնով, ասեղով, դա-
սակով, հերիւնով, դայլիկոնով, ուրագով, թուրով!
քքոցով, ունելիով, մանգաղով, արօրով, թակով!
խարացով, մատնոցով, աղոցով:

128. ԽԵԼԱՅՑԻ ՏՂԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆԸ

Տղայ մը դպրոցէն տուն կը դառնար: Նոյն
օրն իշխանը ծպտեալ կը պտըտէր: Աս տղուն
հանդիպելով, և անոր շարժուածքէն հասկնալով
թէ. խելացի տղայ է՝ հարցուց:

Իշխանը. — Տղա՛ս, ուրկէ⁽⁵⁾ կուգաս:

Տղան. — Դպրոցէն կուգամ:

Իշխանը. — Ի՞նչ կը կարդաս:

Տղան. — Վարժութիւն Մանկանց կը կարդամ:

Իշխանը. — Ապրի՛ս, տղաս, ա՛ռ սա ոսկին և
անով շաքար գնէ:

Տղան. — Չեմ առներ. հայրս կը տեսնէ և
«Ուսկի՛ց է սա ոսկին» ըսելով՝ կը բարկանայ:

Իշխանը. — Եթէ հայրդ հարցնէ, «Իշխանը
տուա» ըսէ, ա՛լ չի բարկանար ան:

Տղան. — Չի հաւատար որ :

Իշխանը. — Ինչո՞ւ չպիտի հաւատայ:

104. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ

Ամբողջացուցէք սա խօսքերը.

1. Հնատանի կենդանիներն են : 2. Վայ-
քի կենդանիներն են : 3. Կը ճանչնամ սա
թոչունները : 4. Խոհանոցի անօթներն են
. : 5. Եկեղեցիի անօթներն են :
6. Տան մասերն են :

Տղան. — Միթէ (¹) իշխանը մէկ ոսկի կուտա՞յց եթէ տալու ըլլայ, շատ կուտայ:

Այս խօսքը իշխանին հաճելի (²) թուելով՝ հանեց քսակ մը ոսկի տուաւ տղուն:

Հարցումներ. — Ի՞նչ ըսել է խելացի, ծառեալ, իշխան, շարժուած, թուելով:

Վարժ. — Նոյնը պատմեցէք բերանացի:

(¹) Մի ե - հիջ կը Թարգմանուի նոս: Վարժութիւններ այս բառին փայտ Միթէ կը Թարգմանուի նաև մի (տարակուսական): Միթէ յէս գիտելու պիտի մի սին:

(²) Հաճելի (խօշ, թօհափ), ներհակն է անհանոյ: Եղի վերջառորդ ուրիշ բառեր ալ զտէր ու զբեցէր ձեր տեսակին մէջ:

105. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Գ.

Սա խօսքերը ծխտական ըրեք.

Կիրակոս կ'արթննար: — Թռչունները թռան: — Դասդ կարդա՛: — Շիտակ խօսեցէք: — Կը պիտէ՞ք ձեր բարեկամը: — Գիր զբեցինք: — Լսածդ պատմէ: — Այս ամէնը գիտէ՞ր: — Վերջապէս յաջողեցար: — Աստղերը կը փայլի՞ն գիշերը: — Պիտի հաւատայիք իմ խօսքիս: — Զանա՛: — Սիրեցէ՞ք Աստուած: — Հաւատա՛: — Խօսինք: — Կը խօսինք: — Որ խօսինք: — Ե՞րբ զարունակացինք: — Ե՞րբ վաճառէ վերելակիը: — Շատ ուշացայ: — Լաթերդ մաքրէ՛, երեսդ լուա՛, եղունդաներդ կարէ՛: — Բան մը կ'ուզէ՞ր: — Տղա՛ք, այդ թռողթուրը ժողվեցէք: — Ի՞նչո՞ւ շատ կուլաս: — Լաթերդ հազի՛ք: — Անոնք մեղ կը ճանչնան:

129. Ո Չ Խ Ա Ր Ի Ն Օ Գ Ո Ւ Տ Ն Ե Ր Ը

Ոչխարը կուտայ միս, կաթ, բուրդ, մորթէ Բուրդովը կը շինեն ասուի, զգեստ, ձեռնոց, դուշպայ և ուրիշ շատ պիտանի բաներ:

Մորթէն կը շինուի սեկ ու կաշի: Միաը կ'ուտենք, կաթէն պանիր կը շինենք: Կաշիով կը շինուի կօշիկ, մուճակ, ոտից, փոկ, գոտի, համետ, թամբ, գիրքի կողք, ևայլն:

Խաղախորդը կը շինէ կաշին, և կօշկակարը՝ ոտնամանները:

Ոչխարին ձագը գառնուկ կ'ըսուի որ փոքր եղած ատեն կաթ կ'ուտէ, և երբ մեծնայ խոտ կ'ուտէ:

Շատ մը ոչխարներ կը կոչուին հօտ: Հովիւը զայն կը պահպանէ և կ'արածէ դաշտերն ու լեռները:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կուտայ ոչխարը: — Ի՞նչ կ'ընեն միօնը: — Կա՞թը: — Ի՞նչ կ'ընեն բուրդը: — Ի՞նչ կ'ընեն մորթը: — Ո՞վ կը շինէ կաշին: — Ի՞նչ կ'ընենք կաշիով: — Ի՞նչ կ'ուտէ գառնուկը: — Ի՞նչ է հօտը: — Ի՞նչ կ'ընէ հովիւը:

106. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Գ.

Գրեցէք սա բայերուն կատարեալը, հրամայականը և անցեալ յերբայլ:

1. Պոռալ, պոռացնել, մեռնիլ, մեռցնել, հասկընալ, հասկցնել:

2. Փախչիլ, թռչիլ, դպչիլ, փլչիլ, կպչիլ:

3. Դաւնալ, վերադառնալ:

Բ. Վարժութիւն Մանկանց

Դ Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Խ Ն

Տեսրակին մէջ գրել տուէք Անկանոն բայերուն
ամբողջ խոնարհումը, նախորդ օրինակներուն պէս:

Ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ:

Ուշադրութիւն ընել տուէք ասոնց կատարեալին,
հրամայականին և անցեալ դերբային:

Գիտ. Միավանկ բայեր կու մասնիկը կ'առնեն և
ոչ կը:

Օրինակ. կու շամ, կու զար, կուտային:

Չայնաւորին քող կը մասնիկը ը գիրը կը կորսնցնէ
և ապաթաց կ'առնէ, ինչպէս կ'ըլլայ, կառնեմ, և այլն:

Երեք լծորդութեանց կանոնաւոր բայերէն զանոնք
որ ընդհանուր ձեւերէն շեղումներ ունին՝ Դասաւուն
թող գրել տայ՝ առնելով Տարրական Քերականութենէն
(Հինգերորդ Տպագր. 1899, էջ 35—36):

107. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Կետերուն տեղ դրեք շեղագիր բառերուն ներհակը:

Մարդ մը կրնայ ըլլալ հարուս կամ . . . , առողջ
կամ . . . , կուշ կամ . . . , երիտասարդ կամ . . . ,

Առարկայ մը կրնայ ըլլալ պղտիկ կամ . . . , կակուդ
կամ . . . , ծամր կամ . . . տաֆ կամ . . . , երկայն կամ . . . ,
հին կամ . . . , մայուր կամ . . . :

Չմեռ առեն օդը ցուրտ կ'ըլլայ, իսկ ամառը . . .
Մարդուն հասակը երկայն կ'ըլլայ կամ . . . : Տունը, աշ-
տարակը, զանգակատունը կրնան բարձր ըլլալ կամ . . . :
Փողոցը, կօշիկը, հագուստը, սենեակը կրնան նեղ ըլ-
լալ կամ . . . :

123. Զ Բ Ո Ւ Յ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Խ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Ե)

Իրի գարտաշ պիրաղիրինի սէվէրէլէր. — Պիր-
սկիրինտէն այրըլմազլար: — Գալէմին եօ՞գ սու. ա՛լ,
պէնիմիրի իլէ եազ: — Պիզիմիրի տահա պիթմէմիշ
տիր: — Բիմի՞ կէօրտիւն: — Սէնինքի իլէ սէօյլէշտի:
Օնու սէվէր ամա, պիզիմիրինի սէվմէզ: — Սէնին
գունտուրալարըն թէմիզ տիրլէր, պէնիմիրիլէրին
եփողիւ չամուր օլմուշ: — Պէնիմ վէրտիյիմի եէտի-
լէր, սիզինքիլէր տուրոյոր. — Ելմատէրի էլմայը քի՞մ
խթէր: — Պէն խթէրիմ: — Սէնինքինի պանա վէ-
րի՞միմին: — Վէրմէմ ամմա ալըրըմ: — Պիզիմիրիլէր
կէլմիշլէ՛ր մի: — Սիզինքիլէր պիզիմիրիլէրտէն չօք
տըրլար ամմա ուփագ տըրլար. — Նէ՞ չէլլէր: — Սի-
զին չիչէրլէր վէ աղաճլար: — Պէնիմիրինտէն եազ: —
Պէնիմ թէսպիհիմ սէնտէ՞մի: — Օ տա պէնիմիրինէ
պէնզէր ամմա, պիրազ զիյատէ իրի վէ սիեահ
տըրը: — Օնլարըն անախթարը վէ սաաթը պիզիմիրի-
լէրտէն պէօյիւք, պահալը վէ դալըն տըրլար: —
Պիլմէմ սիզինքի նասըլ տըր:

108. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Զանագանեցէր տօն, ամիս, օր, եղանակ:

Կիրակի, Աւետում, Մայիս, Գարուն, Զատիկ, Ե-
րեքշաբթի, Սեպտեմբեր, Սշուն, Ծնունդ, Օգոստոս,
Ուրբաթ, Ամառ, Խաչվերաց, Զմեռ, Մարտ, Շաբաթ,
Առաւածածին, Ապրիլ, Հինգշաբթի, Փետրուար, Յու-
լիս:

134. Ա. Ի. Ա. Գ. Ա. Ո. Ի. Ր. Բ. Ա. Թ.

Գամուած, սլըրկուած իր խաչին վրայ,
Սուր սուր փուշերով գլուխն արիւնլուայ՝
Ու կիզիչ վէրքով կողը պատառուն՝
Ամէն չարչարանք, կոկիծներ անհուն,
Գալարում սրտի, պապակիչ ծարաւ՝
Յիսուս անտրունջ կրեց ու լացաւ,
Բայց երբոր հոդին մարմնէն կը քաղուէր,
«Հայր, աղաղակեց, ընդէ՞ր զիս թողեր.»
Ու յանկարծ արեւը ծածկեց խաւար,
Կայծակն որոտաց ահեղ ու երկար,
Ու երկիր հիմէն սարսեցաւ ուժդին.
Զի Աստուածորդին աւանդեց հոդին:

109. Հ. Ռ. Ա. Հ. Ա. Ն. Գ.

Գրեցեք սա բառերուն Սեռականը, Բացառականը
և Գործիականը՝ եզակի և յորբակի. Յետոյ անոնց բոլ
դրէք որպիսուրին ցուցնող բառ մը (ածական) և խօս-
քեր կազմեցեք:

Օրինակ. — Կատաղի առիւծը յարձակեցաւ մար-
դուն վրայ:

Առիւծ, գիւղ, մելան, գաղան, ժողովուրդ, ծաւ-
այ, դուռ, ոստիկան, վճնուոր, թուշ, բաղուկ:

Մինչ աշակերտաներն ահարեկ փախան,
Գթասէր կիներ, իւղ ու բալասան
Բերին օծեցին Յիսուսի մարմին
Ու ամփոփեցին զայն գոդը շիրմին.
Բայց շիրմին խորէն նոր լոյս. նոր հաւատ.
Օրէնքներ սիրու բղիսեցան առատ.
Ու երկրիս վրայ սուրբ խաղաղութեան
Շունչը սփուեցաւ յուռթի անսահման.

Մ. ԱձէՄԵԱՆ

Բառեր. — Ի՞նչ ըսել է պրկուած, կիզիչ, գալա-
րում, պապակ, ընդէ՞ր, ուժդին, ահարեկ, գթասէր,
բալասան, օձել, շիրմ, շունչ, յուռթի:

110. Հ. Ռ. Ա. Հ. Ա. Ն. Գ.

Եզակիի վերածեցէք սա խօսքերը եւ լաւ ըմբոնե-
ցէք կենդանիներուն ճայնեքը.

Գառները կը մայեն, կովերը կը բառաջեն, ձիերը
կը վրնջեն կամ կը խրխնջեն, էշերը կը գառն, շուները
կը հաշեն, կատուները կը մլաւեն կամ կը նուան, աղ-
ուաւները կը կրկռուան, սոխակիները կը դայլայլեն, թըռ-
չունները կը ճռուողեն, գայերը կ'ոսնան, առիւծները
կը մուշեն, օձերը կը ֆշան կամ կը սուլեն, մեղուները
կը բզզան, լակոսները կը թնծկան, մարդերը կը խօ-
սին, թութակները կը կեղծեն մարդուն խօսքն ու ձայ-
նը, կապիկները կը կեղծեն անոր շարժումները:

132. Ն Մ Ա Ն Ա Զ Ա Յ Ն Բ Ա Ռ Ե Ր (1)

Սէր և սերք — Սերը կը սիրեմ ու կ'ուտես: —
Մայրը եր տղոց վրայ շատ սէր ունի: — Ծով ու
դով: — Ծով ու ցամաք: — Զով տեղ, տաք տեղ:
— Պաղ ջուր, յուրա օդ: — Օդը յուրա է, վա-
ռարանին մէջ ածուխ ու փայտ դրէք: — Լուր (2)
և լուռ: — Ի՞նչ լուր կայ ճամբորդներէն: — Լուռ
կեցէք, մի խօսիք: — Թուր, դուռ, դուր: — Թուրը
տուր, դուրը կը տաշէ ու կը դիւրէ: — Դուռը կը
կղպեն: — Գիրք և կիրք: — Գիրքը կը կարդան: —
Կիրքը լաւ բան չէ: — Կիրքու մարդը շուտ կը ծե-
րանայ: — Երէկ և երեք: — Երէ՞կ տեսար թէ
առջի օրը: — Երէ՞կ թէ վաղը: — Երէ՞կ իրիկո՞ւ
թէ աս առտու: — Երեք գիրք ունիմ: — Երեքը
թիւ է, իսկ երէկը՝ օր է: — Հօտ և հոտ:

Ծանօթ. — Դասատուին կը թողունք ուրիշ նմանու-
րինակ բառեր դանել եւ գրել տալ:

[1] Այս դասը դրուած է աշակերտին ուշադրութիւնն հրաւիրելու
համար մէկնոյն ճնշում՝ բայց տարրեր նշանակութիւն ունեցող բառե-
րու վրայ, նոյն ընել պէտք է այսուհետեւ պատահելիք նմանաձայն

[2] Լուր օր կը նշանակէ զործի կամ աշխատութեան օր, հա-
կադրութեամբ կիրակի եւ տօնական օրուան: Լուր = համբաւ (խա-
պէր):

111. Հ Բ Ս. Հ Ա Ն Գ.

Խոնարհեցէր սա խօսքերը.
Միթէ եմ եմ յանցաւորը:

133. Ա Մ Ա Ն Ն Ե Ր

Ամանները կը շինեն փայտէ, կաւէ, հողէ,
ապակիէ, երկաթէ և պղինձէ:

Փայտէ կը շինեն գաւաթներ, տակառներ,
տաշտեր, թեփուներ, շերեփներ ու դգալներ:

Բրուտները հողէ կը շինեն գաւաթներ, թա-
ղարներ, կուժեր, սափորներ, պտուկներ, կա-
րասներ:

Ապակիէն կը շինեն բաժակներ, շիշեր, կազի
խողովակներ, կաղամարներ, աշտանակներ:

Պղինձէն ու երկաթէն կը շինուի կրակարան,
ոնելի (կայծառ), կասկարայ, եռոտանի, ակիշ
(ճառուկ), քամոց, կաթսայ (խալիկին), սան, տա-
պակ, պնակ, սրճաման, թէյաման, դոյլ, կոնք,
շոնիտ, սկուտեղ, խան, և այլն:

Անագագործները պղինձէ շինուած ամանները
կը կլայեկեն. առանց կլայեկի ամանը կը ժանդոտի:

Վարժ. — 1. Աս դասին մէջ զտնուած յոյնակի բա-
ները եզակիի վերածեցէք. եզակի բառերն յոյնակիի
վերածեցէք: 2. Նոյն անունները հողովեցէք եզակի եւ
յոյնակի: 3. Զեր տեսրակին մէջ անցուցէք, այբուրենի
կարգով. աս դասին մէջ զտնուած ամաններու անունները:

112. Հ Բ Ս. Հ Ա Ն Գ.

Ամբողջացուցէք սա խօսքերը.

Դերձակն ունի . . . : Հովիւը կ'արածէ . . . : Զկնորաը
ծովը ձգեց . . . : Աղուէաը կը խեղդէ . . . : Խլուրը կը
փորէ . . . : Մայրը կը սիրէ . . . : Սուրհանդակը կը տանի
. . . : Քարակափը կը տաշէ . . . : Ատաղձագործը կը շնէ
. . . : Պատկերահանը կը նկարէ . . . :

134. Զ Ր ՈՒ Յ Ա Տ Ր ՈՒ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Ֆայիտէլի քիթապլար: — Ա. Գըլլը չօճուղլար: — Կէնճ դըղլար: — Ինճէ քեալըլար: — Պէօյիւք էվլէր: — Սէվլիւլիւ պապլար: — Ֆէնա սուլար: — Եէնի գունտուրալար: — Ա. գ սաշլար: — Քիւչիւք գուշլար: — Ուսմթա թէրդիլէր: — Պէօյիւք տէլիքլէր: — Քիրլի բուպալար: — Մավի կէօղլէր: — Թաւրանմըշ պաշլար: — Թէմիլ տփէթէրլէր: — Մազլըմ հայլանլար: — Ա. զլլն աթլար: — Սէրթ պաշլար: — Շէրէֆի զիյնէթլէր: — Իրի լահանալար: — Սաղլըմ ինէքլէր: — Գորգագ չօճուղլար: — Ղայրէթլի շակիրտլէր: — Ուզուն ֆիստանլար: — Թէմիլ վէ փարլագ ճիզմէլէր: — Քիրլի կէօմէրլէր: — Էնի տիզլիքլար (Նարյար): — Գրըմզըմ գուշադլար: — Միւթի էվլատլար: — Սօղուգ հավալար: — Հազըր սուփրալար:

Վարժ. — Աս դասին վրայ կարելի է ընել հետեւեալ վարժութիւնները:

1. Թարգմանել: 2. Գոյականներն եղակիի վերածել: 3. Ածականներուն ներհակը գտնել: 4. Ածականները նոյնը պահելով՝ գոյականները փոխել: 5. Մէջմէկ բայ կցելով՝ նախադասութիւն կազմել, ևայն:

Ա. ՈՒ Ա. Կ

Բարեսի՞րտ է՝ սուր կը նայի,
Կասկածո՞տ է՝ ծուռ կը նայի,
Կեղծաւո՞ր է՝ վար կը նայի,
Խեւուլի՞կ է՝ վեր կը նայի:

135. Գ Ի Շ Ե Բ

Ա. Րեւը մարը մտաւ, գիշերուան ցողը գետնին
երեսը կը թրջէ, օդը՝ որ ցորեկը չափէ գուրս տաք
կ'ընէր՝ հիմա կը պաղըշկի:

Մաղիկներն իրենց խատուտիկ թերթերը կը
գոցեն, գլուխնին կը ծռեն, իրենց կոթին վրայ կը
կախուին:

Վառեկներն իրենց մօրը թեւին տակ կը քը-
նանան:

Թուչուններն երգերնին դադրեցուցեր են,
բոյներնին ծառերուն վրայ դրած՝ գլուխնին ալ
թեւիկներուն տակն առած՝ կր հանգչին:

Զայն չ'ելլեր այն վեթակէն՝ ուր մեղուները
ժիր կը մտնէին ու կ'ելլէին, իրենք ալ թողուցեր
են իրենց աշխատութիւնը, ու ամէնն ալ իրեն ըն-
կերին քոյլ՝ մոմէ սենեակներու մէջ կը քնանայ:

113. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Դ

Գոյն նշանակող բառերը դիր յաջորդ բառերուն
քով, ըստ յարմարութեան:

ԳՈՅՆ. — Ճերմակ, սեւ, կարմիր, դեղին, մանիշա-
կագոյն, կապոյս, կամաչ, մոխրագոյն (գորշ), շառագոյն
(ալ):

Ածուխ, թուղթ, ծծումբ, խոս, երկինք, սաթ,
ալիւր, մոխիր, յարդ, մանիշակ, կրակ, ոսկի, ագռաւ,
ձիւն, կաթ, բամպակ, խար (չոր խոս), կաւիճ, մուկ,
աղ, մուր, շաքար, ձանձալսարիթ, աերեւ, որդան,
լոլիկ, հասուն հասկ, գալնանածաղիկ:

Ոչխարներն իրենց կակուղ բուրդին վրայ պառկեր են. ա'լ չի լսուիր բլուրներու վրայ իրենց մայելլու:

Տղաքն ալ մոռցեր են իրենց խաղը. ամենեւ փն ոտքի ձայն չկայ, ճամբաները մարդ չկայ, դարբինն ա'լ չի զարներ իր կուանը սալին վրայ:

Հիւանին սղոցը ճռլտոց մ'ալ չի հաներ, ամէն արարածներ կը քնանան, մարդեկալ անբաներն ալ: Երկինք ու երկիր մութը պատեր է. գիշեր....

136. Կ Օ Շ Կ Ա Կ Ա Ր Ը

Կօշկակարը նախ և առաջ ոտքին չափը կ'առնէ. այս չափին յարմար փայտէ կաղապար մը կ'ընտրէ, դանակով կը կտրէ կօշիկին երեսը, որ կրնայ ըլլալ սեկէ կամ այծեմորթէ, և կը գամէ կաղապարին վրայ: Ասոր տակի կողմը շրեշով կը փակցնէ ներբանի աստառը, յետոյ այդ ներբանին մեծութեամբ կը կտրէ հաստ կաշի զոր կը գամէ

114. Հ Ր Ա Հ Ա Վ Ն Պ.

Հետեւեալ բառերուն կցեցէր անում մը կամ դերանուն մը:

Օրինակ.—Հօրս համար, քրոջս հետ, քեզի դեմ: Համար, հետ, դէմ, չափ, հակառակ, մօս, պէս, համեմատ:

Առանց, մինչեւ, դէպի, փոխանակ:—Զատ, վեր, վար:

Առջև, ետև, վրայ, տակ, ներքև, մէջ, քով, յետոյ, տեղ:

աստառին վրայ, և փայտէ մանր երիթներ կը զարնէ անոր բոլորտիքը, կամ քթան թելով կը կարէ: Ներբանի կաշիին շուրջը յարդարելէ վերջը, կաշիի մանր կտորներ կտրելով՝ կը շինէ կրունկը զոր լաւ մը կը գամէ՝ փայտէ կամ երկաթէ եւ թիթներով և կը դիւրէ, կը յդկէ տաքցուցած երկաթով: Ապա՝ կօշիկը կաղապարէն հանելով՝ կը սրբէ, կը ներկէ, կը փայլեցընէ ու կը տանի այն մարդուն որուն համար շինուած է:

Հարցումներ.— Ո՞վ կը շինէ կօշիկը:— Ի՞նչպէս կը շինէ:— Ներբանին ի՞նչ կը փակցնէ:— Աստառին վրայ ի՞նչ կը գամէ:— Բոյրոտիքը ի՞նչ կը զարնէ:— Կրունկն ի՞նչպէս կը շինէ:— Կաղապարէն հաւելի ետք ի՞նչ կ'ընէ:— Քանի՞ տեսակ կօշիկ կամ ոտնուման կը ձանձնաք:

137. Զ Ր Ո Ւ Յ Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ

(Մ Ի Ւ Յ Ե Ա Լ Է Մ Է)

Չալըշկան վէ ագըլլը պիր չօճուդ նա՛սըլ տավընելը, պիլի՞րմիսինիլ: 0՝ սապահլայըն էրքէն ույանըլը, տուա էտէր, գահվալթը էտէր, մէքթէպէ կիտէր, տէրսինի օգուր, եազըսընը եազար, թաշ թահթա՝ եախօտ քեաղըտ իւղէրինէ ըէսիմ

115. Հ Ր Ա Հ Ա Վ Ն Պ.

Նախորդ 114 Հրահանգի բառերուն նորէն կցեցէր անուն կամ դերանուն մը, ապա անոնցմով մէյմէկ խօսք շինեցէր:

Օրինակ.—Դպրոցին համար ածուխ զնեցին:

Հըզար, օյուն վագթը ուսլուծա օյնար, տէրսլէրի
պիթակիյինտէ⁽¹⁾ էվէ կիտէր, սօդադլարտա կէզ-
մէղ, պէջօյիւքլէրինէ իթա՛մթ խտէր, ադշամ թա-
մըլնտան սօնրա տէրսլէրինէ չալլչըր, եաթաճադր
վագթը թէրբար տուա խտէր, եաթար վէ ոյյուր:
Պէջըլէ պիր շակիրտին ոյյուսու բահաթ վէ քէն-
տի տէ խօշնուտ օլուր:

Հարցումներ. — Այնատասէք ու խելացի տղան ի՞նչ-
պէս կը վարուի: — Խաղի ատեն ի՞նչ կ'ընէ: — Դասերը լը-
մըննալուն, ի՞նչ կ'ընէ: — Երեկոյին ի՞նչ կ'ընէ: — Պա-
կելու ատեն ի՞նչ կ'ընէ: — Այսպիսի աշակերտ մը ի՞նչ
կ'ընալ:

Ասոր հակառակ, նկարագրեցիք թէ ի՞նչպես կ'ըլլայ ծոյլ ու անխելք աշակերտը:

438. ՄԻԱԱԾ ԱՂԱՅԻՆ ԿՈՇԻԿՆԵՐՐ

«Խաչիկ, կօշիկներս բեր, պօռաց Մինաս ա-
ղան իր ծառային»

—Ահաւասիկ, տէ՛ր իմ, ըստ ծառապն, և
ավելոցն առջեւ դրաւ կօշիկները՝ որոնց վրայի ցե-
խը մաքրուած չէր:

—ի՞նչ է աս, ըստ Մինաս աղան, ինչու չես
մարրած:

—Աւելորդ աշխատութիւն է, քանի որ քիչ
մը ետքը նորէն պիտի զեխոսին:

⁽¹⁾ Վարժութիւն՝ այս ձեւ խօսքերու վրայ. Կելտիցիանեկ, կիբ-
-էիջիանեկ, եւպղնւ Երբ Տեսնէ, Երբ Ղմնցեն, Երբոր գան, ևայն

— Նատ աղէկ, ըստ Մինաս աղան, և կօժիկ-
ները հագնելով՝ ուսքի ելաւ մեկնելու համար։
— Աղա՛, ըստ Խաչիկ։
— Ի՞նչ կայ։
— Մառանին բանալին կը հաճի՞ք տալ։
— Ի՞նչ պիտի ընես։
— Նախաճաշ պիտի ընեմ, անօթի եմ։
— Աւելորդ աշխատութիւն է, տղա՛ս, քիչ մը-
եսքը նորէն պիտի անօթենաս։
Այն օրէն ի վեր՝ Խաչիկ ամէն օր խնամով
կը մաքրէ և կը ներկէ Մինաս աղային կօժիկները։
Հարցումներ. — Պատմեցէք Մինաս աղային եւ իր սպա-
սաւորին խօսակցութիւնը։ — Ի՞նչ կը հետեւցնեք …

139. զիսկն օգոհաբեր

235. ՀՐԱՄԱՆ
Զին կը դորժածուի հեծնելու և սայլ ու կառք
քաշելու։ Զին կառքին կը լծեն փոկերով ու շղթա-
ներով. ասոնք անոր կաղմածքն են։ Զիուն կոնա-
կին վրայ կը դնեն թամբ, որուն վրայ կը նստին
և երասանակը կը բռնեն. երասանակին կապուած
է երկաթ մը որ ձիուն բերանն անցած է. այս
երկաթը կը կոչուի սանձ։

116. ՀՐԱՀՈՎԵԳ

Ամբողջացնեցք սա խօսքեք։ Սշխարհիւ
երկինքի մէջ կը տեսնեմ . . . (ինչե՞ր)։ Սշխարհիւ
չորս կողմերն են . . . Ամպելէն կը դոյանայ . . .
Ծովու վրայ կը ճամբորդեն . . . (ինչե՞ր՞վ)։ Ճամաքիւ
վրայ կը ճամբորդեն . . .

Պղտիկ ձի մը կը կոչուի մՏՐՈՒԿ, Եղ ձին կը
կոչուի զամբիկ:

Զիուն մորթէն կը չինեն կաշի և իր երկայն
մազերով ու պոչով խողանակներ։ Անոր միաը մենք
չենք ուտեր, բայց այնպիսի տեղեր կան որ կ'ու-
տեն և զամբիկն կաթն ալ կը խմեն։

Հարցումներ. — Ի՞նչ է ձին: — Ուրիշ ընտանի կենդա-
նիներ կը ճանչնաք: — Ի՞նչ օգուտներ ունի ձին: — Որո՞նք
են ծիստ մը կազմածքը: — Ի՞նչ կը շինուի անոր մորքեն:
— Ինչ էն կը շինուի խողանակը:

140. ՅԱՏԿԱՅՈՒՑԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՅԵԱԼ

Գօմչունըն օղլու։ — Պապանըն գարտաշը։ — Պէ-
յին հէրիմի։ — Կիւնէշին ըշլզը։ — Շէհիրին սօգագ-
լարը։ — Շակիրտին զայրէթի։ — Էվին գարուսը։ —
Էվին ատամը։ — Փէնձէրէնին ճամը։ — Էթին գօ-
գուսը։ — Քիլիսէնին տուվարը վէ չանը։ — Պահճէնին
չիշեեի։ — Տաղըն օթու վէ աղաճը։ — Թադիրին սէ-

95. ՀՐԱՄԱՆ

Ո՞ւր կը բնակի.

Թուչտնը, օձը, գեղացին, հովիւր, արջը, մարդը,
ձին, ոչխարը, աղքատը, աղաւնին, հիւանդը, ասիւ-
ծը, ձուկը, սարդը, մուկը, կրիան, մեղուն, շերաբը,
քահանան, ճամբորդը, ձգնաւորը, կրօնաւորը, երա-
խան, իշխանը, վանականը, ցուլը, չշիկը՝ ծիծիկը:

Փելլիկիւ—Աղաճըն պէօյիւքլիյիւ—Կէօյին եխոքսէք-
լլյիւ—Կիւղիւն մէյլէլէրիւ—Եազըն սրճագլըզը—
Գալէնին եխոքսէքլիյիւ—Քէօյիւն գուլէսիւ—Աղա-
ճըն եաբրազըզ—Շէհրին խասթախանէսիւ—Սէնէ-
նին խւչ եխուղ ալժմըշ պէշ կիւնիւ—Գալէմին ու-
նու—Գարըն պէյազըզըզ—Զայըն ագընթըզը—
Կիւլիւն գօգուսու վէ րէնկիւ—Կիւլ շուրուպըզ—
Թիւթիւն գութուսըզ—Թիւթիւնիւն գութուսըզ
Ծանօթ.—Աս դասին վրայ սա վարժութիւններն բրէք:

1. Թարգմանել : 2. Յատկացուցիչը փոխել : 3. Յատկացեալը փոխել : 4. Երկուքն ալ յոքնակի ընել : 5. Գոյականներէ մէկին կամ միւսին ածական մը կցել : 6. Մէջմէկ բայ կցելով՝ նախադասութիւն կազմել ,

U. R. U. 4

Մինչեւ որ ձին ձի ըլլայ,
Չիուն տէրն ի՞նչ կը քաշէ.
Մինչեւ արզան մարդ ըլլայ,
Տըղուն մայրն ի՞նչ կը քաշէ:

118. ՀՐԱՀԱՎԱԳ

Սա բառերուն քով դրէք ուրծողութիւն ցուցնող քանի մը բառեր (բայեր)։

Օրինակ.—Զի՞ն կը խալէ, կը վազէ, կը վրեցէ, իսո՞ւ
կ'ուրէ, կ'արածի, կամ կը խալէ, եւալին:

Հաւը, կատուն, մեղուն, մարդը, ջուրը, կրակը,
ծառը, թռչունը, սպասուհին, որսորդը, խոհարարը,
լուացարարը, դասատուն, քահանան, մշակը, մանուկը:

144. Ո Ս Կ Ի

Մարդուն մէկը՝ գեղացիին գեղացին՝
Գետինէն մէկ սոկի գլրամ մը գլտաւ.
Հողոտ, փոշոտ, աղտոտ բան մ'էր ան սոկին,
Բայց՝ տեղն ափով զուրուշ տըւող մը եղաւ։
Աս որ տեսաւ,
«Կեցի՛ր, ըստ
Ինքը իրեն գեղացին,
«Ես այնպիսի ցոլք մը տամ աս սոկին
Որ ընդունիմ արժէքէն շատ աւելին»։
Առաւ աւաղ ու մանր խիճ,
Ծեծած աղիւս ու կաւիճ,
Սօթալւեցաւ,
Աշխատանքի ձեռք զարկաւ,
Բոլոր ուժովն սոկին քըսեց աղիւսին

119. Հ Յ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Օրինակին համեմատ խօսքեր շինեցեք.

Օրինակ. — Արեւն ու լուսինը կը լուսաւորեն երկիրը։
Արև, լուսին — ձի, եղ — կով, այծ — հայր, մայր
— գետակ, առու — սոխակ, ծիծեսնակ։

Կը լուսաւորեն, կը քաշեն, կու տան, կը սիրեն,
Կ'ոռոգեն, կ'երգեն։
Սորը, երգ, տղաքը, երկիրը, մարգագետինը, կաթ։

Մանըր խիճովը քերեց
Ու կաւիճովը մաշեց,
Աւաղ շըփեց սոկւոյն աղտոտ երեսին։
Չ'երկնցընեմ. խելըը միտքը սա է որ ան ի՞ր սոկին
Կըրակի պէս փայլի՛ վառի, տեսնողները ըզմայլին։
Եւ իրաւի, ան սոկին փառըլ փառըլ փայլեցաւ,
Առջի արժէքն ալ չի մնաց
Կորաւ գընաց։
Պէտք էր միթէ որ սուտ ցոլքի մը համար
Իր սուլ սոկին մաշեցըներ, վըրայ տար

142. Դ Ե Բ Զ Ա. Կ

Խաչիկին հայրն անոր համար ասուիէ վերար-
կու մը կարել տալ ուզեց։ Դերձակն եկաւ, չափն
առաւ. տուն դառնալով՝ գերձակն ասուիին կը-
տորը փոեց և կաւիճով գծեց վրան՝ վերարկուին
սասերը. մէջքը, կործքը, քղանցքը, թեւերը,
օձիքը, Յետոյ ձեռք առաւ մեծ մկրատը. բոլոր
այդ մասերը կտրեց և իր բանւորներուն տուաւ

120. Հ Յ Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Ո՞ր արհեստանորներ կը գործածեն սա գործիքները։
Օրինակ. — Բահ կը գործածէ մշակը։

Բահ, աքծան, մուրճ, մլրատ, աղոց, դանակ,
կանդուն, մանգաղ, աղեղ, փքոց, յեսան, խարտոց,
երկթանի, հերիւն, դուր, մամուլ, գամ, կապարալար,
եռանկիւն։

որ կարեն։ Անոնք սկսան վերարկուին մէկ մասը
միւսին հետ կարել և հարթուկով հաւասարցու-
ցին։ Շաբաթէ մը՝ ամէն բան աւարտած էր, կո-
ճակները կպցուած, լամբակները բացուած, երես-
ուած։ Այս ամէնը լմնալէն ետքը, գերձակին ա-
շակերտը մաքրեց զայն և տուաւ իր վարպետին։
ան ալ Խաչիկին տարաւ ու հաղցուց վերարկուն
խիստ յարմար եկաւ անոր։ Խաչիկին հայրը վար-
պետին վճարեց ասուիին, աստառին գինը և կա-
րողչէքը⁽¹⁾։ Իր որդիին ալ դառնալով՝ ըսաւ. «Բա-
րով հագնիս, զաւակս, միայն թէ (անձագ) ըզ-
դուշոթեամբ հագիր և մաքուր պահէ, վասն զի-
սուղի նստաւ մեզի»։

Հարցումներ. — Ինչպիս զինուեցաւ նաջիկին վե-
րարկուն (պատմեցէր բերանացի):

(1) Կարողչէք (սիմէ փարասը) բերողչէք, տանողչէք ևայլն։

121. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Էական բային հետ խոնարհեցէք սա բառերը, օրի-
նակին համեմատ։

Օրինակ. — Դիր գրող եմ, զիր գրող ես, եւայլն։

Տումս առած եմ, յունդ առած ես, եւայլն։
Համբերելու եմ, համբերելու ես, եւայլն։
Երբալիս եմ, երբալիս ես, եւայլն։

Դիր գրող. — Քունս առած. — Համբերելու. —
Երբալիս.

143. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն (Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ է)

Պէնիմ էքմէյիմտէն եէ։ — Օնլարըն գալէմ-
էրինի ալտը. — Քէնտի տէրսլէրինի եազտը. —
Հօգդամտան պանմա. — Օնուն քեաղըտընը չալ-
մա. — Քիթապըն եխցիւ. — Փարմաղըմըն ուժու. —
— Օնուն օյունճաղլարը իլէ օյնամա. — Սիզին ա-
րապանըդ իլէ կելտի. — Եէհէրլէրինին լանէլէրի. —
— Օնուն ուշաղընըն այլըլլ վէ երպըդ. — Սէնին
էլինտէն ալտըզմ գալէմ. — Քէնտի էվլէրի, տիոք-
քեանլարը, պահճէլէրի, թարլալարը, վէ ջփթ-
մքլէրի. — Էլլէրինտէն ալտըդլարը փարա. — Աթը-
մըն նալը. — Հէմշիրէմին տիքիչ գութուու. —
Սնամըն սանտրղընըն անախթարը. — Սէնին աթը-
նըն կէմի. — Օնուն կէօմէյինին տիւյմէսի վէ դօլ-
շադլարը.

Ա Ռ Ո Ւ Կ

Տըգէտին թէ գաս կուտաս,
Սոված մարդուն ըսպաս կուտաս,
Մերկ որբին կերպաս կուտաս,
Սատանին մեծ զսաս կուտաս։

122. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Ով կամ ի՞նչ կը բնակի նետեեալ տեսիոր.
Տունի մէջ, պալատի մէջ, վրանի մէջ, վանքի
մէջ, խրճիթի մէջ, զօրանոցի մէջ, եկեղեցի մէջ, բոյ-
նի մէջ, որջի մէջ, ախոռի մէջ, գոմի մէջ, անձաւի
մէջ, ծովու մէջ, ոստայնի մէջ, պառեանի մէջ, փե-
ալի մէջ, խողակի մէջ.

144. Հ Ա Մ Ր Ը Կ Ը Խ Օ Ս Ի Ռ

Պարսիկներու կիւրոս իշխանը երբ լիւղացի կրեսոս իշխանին Սարդիկէ մայրաքաղաքին տիրեց, եր զօրքերը քաղաքին մէջ ցրուած՝ ոկան կողպտել:

Այս զօրքերէն մէկը կրեսոսը կը տեսնէ, և չի ճանչնալով՝ սուրը վերցուցած կը յարձակի առոր վրայ: Կրեսոսի յամի տղան՝ տեանելով՝ որ իր հայրը պիտի սպաննեն՝ իր որտին սաստիկ ցաւէն, լեզուն այնպիսի ուժ մը կուտայ որ յանկարծ լեզուն կը բացուի ու կը պոռայ սրտաշարժ ձայնով: «Սուրդ վա՛ր առ, կրեսոս հայրս կ'սպաննես»:

Զինուորը, տղուն ցաւալի ձայնին վրայ, սուրը վար կ'առնէ: Կրեսոս մահուրնէ կ'ազատի և որդիին հետ կիւրոսի կը տարուի:

Հարցումներ. — Ի՞նչ ըսել է նամք: — իսկ յա՞մք: — ի՞նչ է Պարսկաստանը: — Լիսդիան: — ի՞նչ ըսել է մայրաքաղաքը: — Ըսէ՛ր մայրաքաղաքի անունները: — Պատմեցէք ի՞նչ ըրաւ զինուորը: — Որդիական սերը ի՞նչ նըրաշը գործէց:

123. Հ Ր Ս Հ Ա Ն Գ

Դսիք սա բառերուն ներկայ, անցեալ եւ ապառնի ընդունելուրինները.

Օրինակ. — Մեռնող, մեռած, մեռմեղու:

Մեռնիլ, պատել, լալ, ընդունիլ, զբոսնել, սահմանել, ընել, փանդառու, ծալել, դնել, հագնիլ, ուշտել, միծցնել, թաղուիլ, սահիլ, տալ, դառնալ, թըքնել, ուզել, երթալ, գալ, ըլլալ, պառկիլ, արքենալ, ածիլուիլ, կամինել, բռել, փռուիլ, երեսել, մակրուել, հաշտուիլ, զգալ, հազալ:

145. Կ Ո Վ

Կովէն կը կթենք կաթը որ կ'ըլլայ մածուն, սեր, կարագ, պանիր:

Կաթ ծախողը կը կոչուի կաթնավաճառ, և կովին բնակած տեղը կ'ըսուի գոմ:

Կովը կու տայ նաև կաշի, եղջիւր, միս:

Եղջիւրով կը շինուի սանտր, դդալ, դանակի կոթ, կոճակ, եայլն:

Փոքրիկ կոլ մը կը կոչուի հորք:

Կը տեսնէ՞ք, տղա՞ք, թէ կովը ո՞քչափ օդակար է մարդուն համար. հեղ է, միս չ'ուտեր, այլ խոտ՝ առուոյտ և ուրիշ կանաչեղէններ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կը կրեն կովէն. — Ի՞նչ կ'ըլլայ կարք: — Ի՞նչ կ'ընէ կարնավաճառը: — Ի՞նչ է գոմը: — Ուրիշ ի՞նչ կուտայ կովը: — Ի՞նչ բանի կը գործածուի եղջիւրը: — Ի՞նչ է նորքը: — Ի՞նչ կ'ուտէ կովը:

124. Հ Ր Ս Հ Ա Ն Գ

Ամբողջացուցէք սա խօսքերը, կետերուն տեղ պետք եղած բառերը դնելով.

Կը ճանչնամ այլ և այլ նուագարաններ, ինչպէս...: — Կը ճանչնամ շէնքերը որոնք են...: — Կովինները կը գործածեն զարդեր ու գոհարեղէններ, ինչպէս...: — Տան մէջ կը գանուին սա կարասինները...: — Զիու մը կազմածքն են...:

146. Զ ՐՈՒ Ի ՑԱ Տ ՐՈՒ Ի Թ Ի ԽՆ
(Մ Ի Ի Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Իրի քիչի կէօրտիւմ: — Սէքիզ գուշ թութտու: — Պու ըրմադ պահճէլըիմիզի սուլար: — Գուշար պու աղաճըն խութիւնտէ եռովա եափմշյար: — Պու գափէս պու գուշարա քիւչիք կէիր: — Պու աղաճըն մէյլէլէրի լէզէթլի տիրլէր: — Գուլագլարը իւշիւերլար: — էլլէրիմ թիթրէյօրլար: — Գարտաշմ պահճէսինի սաթըյօր: — Շու ատամին րու պալարը երթը տըրլար: — Քէնտիէլըինին իւրզմէթճիէրինէ եօլ վէրտիէր: — Հիքեայէն կիւզէլ տիր: — Զօնուղլար քէնտի հօնալարընա միւթի օլ մալը տըրլար: — Շու աղաճըն մէյլէսի թաթլը տըր: Սէնին չագրնըն ունը դըրըլմըշ արը: — Խուրմա վէ փորթուգալ կէթիրմիշ տիր: — Տէտիիմ տողբու տէյիլ մի: — Հագգըն եօգ: — Պօրճումուլ վալ: — Նէ՞տիր օ, հասթամինըն: — Էվիչիթ. պաշը աղըլըլարը թութտուլար վէ հափսա դօտուլար: — Չոպան՝ դօյոնլարնըն եիւնլէրինի դըրփտը:

Ա. Ռ. Ա. Կ

Թէ շատ ըսես՝ կը լըրբանայ,
Սոված պահես գոլ կը դառնայ,
Երես տըւիր՝ աստառ կ'ուղէ,
Մարդը դըժուա՛ր մարդ կը դառնայ:

(¹) Հալամկիէ (հօրացրնց կամ հօրացրոց տունը) գարտաշմիկիէ, անասպիլսէն, նէնևսիկիէ, եալին: Հայերէնը ոնց „կամ ենց վէրջաւորութեամբ կը ձեւանայ. Եղբունց կամ աղրունց, մարտնց տունէն, մեծ մարտնցը, եալին:

147. Շ Ղ Թ Ա Յ

Իրաւ որ, միրացու Փիլիպպոսին տղան՝ Սիմօն՝ գող չէ, բայց գողէն վար չի մնար, ինչու որ ձեռքն անցածը կը պահէ:

Օր մը դարրինի մը խանութին առջեւէն Կանցնէր. դրան առջեւ, սալայատակին վրայ, տեսաւ նոփ-նոր (¹) շղթայ մը: Սիմօն չորս դին նայեցաւ թէ արդեքը զինքը տեսնող մը կա՞յ. յետոյ, կամացուկ մը ծռեցաւ, շղթան բռնեց: Բայց մէկէն ի մէկ պոռալ սկսաւ ու ձեռքէն ձգեց զայն:

Շղթան կաս-կարմիր էր. և խեղճ աղան մատներն այրեր էր: Դարրինը, որ զայն նետած էր փողոցը՝ որպէս զի պաղի, վաղեց եկաւ Սիմօնին քոլ ու ըսաւ. «Ես բանս քեզի խրատ ըլլայ. Երբ ուրիշն պատկանող բանի մը դպչիլ ուղես, միտքդեր շղթան»:

(¹) Ուշաղրութիւն ըրէք սս բառերուն. կըս-կլոր, կաս-կարմիր, կաս-կապոյս, դեփ-դեղին, մեփ-մերմակ, սեփ-սեւ, նոփ-նոր, միմակ, կափ-կանաչ:

Սկիզբ զրուող մանիկները իմաստի ուժգութիւն կրուտան:

125. Հ Ր Ա Հ Ո Ն Գ

Սա բառերուն բով մէյմէկ բայ դրէք:

Օրինակ. — Հո՞ս եկի: — Քովս մի՛ կենար:

Հոս, հոն, դուրս, ներս, բոլորտիքը, անկէ, վեր, քովը, տակը, մօտէն, վրան, առջեւի, դիմացը, ետեւէն:

Ի՞նչպէս, ո՞րչափ, ե՞րբ, ո՞ւր, ո՞ւրկէ, մի՞թէ, արդեօք, ինչո՞ւ:

148. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ՕԳՈՒՏԸՆ

Ոչսարէն ու կովէն զատ, մեղի միս կու տան
Խողը, հաւը, հնդկահաւը, սագը, բագը, նապաս-
տակը, ճադարը, աղաւնին, ևայլն:

Խողը մեղի կու տայ նաև կաշի. իր կարծը
մաղերով կը շինեն խոզանակ:

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ամբակէն ու մորթէն կը շի-
նեն սոսինձ, որով կոտրած բաները կը փակցնեն:

Երբ հաւերը կենդանի են, մեղի կու տան
հաւկիթ, որով կը շինենք տեսակ տեսակ կերա-
կուրներ. իսկ երբ մորթախն, անոնց միտը կ'ու-
տենք ու փետուրներով փափուկ անկողին ու բարձ
կը շինենք:

Մետաքսը կը շինէ շերամը որ պղտիկ որդ-
մէ. անոր հիւսած թելը գործուելով՝ անկէ կը
կարուին զգեստներ, մենք ալ կը հագնինք:

Հարցումներ. — Ո՞ր կենդանիներ միս կուտան: — Ի՞նչ
կու տայ խոզը — ինչէն կը շինեն սոսինձ: — Ի՞նչ օգոստ
կ'ընծայէն հաւերը: — Ո՞վ կը շինէ մետաքսը: — Ի՞նչ է
շերամը: — Ի՞նչ կը շինուի մետաքսը:

126. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Պ

Որո՞նք կրն. 6 կատորել սոս գործողութիւնները.
Օրինակ. — Կը վազէ: — Ո՞վ կը վազէ: — Զին կը
վազէ, շունը կը վազէ, ջուրը կը վազէ, եւայլն:

Լոյս կու տայ, խոտ կ'ուտէ, կը տեղայ, կը բուսնի,
կը հասուննայ, կը մարի, կը վառի:

Կը խօսէր, կ'երգէր, կը լողալին, կը քալէին:
Մեռաւ, բուսաւ, ծաղկեցաւ, գրեց:

149. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(ՄԻՒՔԵԱԼԷՄԵԿ)

Զօճուգ վէ անասը. — Գըզ վէ օղան. — Տէ-
լիդանլը վէ ինթիեար. — Գարը վէ գօճա. — Կէլն
վէ կիւվէյի. — Ամճա վէ տաեը. — Պալարդ վէ
էնիշտէ. — Էնիշտէլէր վէ տաերլար. — Ամճամլն
էվի տայըմլն էվինտէն կիւզէլ տիր. — Իրի քիշի
կէզլյօր, կէօրտիմն մի, պիրի սաղործրմ, էօթէրի
գայնըմ տըր. — Գայնըմ պուրտա տէյիլ մի. —
Տէտէնի սէվէ՞րմիսին. — Էվիլէ՞թ, տէտէմի տէ սէ-
վէրիմ; հալամը տէ. լաքին նինէմի տահա չօդ սէ-
վէրիմ. — Զօճուգլարա սիւտ վէրէն գարրյա սիւտ-
անա տէրէր. — Էպէ պիզիմ գօմչումող տըր.
— Տաերլմն գարըսը պիզէ միսաֆիր օլաճագ. —
Պալամլըն գայնաթար պէնիմ տէտէմ տէյիլ մի.
— Պիր էվուէ օլան իրի կէլն պիր պիրինէ էլթի
տէրլէր. — Հէմչէրիմ՝ էլթիսինի պիզէ կէթիրտի.
— Գայն անսալնտան իղին ալտը՞ մը. — Կէօրիւմ-
ձէմին (տալղը) էլթիսի. — Էլթիսին (ներոյը) կէօ-
րիւմձէսի. — Գայնանսամլն օղլու. — Օղլունըն գայ-
նը. — Գայնանսամլն կիւվէյիսի. — Կէլն վէ գայ-
նանա. — Սաղործ վէ կիւվէյի:

127. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Պ

Խոնարհեցէր սա ամբողջ խօսք:

Միթէ կ'ուղեմ որ մեռնիմ:

150. Դ Ժ Գ Ո Հ Փ Ի Լ Ի Կ

Արմանք ու զարմանք տիրեց Փիլիկին,
Տրտունջ ու գանգատ հանեց ի յերկին՝
Թէ կարդ ու կանոն մեր մէջ շարունակ
Շատ ծուռ ու մուռ են, շփոթ ու խառնակ,
«Մէյմը նայեցէք, ծառին վրայ խոչոր,
Կախուած են փորբիկ ընկոյզներ կրլոր.
Իսկ բարակուկ, ցածուկ ոստին՝
Կան ձմերուկներ՝ մեծ ահազին,
Ես Աստուծոյ տեղ ըլլայի,
Հակառակը կը գործէի.
Ի՞նչ և իցէ, եղածն եղած է,
Քէժիս նայիմ, քունս եկած է,
Հանգչիմ քիչ մը, առնեմ ես հով
Խաղաղ քաշեմ՝ քուն անվրդով»:
Փիլիկ աղբօր քէժը տեղն էր,
Ի՞նչն էր պակաս. փորն իսկ կուշտ էր:

128. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Սա հասուածին մէջ զործողութիւն նշանակող բա-
ներ դրէք իմաստին յարմար.
Ես ամէն առառ կանուխու —, երեսս —, մաղերս —,
Լաթերս —, աղօթք —, դասերս —, նախաճաշ —, եւ
Պարոց —։ Դասարան —, համարս —, գիր —։ Զբօ-
սանքի առեն, ձաշի առեն կերակուրս —, մինչեւ
Երիկու —, եւ ժամը տասնին տուն —։
Ծանօթ. — Եղյնը յոյնակի Ա. դիմով գրեցէ այսպէս.
Մէնք ամեն առառ կանուխ կ'ելենք, երեսնիս կը
լուանք, մազերնիս կը սանորենք, եւայն։

Սակայն այս քէյֆը, կ'ըսեն,
Եռաւ եկաւ քըթէն բերնէն.

Յանկարծ ընկոյզ մը թա՛ վերէն վրթաւ,
Փիլիկին ճակտին շլրախ մը զարկաւ։
Վեր ցատկեց տեղէն, ճակատը շփեց,
Ճակտին արիւնով ձեռքերն ալ ներկեց։
Հեկեկաց իսկոյն նա բազկատարած.

«Ուզիղ են, գոչեց, գործերդ, ո՛վ Աստուած,
Զի ձըմերուկներն եթէ ըլլային,

Իմ ուզածիս պէս, վերէ ծառին,

Այժմ գլուխս ու ուզեզս ջախջախուած էին։

Աստուած իմ, փա՛ռք քեզ, փա՛ռք միշտ ի յերկին։»
Վարժ. — Եղյնը պատմեցէ արձակ (Դաս 71, էջ 69):

Ա. Բ. Ա. Կ

Թէ չես ուզեր կովը գըժուի,

Շատ մի՛ կանչեր հօ, հօ, հօ, հօ'.

Թէ չես ուզեր տըզան գըժուի,

Զասես ամէն խօպին «այո՛»։

129. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Աս երեք խումբ բառերով խօսքէր կազմեցէք՝ օ-
րինակին պէս.

Օրինակ — Լուսարարը կը վառէ ցահերն ու մուները։
Ա. Լուսարար, եկեղեցպան, քահանայ, դպիր,
Ժամկոչ, վարդապետ, ժողովորդ։

Բ. Կու տայ, կ'ընէ, կը վառէ, կ'երգէ, կը պահ-
պանէ, կը հաւաքէ, կը միլրտէ։

Գ. Քարոզ, աղօթք, մոմերն ու ջահերը, շարա-
կան, եկեղեցին, իւզագին, երախան։

134. ՕԳՏԱԿԱՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

Մարդիկ կը հագնին կակուղիկ սուշտակը որ
կենդանիներուն մազոս մորթն է, ցուրտէն կը
պահպանէ զիրենք ձմեռ ատեն:

Մուշտակագործները կը շինեն զայն, դեր-
ձակն ալ կը կարէ մուշտակին երեսը, այսինքն
չուխան՝ որուն մէջ կ'անցընեն զայն:

Դիշերը կը վառենք ճրագ. ասոր համար, կը
գործածենք ճարպ, իւղ, կազ Մոմը կը շինուի
նաեւ մեղրամումէն:

Եկեղեցին մէջ կը վառուի մեղրամոմէ ճրագը:
Զէթը կը լեցընեն կանթեղներու մէջ և կը
վառի պատրոյդով:

Վառելու համար սպարմաչէթ ալ կը գոր-
ծածուի: Սպարմաչէթը տեսակ մը ճերմակ մօմ է:

130. Հ Յ Ս. Հ Ա. Ն. Պ.

Զանագանեցիք յատուկ անուններն ու հասարակ ա-
նունները ⁽¹⁾:

Դրամ, Ադամ, կռան, ծով, Սեւ ծով, լեռ, Մա-
սիս, գետ, Դանուբ, մարդ, Հափախմէ, սպասուոր,
Մկրտչ, փողոց, Էջմիածին, Սինա, կապիկ, լրադիր,
ձի, Եւա, քար, կ. Պոլիս, տղայ, Օշական, զիրք,
Եփրատ, ստեղղին, հազար, ջուր, Գաղղիա մղկիթ,
լուցիի, դպրոց, մանանայ, Երուսաղէմ, լեարդ, Յա-
կոբ, թոք, Մարմարա, բանա:

⁽¹⁾ Դաստուն թող ըսէ թէ ի՞նչ են յատուկ անուն և հասարակ
անուն:

Հարցումներ. — Ի՞նչ բանի կը գործածուի մուշ-
տակը. — Ինչո՞ւ կը հագնին զայն: — Ո՞վ կը զինէ զայն:
— Գերձակն ի՞նչ կ'ընէ: — Ի՞նչ կը վառենք զիշերը: —
Ի՞նչ բաներէ մոմ կրօնայ շինուի: — Մեղրամոմով ճրազը
ի՞նչ կը վառենք: — Եկեղեցին մէջ ուրիշ ի՞նչ կը վառ-
ուի: — Ինչո՞ւ մէջ: — Ուրիշ ի՞նչ կը գործածուի վառե-
նուի:

132. Զ Բ Ո Ւ Յ Ա Տ Բ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ի Բ Ե Ա Լ Է Մ է)

Պիղիմ էվին վոր իրի էօրթիւսիւ, պիր ավ-
լուսու, պիր աշխանէսի, պիր եաթադ օտասոր վէ-
լուսու, պիր աշխանէսի, պիր եաթադ օտասոր: Պիղիմ գարշըմըստա պիր չէմէ-
պիր եէմէք օտասոր: Պիղիմ գորլար եաթադլարը վէ թավան-
վար: Եփուլիւկէ գորլար եաթադլարը վէ աշխանէնին
իշինէ գորլար իգթիզանըզ շէլլէրի վէ աշխանէնին
օճաղընտա փիշիրիրլէր եէմէքլէրի: Օրտա վար
օճաղընտա փիշիրիրլէր եէմէքլէրի: Օրտա վար
թէնծիրէ, սահան, սաճայալը, մաշա, աթէշ քիւ-
թէյի, թավա, թէփսի վէ պաշտա շէլլէր:

131. Հ Յ Ս. Հ Ա. Ն. Պ.

Սո հատուածին մէջ գործողուրին նշանակող բա-
ռեր դրէր:

Քահանան եկեղեցին մէջ —, շարական —, պատա-
րագ —, նորածին մանուկները — աւազանին մէջ: Գան-
ձանակ —, խոնկ — բուրլառին մէջ: Պատարագի ատեն
գանձիները — քաղցր ձայնով, ժողովուրդն ալ — ջերմե-
դպիրները — քաղցր ձայնով, ժողովուրդն ալ — ջերմե-
դպիրները: Ժամկոչը կոչնակ —, ջաներն ու մո-
ռանդութեամբ: Ժամկոչը — երբ ժողո-
մարը —, մաս —, եկեղեցին —, և գոները — երբ ժողո-
մարը ցրուի:

Օտունլուգտա տիզէրլէր օտուն, վէ քէօմիւր լիկէ դօրլար քէօմիւր ֆէօմիւր վէ օտուն եաւ նարլար վէ քիւլ օլուրլար:

133. Գ Ի Շ Ե Բ

Ո՞վ է որ ամէն քնացողներուն վրայ հոգ կը տանի ու զանոնք կը պաշտպանէ:

Աչք մը կայ որ քնանալ չունի, որ առանց արեւու լոյսին կը տեսնէ, ճամբու մէջ իրեն լուսին պէտք չէ, տան մէջ կանթեղի կարօտ չէ, երկինքի վրայ լուսին չի փնտուեր: Աս աչքը ամէն տեղ կը տեսնէ, ամէն մարդ կը հոգայ. աս է Աստուծոյ աչքը: Անոր ձեռքը միշտ մեր վրայ է:

Աստուած տուեր է քունը որ յոդնութիւն առնենք. գիշերը մեղի տուեր է՝ որ հանդչինք:

Իրիկունը, մայրը՝ մատը բերնին դրած՝ կամաց կամաց քալելու՝ չորս դին կ'երթայ ամէն շնկոց գագրեցընելու, որ չըլայ թէ եր տղան անուշ քունին արթննայ. անկողինին վարագոյրը կը քաշէ, ճրագն ալ կը վերյնէ որ անոր աչքին լոյս չզարմէ:

Աստուած ալ ասանկ մեղի համար սեւ վարագոյր մը կը քաշէ. ամէն բան կը խաղաղընէ, որ իր մեծ ընտանիքը հանդարտ քուն լլլայ:

132. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Գ

Ըսէ՛ք բէ ի՞նչ գործողութիւններ կը կատարէ աշակերտ մը՝ առանօտեն մինչեւ իրիկուն:

Հանգիստ քուն եղէք, յոդնա՛ծ աշխատող ներ, պղտի՛կ տղաք. դո՛ւք ալ, տղաղացող միւներ, Աստուած ձեր վրայ արթուն կեցեր է՛ ջատներ, Աստուած ձեր պաշտպանելու հաիր աչքը միշտ բաց է՛ ձեղ պաշտպանելու ճառամար: Երբոր մութը քաշուի և արեւուն ճառամար: Գայթները ձեր աչքին զարնեն, չնորհակալ եղէք գայթները ձեր աչքին զարնեն, նորհակալ եղէք Աստուծոյ որ գիշերը ձեղ պահպանեց: Մաղիկնեւ թող տան իրենց անուշ հոսու, թուչուները թող տան իրենց անուշ հոսու, թուչուները իրենց ընկերը չկանչած՝ անոր չնորհակալութիւն իրենց ընկերը չկանչած՝ անոր չնորհակալութիւն թող տան: Աստուծոյ անունը սրտին մէջ դրած՝ թող տան: Աստուծոյ անունը սրտին մէջ դրած՝ թող պառկի մարդն ալ, ու ելած ատենը նորէն թող սկսի փառք տալ:

Վարժ. — Ըսէ՛ք բէ ի՞նչ կը պատահի գիշերը:

Ա Ռ Ա Կ

Զորս բան դովլեց Խիկալը,
Արհամարեց յիմարը —
Գողութենէ դողալը,
Խաղն անխըռո՛վ խաղալը,
Զըրի մէջ լաւ լողալը,
Ճանչնալ իրեն սըխալը:

133. Հ Ր Ա Հ Ս Ն Գ

Խօսքեր շինեցեր օրինակին պէս: Օրինակ. — Կահացործը կը շինէ դարսկ ու արոն: Դերձակունի, պայտար, ժամագործ, սափրիչ, որտորդ: Կը ձեւէ, կը լուսնէ, կ'ուզգէ, կը կարէ, կ'սպաննէ: Զիերն ու ջորիները — շրջազգեստ ու վերարկու: Զիերն ու ջորիները — շրջազգեստ ու կաքաները — ժամացոյցները — մօնապատակներ ու կաքաները — ժամացոյցները — մօնապատակներ:

154. Ա Զ Խ Ա Ր

Կ'ըսեն թէ ոչխարը յիսար է։ Կարծեմ թէ
ճշմարիտ է ասո։ Հրդեհի ժամանակ ոչխարներն
երենք իրենց կ'իյնան հրդեհին մէջ երբ դայլը
տեսնեն, անշարժ կը կենան և կճղակներով դե-
տինը կը զարնեն։ Բայց մեզի պէտք չէ ոչխարին
խելքը. մեզի հարկաւոր եղած բանն է անոր բուր-
դը՝ գուլպայ շինելու համար, ճարպը՝ օճառի ու
ճրագի համար, կաշին՝ կօշիկներու ու մուճակնե-
րու համար, իսկ միսը՝ խորովվելու և ուտելու հասար։

Հովիսը կ'արածէ ոչխարի հօտերը, անոնց ա-
ռաջնորդն է, պահապանն է. ոչխարներն անոր
ձայնը կը ճանշան ու կ'երթան անոր տարած-
տեղը՝ փափուկ խոտ ու զոլ ջուր դանելու։

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ըսեն ոչխարին վրայ։ — Հըր-
դեհի ժամանակ ի՞նչ կ'ընի ան։ — Գայլ տեսած ատե՞ց։
— Ինչե՞ր կու տայ մեզի ոչխարը։ — Ի՞նչ է հովիսին
պաշտօնը։ — Ի՞նչ տարբերութիւն կայ կճղակին ու սըմ-
բակին մէջ։

155. Հ Ր Ա Հ Ս Ե Գ

Հետեւեալ խօսքերն ամբողջացո՞ւր առաջինին նա-
մեմատ։

1. — Տղան կը ծնի, կուլայ, կը խնդայ, կ'ուտէ,
կը խմէ, կը մեծնայ և կը կրթուի։

2. — Տղաք կը ծնէին . . . 3. — Տղաք ծնան . . .
4. — Ո՛վ տղայ, ինչո՞ւ ծնար . . . 5. — Տղայ, ծնէ։

155. Զ Ր Ա Հ Ս Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Է)

Զօդ շազըմ։ — Սատըգ տըր։ — Եյիսինիզ։ —
Եյիսինիզ։ — Եյիսիզ։ — Զայիփ տիրլէր։ — Շիրին
պիր շէյ տիր։ — Պու դափու միւհքէմ տիր։ —
Գոլայ՝ մը տըր։ — Խասթա օլաճաղըմ։ — Փէք
թիթիզ տիր։ — Գավի՞ մի տիր։ — Թէրպիյէսիզ
թիթիզ տիր։ — Գավի՞ մի տիր։ — Թէրպիյէսիզ
տիրլէր։ — Եասլը՝ մը տըրլար։ — Եկէր ագըլլը օ-
տիրլէր։ — Եասլը՝ մը տըրլար։ — Ետէպիկ
լափախիզ, ուսլու տուրուր իտինիզ։ — Ետէպիկ
տէյլիզ։ — Ֆուգարա տէյլ իտիմ։ — Ֆայիտէ-
տէյլիզ։ — Օլմատըմ, իդթիզալլը օլմում։ — Շաղ օլմատը
միզ օլմատըմ, իդթիզալլը օլմում։ — Կէվշէք օլմայա-
մը։ — Զէնկին օլմայաճագալըն։ — Կէվշէք օլմայա-
ճագ։ — Կէնճէր տէրլէր. «Նէ» զէման պէօյիք
օլաճաղ», իհթիյարլար տէրլէր «Արթըգ կէնճ
օլմայաճաղ»։

155. Հ Ր Ա Հ Ս Ե Գ

Զանազանեցէք առարկայ ցուցնող բառերը (անուն
կամ գոյական) եւ որպիսուրին ցուցնող բառերը (ա-
ծական)։

Փայտ, հաստ, աղուոր, գրիչ, մեծ, նամակ, տաք,
սենեակ, կապոյտ, ծով, բաց, դուռ, խոշոր, գիր, լայն,
երես, սեւ, կաշի, խիտ, անտառ, օդտակար, դառ, բար-
երես, ձըր, շէնք, գիմացկուն, կերպար, նոր, աշակերտ, լաւ,
պղպակ, միրուն, հաճար, մանուկ, պանդոկ, հիւր, ա-
պղպակ, սուզ, աժան, հիւանդանոց, հիւանդ, հիւան-
ուստ, սուզ, աժան, հիւանդանոց, հիւանդ, հիւան-
ուստ, իսուլ։

Վարժութիւն. — 155րդ դասը թարգմանելէ յետոյ, ածականներուն ներհակը դառնելով՝ վերակազմեցէք խօսքերը։ Օրինակ. Զօգ շազըմ = շատ ուրախ եմ. — շատ արտում եմ։ Սատր տր = հաւատարիմ է. — անհաւատարիմ է։

Վարժութիւններ ըրեք՝ — Գուվկերսիզ, ազըսրզ, ետքսիզ, իզրիզասրզ, փայտարզ, եւալին բառերուն վրայ, որոնց հայերէնը ԱՆ մասնիկով կը կազմուի. անզօր, անիսէլի, անամօր, անպէտ, անօգուտ, եւսըմ։ Ուրիշ օրինակներ գտէք։

156. ՃՇՄԱՐՏԱԽՈՍ ՏՂԱՆ

Յակոր դասարանին մէջ ձեռքը դրպանը խոթեց՝ դրչատուփն առնելու համար։ Գրպանին մէջ շատ մը բաներ կային, որոնց տակն էր իր փընտուած տուփիւ նախ թաշկինակն հանեց, յետոյ ափ մը գնտակ։ Քովի ընկերը, Եղուարդ, հրեց անոր թեւը, գնտակները թափեցան և գետինը՝ տպխտակին վրայ դլորեցան։

156. ՀՐԱՅ. ՀԱՆԳ

Սա բառերուն մեյմեկ բայ կցեցէք։ Յետոյ անոնց մով խօսքեր կազմեցէք։

Օրինակ. — Այսօր պիտի զամ ձեր տունը։ — Ես արդէն զիտէի։

Սյաօր, վաղը, առտուանց, երէկ, ներու, առզա, յետոյ, ետքը, վերջապէս, ամիցց ետքը, իրիկունը, երբեք, շուտ, ուշ, կանուխ, առաջուց, շատոնց, նախ և առաջ, իսկոյն, անմիջապէս, երր, արդէն, դեռ նոր, երբեմն, առնեն առեն, սակաւին։

Բոլոր դասարանին տղաքը խնդալ սկսան։
«Յակո՞ր, ըստ դասատուն, պիտի պատժուի՞ս»։

Յակոր յանցանք չունէր, բայց բան մը չըսաւ՝ չուզելով մատնել ընկերը։ Սակայն Եղուարդ չըլուեց. ձեռքը բարձրացուց ու ըստ։

«Վարժապե՞տ, Ե՛ս հրեցի Յակորին թեւը։ — Եթէ այդպէս է, Յակոր չպիտի պատժուի, քանի որ յանցաւոր չէ, ըստ դասատուն։ Եղուարդ, դուն ալ չպիտի պատժուիս. Խաղ մը ընելդ անվայել բան է, բայց շատ լաւ վարուեցար ճշմարտութիւնը խոստովանելով. ապրի՞ս»։

157. ԱՅԾԻՆ ՎՐԱՅ ՑԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այծերը ոչխարի կը նմանին, երկու երկար կոտոշներ (եղջիւր) ունին ու կը սիրեն բարձր տեղեր ելլել։ Այծերը խոտ կ'ուտեն մարդագետնին մէջ. հովիւր զանոնք կը տանի հոն ու կ'արածէ։ — Այծերն ո՞ւր կը բնակին։ — Փարախին մէջ։ — Փարախ ի՞նչ ըսել է։ — Ոչխարներու կամ այծերու

157. ՀՐԱՅ. ՀԱՆԳ

Սա բայերը կրաւորական ձեւի վերածեցէք, վերջաւորութիւնները ուիլ կամ ացուիլ ընելով.

Օրինակ. — Զարձուիլ, գրուիլ, եւալին։

Զայնել, գրել, խառնել, մաշիլ, խօսիլ, նստիլ, պատմել, պարարել, քաշել, խաշել, կարդալ, խնդալ, մարալ, հագալ, գահանալ, ուրանալ, թողնել, վախնալ, դիսնուլ, առնել, ծրծել, փուլել, բերել, բրել։

տուն: — Այծը կը պահեն՝ անոր կաթն առնելու
համար: — Այս կաթը կը խմեն կամ պանիր կը
շինեն: — Ասկէ զատ, այծը մեղի կու տայ իր միսը
որ այնքան համեղ է: — Անոր մորթը, բուրդն
ու եղինբնե՞րն ինչ կ'ընեն: — կը ժախեն. այդ
մորթէն կը շինեն կաշի. բուրդը կը մանեն կամ
դուլպայ ու թաթպան (ձեռնոց) կը հիւսեն, եղ
ջիւներէն ալ կը շինեն սոսինձ:

149. Զ Բ Ո Ւ Յ Ա Տ Բ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

(Մ Ի Ւ Ք Ե Ա Լ Ե Մ Է)

Գա՞չ եաշընտասըն: — Պէն տօգուլ եաշըն-
տայըմ: — Պապամ վէ անամ հասթա տըրլար: —
Պէօյիւք պապամ պիր սէնէ էվլէլ էօլտիւ: —
Տօգսան եաշընտա իտի: — Նինէմ տահա սաղ տըր,
ո պէնի փէք սէվէր: — Պու տուր պէնիմ պէօյիւք
դարտաշըմ: — Դըզգարտաշըմ կէլին օլտու: — Տիւ-

138. Հ Բ Ս. Հ Ս. Ն Գ

Սա բառերուն մեյմեկ բայ կցեցէք: Յետոյ անոնց-
մով խօսքեր շինեցէք:

Օրինակ. — Այշշախ մի՛ բարկանար: — Դո՛նէ պատառ
մը հաց կեր:

Այսչափ, այդչափ, այնչափ, շատ, դոնէ, զբէթէ
բաւական, քիչ անդամ, քանիցու, միշտ, շատ անդամ,
նորէն, գէթ, ստէպ, յաճախ, դարձեալ:

նիւրլէրի⁽¹⁾ միսափերլիկէ (հիւր) կէլմիւ տիր: —
Տիգրան էֆէնտի տայըմըն օղու տըր: — Պու հա-
նըմլար գըզգարտաշըմըն էլթիւէրի տիրլէր: — Գըզ-
գարտաշըմըն գայնը իզմիրէ կիթտիւ: — Պու էֆէն-
մը գըզգարտաշըմըն գայն փէտէրի տիր: — Օնուն
տի գըզգարտաշըմըն գայն փէտէրի տիր: — Պու էֆէն-
մը գըզգարտաշըմըն գայն փէտէրի տիր: — Գօմչումուզ ադրապանը⁽²⁾ զ
գըզգ կէլինիմիզ տիր: — Գօմչումուզ ադրապանը⁽²⁾ զ
մը տըր: — էվլէթ, ամճամըն գըզգ տըր: — Տաղն
քիմ տիր:

159. Գ Ա Բ Ո Ւ Յ

Գարունն է եկեր նաշխուն թեւերովլ,
նաշխուն թեւերը պէս պէս ձեւերովլ,
Գոյն գոյն ծաղիկներ՝ կարմիր ու սպիտակ՝
վարդ, մեխակ, շուշան՝ անուշ հոտերովլ:

Երկինք ու երկիր քեզ տօնեն, գա՛րուն,
Գո՛ւն ես քան զամէն եղանակ՝ սիրուն,
Նա անձրև ցողէ առաս վերերէն,
Սա՝ օրհնել տայ քեզ եկոր հաւերուն:

Ոսկի արեւը փայէ քեզ վերէն,
Կեսսարեր հովը կը փէ լեռնէն,
Ա՛խ, աղնիւ դարուն, եղանակ սիրուն,
Արդեզք գուն ի՞նչ բաղդ բերիր ինձ Տէրէն:

(1) Իրենց խնամին (և ոչ խնամին): Հոգ տանիլ որ աշա-
կերը գարուի ստացականները դնել, և զգուշանայ նիս, նիտ, հին
մասնիկները զործածելէ: Մանաւանդ ասոնց հաւաքական և հոլովուած
ձեւերը (ինչպէս դպրոցովինս, եղբայրներնու, հայրեալու, հայլն.)
ուամկական ու խոտելի են:

160. ՅԱԿՈԲԻԿԻՆ ԴԵՊՔԸ

Շաբաթ օր մը վարժապետը մեղ դաշտ տառաւ։ Յակոբիկ վազելը շատ կը սիրէր։ Ան զատուեցաւ մեղմէ և վազելով մտեցաւ մացառի մը՝ անոր վրայի թիթեռնիկը բունելու։ Մուեցաւ որ բոնէ, ձեռքը երկնցուց. թիթեռնիկը փախաւ, ինքն ալ մայառներուն մէջ ինկաւ, երեսն արիւնեցաւ. սկսաւ լալ։ Տղայ մը զայն վերցուց, վարժապետը կանչեց Յակոբիկը, սրբեց անոր արցունքն ու պատուիրեց որ ուրիշ անդամ թիթեռնիկին չդպչի։ Յակոբիկ անկէ վերջը մտիկ ըլուաւ վարժապետին խօսքը։

Խելօք տղաքը մտիկ կ'ընեն իրենց մեծերուն խօսքը և անոնց պատուիրը կը դործադրեն. անոնք վերջը բարի ու երջանիկ մարդ կ'ըլլան։

Վա՛րդուհի, միաքդ պահէ այս պատմութիւնը։ Մանօք. Այս պատմութիւնը Հայերէն ու Տաճկերէն պատմել տալ։ Այսպիսի վարժութիւններ ընկել տալ ատէպ։

Հարցումներ. — Վարժապետն ո՞ւր տարաւ. մեզ։ — Ե՞րբ։ — Յակոբիկը ի՞նչ ըրաւ։ — Ի՞նչ պատահեցաւ։ — Վարժապետն ի՞նչ ըրաւ։ — Խելօք տղաք ի՞նչպէս կը վարուի։ — Ո՞ր տղաք երջանիկ կ'ըլլան վերջը։

Ա. Ա. Ա. Կ

Մօրութին նայիս՝

Հայր Արքահամն է։

Գործերուն նայիս՝

Սեմ չէ, այլ Քամն է։

161. ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻՒՔԵԱԼԷՄԷ)

Եքմէքճի էքմէք փիշիրիր։ — Գասապպ պողազար գոյունլարը, ինէքլէրի, տանալարը, վէ օնլարըն էթինի սաթար։ — Պագըրճը եափար վէ սաթար գաղանլար, թէնձիրէլը, թալվալար, մանկալար վէ մութպադ էշեալարը։ — Պըշադը եափար վէ սաթար՝ սաթըրլար, պըշագլար, գամալար, մագասլար, ուսթրալար։ — Պէրպէր՝ թրաշ իտէր, սաչքէսէր, սագալ քէսէր։ — Համամա կիտէրլէր՝ եռունմադ, թէմիզլէնմէք իչին։ — Տիւլիկը եափար գափուլարը, փէնձիրէլէրի, թալվանը, նէրտիվլէնի՝ վէ տապան թահթալարըն չագար։ — Տողրամաճը՝ եափար մասալարը, տօլապլարը, սանտրդլարը, իսկէմէլէրի վէ եազըհանէլէրի։ — Զէրչ՝ սաթար իտիկը, իյնէ, թօվլու, շէրիտ, եիւքսիւք, չօրապ, էլլիք, տանթէլա, մէնտիլ։

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընէ նացագործը։ — Ի՞նչ կ'ընէ մսավաճառը։ — Ի՞նչ կ'ընէ պղնձագործը։ — Ի՞նչ կ'ընէ դանակագործը։ — Ի՞նչ կ'ընէ սափիրիչը։ — Ի՞նչո՞ւ կ'երան բաղնիք։ — Ի՞նչ կ'ընէ նիւսնը։ — Ի՞նչ կը վաճառէ փերեզակը։

139. ՀՐԱ. ՀԱ. Ն. Գ.

Հոլովեցէր ս, դ, ր, դիմորոշներով.

1. Կերած, խօսած, քաշած։

2. Ուտող, խօսող, քաշող։

3. Ուտել, խօսիլ, քաշել (միայն եզակի)։

162. ԿԵՐԱԿՈՒՐԻ ԶՀԱԽՆՈՂ ՏՂԱՆ

Ճաշի միջոցին, Աւետիս իր ախորժակին յար-
մար չի գտներ ուտելիքները: «Ես ասկից չեմ ու-
տեր», կ'ըսէ՛ ետ հրելով պնակը: Հայրը կը յան-
դիմանէ, մայրը կը թախանձէ: «Կե՛ր, անուշիկ
զաւակս, կե՛ր գառնուկս, ա՛ռ, ի՞նչ կ'ուզես նէ,
ան տամի՞»: Բայց Աւետիս կը տրտնջայ, կուզայ և
վերջապէս անուշեղէն մը ուտելով՝ սեղանէն կ'ելլէ:

Աւետիսին հօբարը այս բանիս չի հաւնիր: «Եղբօրորդիիս այս յոռի վարմունքը ուղղել կ'ու-
զեմ, կ'ըսէ անոր մօրը. պիտի տանիմ մեր գիւղը
և ոթ օրի չափ վար պիտի դնեմ»:

Հիմա Աւետիս իր հօբարին տունն է, ճաշի
նստած են: Աւետիս հոն ալ կ'սկսի իր սովորա-
կան նազը ընել՝ պնակը ետ մղելով:
«Ես միաբ հում է, ան պատառը ճարպոտ է:
— Է՛հ, մի՛ ուտեր, տղաս, թող մնայ, կ'ըսէ
Գասպար՝ կամացուկ մը»:

Դդումով կերակուր կը բերեն:
— Օ՛, դդում մի, ես դդում չեմ սիրեր:
— Է՛հ, մի ուտեր, սիրելիս, կ'ըսէ Գասպար:
Իսկ Աւետիս ինքնիրեն կ'ըսէ. «Ի՞նչ աղուոր

140. Հ Յ Ս Հ Ա Ն Գ

Պատմեցէր բէ ի՞նչ գործողութիւններ կը կատարէ
դերձակը՝ վերարկու մը շինելու համար:

բան. հօբարս շատ խելօքիկ մարդ է, բնաւ չի բար-
կանար:

Դդմով կերակուրէն վերջը, հօբարը կ'սկսի
անձեռոցը ծալել:

— Քալէ՛ երթանք պտտինք, կ'ըսէ Աւետիսին:
— Բայց . . . հօբա՛ր, անուշեղէն չպիտի՞ ու-
տենք:

— Զէ, տղաս . . . :

— Բայց . . . :

— Ի՞նչ:

— Բայց . . . ես գեռ անօթի՛ եմ:

— Իրա՞ւ, անօթի՞ ես: Ա՛ռ նայիմ, տղա՛ս:
Եւ Գասպար շերտ մը հաց կտրեց զոր Աւե-
տիս առաւ կերաւ, առանց բան մ'ըսելու:

Յաջորդ օրը, Աւետիս ա՛լ բանի չհաւնելիք
չ'ըներ, «Միաը հում է» չ'ըսեր, պնակը ետ չի հրեր:
Վարդ. — Նոյնը պատմեցէք բերանացի:

163. «ԵՍ ԳՈՂՈՒԹԻԻՆ ԶԵՄ ԸՆԵՐ»

Օր մը՝ դպրոցին մէջ՝ ընկերուհիս, Զապէլ,
իր գրիչին կոթը կորսնցուցեր էր:

Զեմ դիտեր ինչո՞ւ՝ կարծեց թէ ես դողցեր եմ:
«Գո՛ղ ես, կոթս դո՛ւն դողցար.» ըսաւ:
Ինչո՞ւ դողնայի, ինչո՞ւ առնէի, միթէ ես
Դրչի կոթ չունի՞մ: Եւ եթէ չունենամ ալ, կը-

141. Հ Յ Ս Հ Ա Ն Գ

Խոնարհեցէր սա ամբողջ խօսքը:
Հաց կ'ուտեմ, երբ անօթի եմ:

նա՞մ անոր կոթը գողնալ։ Քանի որ իմն չէ, ու
ըշխնն է, ի՞նչպէս կրնամ առնել։

Ինչու Զապէլ ինծի գո՞ղ ըսէ. ամօթ չէ ինծի։
Բարկութենէս լացի՝ շտակը։

Վարժուհիս տեսնելով լալս՝ անուշութեամբ
կանչեց զիս, հանդարտեցուց, ըսաւ թէ «Դուն չես
դողցած, Զապէլ կը սխալի։»

Եւ ահա քիչ մ'ետքը, Զապէլ պայուսակին
մէջէն դառաւ կոթը և ամցաւ ինծի գէշ խօսք ը-
սելուն հասար։

164. Զ Ր Ո Ւ Ց Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ

(Մ Ի Ւ Փ Ե Ա Լ Է Մ Է)

Տէփրմէնճի իւյիւտիւր ունու։ — Թիւճար
սաթար դումաշլարը, վէ թէրզի օնլարը ալըպ՝ պի-
զէ ըուպա եափար. փալթօ, եէլէք, բանթալօն,
շլվար, փիստան։ — Թիւրքիւ. քիւրք եափար վէ
պիզ օնու կիյէրիզ դըշն։ — Ճամճը՝ կէշիրիր փէն-
չէրէլէրին ճամլարընը։ — Թլչըճը եափար վէ սա-

142. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Սա բառերուն մէյմէկ բայ կցէ. Յետոյ խօսքեր
կազմէ.

Օրինակ. — Այդպէս մի՛ չարչարեր խեղճ կենդանին։
— Աղեկ ըրիր, տղա՛ս, ապրի՛ս։

Այսպէս, այդպէս, այնպէս, աղէկ, գէշ, խստիւ,
կամաց, ի զուր, յայտնի, գալտնի, ծածուկ, անձայն,
մինակ, միատեղ, բնաւ, ամենեւին, արագ, դիւրաւ,
հազիւ, անշուշտ, բոնի, հարկաւ, յանկարծ։

թար ֆըշըլարը։ — Զէօմլէքճի եափար քիւփիէրի,
չխօմլէքըրի, տէսթիլէրի։ — Գունտուրաճը պիզէ
գունտուրալար, փօթինլէր, փապուճլար եափար։
— Սարաֆ՝ փարա պօղար վէ ուփագլըգ վէրիր քի
պիզ հարճարըզ։ — Ափիօն՝ աղաճու պիթմէզ,
եա՝ քիւչիք պիր ֆիտանտա. քէլլէլէրինի եազըն
ծիղէրլէր վէ միւտիւ ըրդար, պու սիւտ գուրուր,
օնու ալըրլար թօփագ (զնիկի) եափարլար. իշմէ
պու տըր աֆիօն՝ քի հէքիմլէր պազը հասթալդ-
լար իշին գուլլանըրլար։

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընէ ջաղացպանը։ — Ի՞նչ կեր-
պասներ կը ծախէ վաճառականը։ — Ի՞նչ հագուստներ
կը կարէ դէրձակը։ — Մուշտակագործը ի՞նչպէս կը բանի։
— Ի՞նչ կ'ընէ տապակեգործը։ — Տակառագո՞րծը։ — Ի՞նչ էր
կը շինէ բրուտը։ — Կօղկակա՞րը։ — Ի՞նչ կ'ընէ դրամա-
փախը կամ սեղանաւորը։

143. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ.

Թարզմանեցէր հետեւեալները՝ իմ, իու, իր, մեր,
ձեր, իրենց ստացական բառերը դնենով ըստ պատշա-
ճին.

Օրինակ. Անամըզ - Մեր մայրը։

Ճանըմ, զատկիմտէն, յիրապարըմլզ իլէ, պահճէ-
յերիմի, յիշիսկմիզին, բկապիհյերինի, բկնպէլլիկինտէն,
տէֆրէրիրիմ, կլլիրիմիզի, պահճէտէն, սօզաղընը, սաշ-
շարը իլէ, կօզզիրիմտէն, պաշըմըն, ճեպիմէ, եկմինինէ,
կկօզիմիզ իլէ, կկօզլիրինի, զափումտան, կլիմիզիկ,
զուշարըմըզըն եռովարը։

165. ԽԱՇԱԾ ԶՈՒԿԵՐԸ

Փոքրիկ Սիմօն շատ մը ձուկ ունի զորս ջրով
լի բղուկի մը մէջ դրած՝ կը միրէ ու կը խնամէ.
ամէն օր անոնց ջուրը կը փոխէ, և հաճոյք կը
զգայ անոնց շարժումն ու ելեւէջքը դիտելով։

Չմեռ առաւօտ մը, անկողնէն ելլելով՝ տե-
սաւ որ ջերմաչափը դէրօյէն քանի մ'աստիճան
վար իջեր է։ «Խեղճ ձուկերս պիտի մախն, ըսաւ-
ես երկու վերաբկու կրնամ հագնիլ, բայց անոնք
չեն կրնար հագնիլ։ Գո՞նէ, քիչ մը տաք ջուր լե-
ցնեմ բղուկին մէջ»։

Առանց իր ծնողքին խորհուրդ հարցնելու,
բասմին պէս ալ ըրաւ և ըրածին շատ հաւնեցաւ։

Տաք ջուրը լցցնելուն պէս, ձուկերը առջի
բերան զուարթութիւն մը ցոյց տուխն, ցատքուտե-
ցին, բղուկին բոլորտիքը պտղանեցան, և Սիմօն
կ'ուրախանար, «Բ՞նչ աղուոր եղաւ, ձուկերս քիչ
մը տաքցան»։

Խօսքը դեռ բերանն էր, մէկ մ'ալ տեսնես՝
ձուկերը կանգ առին. ա՛լ չեն շարժիր. փորերնին
դէպ ի վեր տնկած՝ ջրին երեսը կ'ելլեն։
«Ի՞նչ է աս, պոռաց Սիմօն, ձուկերս մե-
ռա՞ն . . .»։

144. ՀՐԱՄԱՆ

Խոնարհեցէք սա ամբողջ խօսքը.

Պիտի խաղամ՝ եթէ վէտ տնենամ։

—Այո՛, մեռա՞ն. հապա ի՞նչ կարծեցիր, ո՛չ
միայն մեռան, այլ և այրեցան՝ քու անխելքու-
թենէդ։

Սիմօն լաւ խրատ մ'առաւ այս դէպքէն, և
ոխտեց որ ա՛լ չվատահի իր խելքին, և բան մ'ը-
րած ատեն, իրմէ խելացիներուն խորհուրդ հար-
ցընէ։

166. ՀԱԿԱՋԱԿ ԲԱՆԵՐ

Առարկայ մը կրնայ իր հակառակն ունենալ.
ինչպէս մերւալ՝ հակառակն է սեւ, ջուրին երե-
սը՝ և տակառին (կամ կարասին) յատակը, լեռին
գագարն ու խարխախը (կամ սորոնը). մարդուն
նիմարուրիւնն ու զիրուրիւնը, պինդ և հեղուկ
բաներ, ազանուրիւնն և շոայուրիւնն, տով և ա-
ռատուրիւնն, ամոլ և բարեբեր, ցած և բարձր,
սկիզբ և վերջ, ծնունդ և մահ, ծառայ և սէր,
պարտասէրն ու պարտապանը, սգեսն ու զիտունը,
սգեղն ու զեղեցիկը, համեստն ու զոռոզը (կամ

145. ՀՐԱՄԱՆ

Սա բառերուն քով մէյմէկ բայ դիր եւ յետոյ խօս-
քեր շինէ.

Օրինակ. — Տղաքը խումբ խումբ նստած են պար-
տէզին մէջ. — Գնատակը ձեռիք ձեռիք տալով կը խաղան։

Խումբ խումբ, տեղ տեղ, զատ զատ, շուտ շուտ,
թել թել, կարգ կարգ, կամաց կամաց, դաս դաս,
կաթիլ կաթիլ, ետ ետ, մէկիկ մէկիկ, ձեռքէ ձեռք,
դանէ դան, տունէ տուն, բառ առ բառ, դէմ առ
դէմ, քայլ առ քայլ, ծայրէ ծայր։

հպարտը), խոհեմն ու յանդուզնել, քերեւն ու ծանրը, անօրին ու կուշը, աղբատն ու հարուստը, մեծն ու պղտիկն, րզուկն ու հսկան, տնակն ու ապարանիլ, չարն ու բարին, հեռատեսն ու կարատեսը, ողիղն (շիտակ) ու կորը (ծուռ), դյուն ու խաւարը, դժոխն ու արբայուրիւնիլ, տան ու պաղը:

Ծանօթ.—Դասատուն այսուհետեւ թող դանել տայտառահելք բառերուն հականիցն ու հոմանիշը:

167. Զ Բ Ո Ւ Ց Ա Տ Բ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն (Մ Ի Ւ Ք Ե Ա. Լ Է Մ Է)

Գարտաշըմն պաշը աղբըյօր։ — Գէորգըն սաշ-
լարը սիյահ աղրլար։ — Սէնին գըզգարտաշընըն
կէողէրի մալի տիրլէր։ — Էշէկին գուլագլարը ու-
զուն տրըլար։ — Տէվէնին պօյնու էյրի տիր։ —
Գաշլար, քիփրիքլէր՝ չէհրէյէ կիւղէլլիք վէրերլէր։
Արագլարըն եխւղիւ սիյահ տըր վէ սաշլար

146. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ.

Զանազանեցէք նիւրական առարկայ եւ մտաւոր ա-
ռարկայ գուցնող բառերը։

Օրինակ! — Փայտը նիւթական՝ չօշափելի բան մը կը
նշանակէ։ — Սկր մտաւոր բան մը կը ցուցնէ։

Պատ, խելք, կուրծք, միտք, աղա, աղտոտու-
թիւն, կրակ, կրակուութիւն, թեր, բերան, պարան,
ալիք, ձող, աղնուութիւն, ցորեն, առասութիւն, ա-
նիւ, խելացութիւն, հայ, միս, անօթութիւն, լիդու-
յաւ, եռանդ, փափաք։

Գըվըրճըգ։ — Պու գարննն եխւղիւ պուրուշք-
տըր։ — Սաթինիկ տիւշտիւ, պուրնունտան գան-
ագըյօր։ — Զափուգ, պաշնա սու տէօրիւն։ —
Աղըրմ եանտը — Տիշէրիմ աղըրյօր, ալշճիյէ կի-
տիպ՝ չիւրիւք տիշխմի չէքտիրէնէ յիմ (յաշել պիտի
տամ)։ — Խւշիյօրսան, քիւրքիւ ուրթընա ա'լ։ —
Տիխնի չըգարմա, այլպ տըր։ — Պու չօճուգ տի՛չ
մի չըգարըյօր, գա՛չ եաշնտա տըր, տահա եխւ-
թիւնէ՞մէ յօրմու (¹)։ — Կի՛թ. եխւղւնիւ եռ՛ւ, քիր-
մի տիր։

168. Օ Ր Օ Ր Զ Ա Պ Է Լ Ի Ւ Ն

Պառկէ՛, աղուո՛ր Զապէլ, պառկէ՛,
Մայրիկդ ալ թո՛ղ օրօր երգէ.
Դուն քընացիր գառնուկի պէս,
Վըրադ հակենք մայրիկդ ու ես։
Թող անուշի՛կ վիշեն հովեր.
Ըլլայ օրրանըդ տարութեր.
Փափուկ ձեռքովլ ընենք օրօր,
Դո՛ւն բերկրանիքն ես քու հօրն ու մօր։

Փակէ՛, փակէ՛ աչքերդ անուշ։
Օրրանիդ մէջ քընէ մուշ մուշ.
Քեզի հով տամ վարդի թերթով,
Հազար ապրիս հօրովլ մօրով։

(1) Վարժութիւն՝ բայերու հարցական ձևին վրայ. բացատրեցէք
թէ Տանկ. մը, մի, մու, աւելցնել հարկ է, մինչեւ Հայերէնի մէջ
պարոյի [ա] կը դրուի ձայնաւոր զբին վրայ և ըստ այնմ կը շեշտուի.

Օրօր ըսեմ որ քընանաս,
Դեռ պղտիկ ես, պիտի մեծնաս.
Հիմա քընէ, ո՞վ աղաւնի,
Քեզ բերող մօր բիւր երանի:

169. Թ. ՈՒԱ.ԲԱՆՈՒԻԹԻՒՆ

Տղար շատ սորվելիքներ ունին. ասոնց գլխաւորներն են Թուարանութիւն, Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Գծագրութիւն, Գեղագրութիւն, ևայլն:

Թուարանութիւնը կը սորվեցնէ թիւերով հաշիւ ընել, այսինքն գումարել (ժողվել) և մասերու բաժնել: Գումարը, զեղչումը, բաղմապատկութիւնը, բաժանումը՝ թուարանութեան յորս գործողութիւններն են:

Ամէն հաջիւ այս չորս գործողութեանց վրայ

147. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա արմատներին ծագող բայերը զտէք:

Օրինակ.—*Ուր—սիրել, դիմ—դիմել, խում—խմել,*
ենալի:

Տէր, դէմ, խում, ջուր, փուտ, խօս, գիր, երթ, չէն, ծագ, աւեսես, թառ, դէզ, փոր, հունձ, ցան, ման, բան, սառ, թող, դող, գող, ձառ, պառ, չնորհ, ցաւ, ողը, զարմանք, փափաք, ճերմակ, սե, կապոյտ, կարմիր, ուռ, բորբոք, հազ, լոզ, կատար, չէն, ձայն:

Ծան.—Կորուսան և փոփոխման կանոնները գործադրել տալ հարկ է:

Հիմնուած է: Ըսենք թէ երկու դահեկան՝ հայրս տուաւ ինծի, երեք դահեկան՝ մայրս տուաւ, մէկ դահեկան ալ եղբայրս. ամէնը կը դուսարեմ և կ'ունենամ. 6 դահեկան, վասն զի 2՝ 3 ալ 5՝ 4 ալ 6 կ'ընէ: Եթէ վեց դահեկանէն երկուքը պըղտիկ եղբօրս տամ, այսինքն իմ ունեցածէս զեղջամ, կ'ունենամ միայն չորս դահեկան: Սեպենք թէ մէկ գրիչը 2 փարա է, եթէ 4 գրիչ ունենալ ուզեմ, 4 անգամ 2 փարա՝ (8 փարա) տալու գրիչը կուտամ անոնց, և ասով՝ 8ը 4ոլ բաժկու գրիչ կըլլամ:

Ծանօթ.—Այս դասը կրնայ առիթ տալ թուարանութեան ուրիշ ինդիրներ առաջարկելու, ըստ հասողութեան աշակերտներու:

148. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա երեր կարգ բառերով խօսքեր կազմեցէք օրինակին պէս:

Օրինակ.—Բրուտը կը քրծէ հողէ ամաններ:

1. Ասկերիչ, բրուտ, դայեակ, հողիւ, սեղանաւոր, փայտահար, դարրին, լպուտ, սափրիչ, որմնադիր:

2. Գոհարեղէններ, հողէ ամաններ, երախան, ոչը խարներ, ստակ, փայտ, կղպաք, բամպակ, մօրուք:

3. Շինել, թրծել, խնամել, արածել, փոխել, կտրել, դարբնել, գղել, ածիլել, հիւսել:

Բ. Վարժաւրիւն Մանկանց

170. Զ Ր ՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(ՄԻՒՔԵԱԼԵՄԸ)

Քի՞մ տիր օ: — Հեքիմ տիր, պէսէմէ տիր.
պէն իմ, պի՞զ իզ: — Քի՞մ տիր պու ատամ: —
Տօսթումուն խըզմէթճիսի տիր: — Պահճէպանըն⁽¹⁾
ողու տըր: — Քի՞մ տիրէր պու չօճուգլար: —
Հեքիմին օղուլլարը տըրլար, պէսէմէնին գըզլարը
տըրլար: — Մէքթէպտէ՞ն մի կէլիյօրլար: — Պու հէ-
տիյէեի քիմոէ՞ն ալտընըզ: — Գօմշումո՛ւզ վէրտի:
— Պու քէօփէյի քիմէ՞ կէօնտէրիյօրսընըզ: — Հէ-
տիյէ՞ մի տիր: — Պու սաաթ քիմի՞ն տիր: — Հէմ-
շիրէմին տիր: — Պու սէնին քիթապըն տըր, իշթէ
պէնիմքի: — Իշթէ, պօյուն պազըն պուրատա գալ-
մըշ, պուրայա աթմըշ վէ ունութմուշուն: — Պու
կէօմէք սըճադ թութա՞ր մը: — Էվլէթ, ֆանէլա-
տան եափրլիշ տըր: — Էքմէքծի կէլտի՞ մի՝ փարա
խթէմէյէ: — Էվլէթ, կէլտի վէ վէրտիք իսթէտիյի
փարաել: — Խըզմէթճինիզի պիզէ՞ մի կէօնտէրտի-
նիզ: — Խայըր, չարշեա կէօնտէրտիմա ոն, շէքէր,
փիրինճ, գահիէ, սապօն վէ տահա պաշդա պիր
էքի շէյլէր սաթըն ալմայա:

(1) Պան վերջառող բառեր գտէք. պահապան, բաղեկպան, ելն.

149. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Դէմ առ. դէմ խոնարհեցէք . . .

1. Տալ — տրուիլ:
2. Դնել — դրուիլ:
3. Բնել — ըլլալ:
4. Ցուցնել — ցուցուիլ:

171. Փ Ա. Ո. Ք Տ Ա Ն Ք Ա Ս Տ ՈՒ Ծ Ո Յ

Մէր մատղաշ անդամներն Աստուած շիներ
է, և օրէ օր կը հաստատէ, կ'ուժովցընէ. ուրեմն
պէտք է որ զինքը փառաւորենք:

Ճիւղերուն կոճերը տերև կ'ըլլան, ծաղիկները
պտուղ կը դառնան, բայց ասոնք Աստուած չեն
ճանչնար, չեն կընար Աստուծոյ բարութիւնները
օրհնել:

Ծաղիկները հստով, պտուղները տերքով մեղ
կը զմայլեցնեն, բայց չեն կընար ձայն հանել,
չեն կընար փառք տալ Աստուծոյ:

Բոյսերը մարդուս պտուղ տալու համար եւ-
ղած են, մարդ՝ Աստուած օրհնելու համար:

Կը սիրենք Աստուած վասն զի մեղ կ'օրհնէ,
շնորհակալ կ'ըլլանք մեղ ստեղծելուն, վասն զի

150. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Աս կրաւորական բայերը ներգործական ըրեք՝ վեր-
շանորուրիսնը փոխելով.

Օրինակ. — Թաղուիլ — բաղել:

Տեսնուիլ, լսուիլ, լսուիլ, կարդացուիլ, թաղուիլ,
գրուիլ, սեղմուիլ, հրուիլ, շարուիլ, խնդացուիլ, կախ-
ուիլ, մեսցուիլ, փրցուիլ, մացուիլ, գամուիլ, գողաց-
ուիլ, հրաւիրուիլ, հասկցուիլ, դարձուիլ, լեցուիլ,
յուզուիլ, խառնուիլ, ուզուիլ, լուսաւորուիլ, դրուիլ,
արուիլ, ըլլուիլ, կեցուիլ, ուտուիլ, երթացուիլ:

Կեանքն անուշ է. կը պաշտենք Աստուած. վասն զի արարիչ է. կը սիրենք արարածները, վասն զի Աստուած է շիներ անոնք:

Զենք կրնար Աստուծոյ բարոթիւնը ունենալ՝ որ ամէն մարդ ալ կը սիրէ, բայց կրնանք անոնց (օնլարա) ըրած բարիքին վրայ ուրախանալ:

Մեր խաղերուն, մեր աշխատանքին, մեր իրնդումին, մեր նեղութեանց մէջ ալ փառք տանք Աստուծոյ. տանը մէջ ալ, դուրսն ալ, թէ՛ արթուն եղած՝ թէ՛ քնացած ատեննիս զինքը գովհնք, իր անունը միշտ մեր լեզուին վրան ըլլայ:

172. ԿԻՐ ՍԿՈՍ ԿԱՄ ԾՈՅԼ ՏՂԱՆ

Երբ մեր կիրակոսը կ'արթննայ, կ'սկսի փնտուել իր հագուստները. անոր դուլպաներէն մէկը ինկած է սեղանին տակը, իսկ միւսը թուեր է աթուին վրայ: Կօշիկին մէկը մահճակալին ներքեւն է, իսկ միւսը սենեակին մէջ ալ չկայ. բայց ո՞ւր է իր գլխարկը, և հիմայ ի՞նչպէս այս թափթփած տղան դպրոց պիտի երթայ:

Նախաճաշի սկսան. կ'ուղէ կտոր մը հաց թխել գրպանը և դպրոց երթալ, ինչպէս գնաց անցեալ օր՝ հայը խածնելով և դլուխը քերելով:

151. ՀՐ Ս. ՀԱՆ. Գ.

Խոնարհեցէր առ ամբողջ խօսքը:
Փայտ մը կ'առնեմ ու ձիռն կը զարնեմ:

Ինչ, դլուխը քերել, միթէ կիրակոս չի սանտրուիր. ափսո՞ս, երէկ սանտրը իր տեղը չդրաւ և հիմայ ի զ՞ւր տակն ու վրայ կ'ընէ դարակները:

Մայրն իրեն ըսաւ. «Ո՞ւր է, կիրակոս ո՞ւր է, ծո՛յլ տղայ, ո՞ւր է նայիմ սանտրը» կիրակո՞ս, քեղի չպատուիրեցի՞ դոյքը մէյմէկ որոշ տեղ դնել»:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընէ կիրակոս երբ կ'արթը նենայ: — Ո՞ւր են իր հագուստները: — Ի՞նչ կ'ընէ նախաճաշի ատեն: — Անցեալ օր ի՞նչպէս զպրոց կ'երայ եղեր: — Ի՞նչ կ'ընէ եղեր գլուխը: — Ի՞նչ է սանտրը: — Ի՞նչ ըսաւ մայրը: — Ինչո՞ւ չեր կրնար գտնել սանտրը:

173. ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(Մ Ի Ի Ք Ե Ա Լ Է Մ Լ)

Եկէր աճըգըրսան, անանա նէ՞ տէրսին: — Տէրիմ քի. «Անա՛, գարնըմ աճ տըր, պանա էք մէք վէ՛ր»: — Սու իշմէք խաթէրսէն, օ վագըթ նէ՞ տէրսին: — Սուսուզում, տէրիմ: — Եաթմագ խաթէրսիմ, անամա տէրիմ քի՝ եաթաղըմը սէրսին

137. ՀՐ Ս. ՀԱՆ. Գ.

Շեղագիր բառ. երուն տեղ հոմանիշները դրեք.

1. Ուշիմ տղան շուտ կը սորվի իր դասը:
2. Ուշիմ տղան շուտ կը սորվի իր դասը:
3. Ուշիմ տղան շուտ կը սորվի իր դասը:
4. Ուշիմ տղան շուտ կը սորվի իր դասը:
5. Ուշիմ տղան շուտ կը սորվի իր դասը:

վէ տուա իթտիքտէն սօնրա, սօյունուրըմ, եա-
թաղըմա կիրէրիմ վէ ույուրում: Սիդ՝ աթ կէօր-
միւշինիզ, էօյլէ տէյիլ մի: — Է'վլէթ, աթ կէօր-
միւշիւզ: — Նէ՛րէտէ կէօրմիւշինիզ: — Աթը սօ-
դադլարտա կէօրմիւշիւզ: — Աթ նէ՛ իտէր: — Աթ
եի՛ք թաշըր, արապա չէքէր, ինսան տախի պինէր
օնուն իւսթինէ: — Աթ՝ քէօփէրտէն սէօյի՛ք մի
տիր, քիւչի՛ք մի տիր, դուվլէթի մի տիր, դուվ-
լէթսիզ մի տիր: — Աթըն իւղէրինտէ նէ՛ կէօ-
րիւրիւն: — Աթըն իւղէրինտէ կէօրիւրիմ՝ դաֆա,
պէտէն, այագլար, կէօղ, պուրուն, աղըզ, դու-
լադ, դույրուգ, գռլ վէ սրբընտա՝ էյէր:

174. Հ Ն Ա Զ Ա Ն Դ Ո Ւ Ի Թ Ի Ի Ն,

Անդամ մը հաւը ձագերն առաւ, հեռուն
դնաց՝ ուտելիք դանելու համար: Տեսաւ որ ուրու-
րը կը պտըտի օդին մէջ, անոր մանրիկ ձագերն
յափշտակելու համար. մէկէն զանոնք կանչեց քո-
վը, ու՝ թեւերուն տակը պահելով՝ աղատեց թըլշ-
նամիին ձեռքէն: Երբ ձագերը տեսան որ ուրուրը
հեռացաւ, ելան ինքնագլուխ պտըտելու: Քիչ մը
եաքը, նո՛րէն եկաւ ուրուրը, հաւը նո՛րէն կանչեց

153. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ.

Գրեցէր սա բայերուն կատարեալը, հրամայականը
եւ անցեալ դերքայր:

Խածնել. թքնել, պագնել, առնել, ըսել, բերել,
ընել, դնել, տանիլ, լալ, տալ:

ձագերը՝ որ գան թեւին տակը պահուըտին: Ա-
նոնք որ հնազանդեցան, եկան իրենց մօրը թեւին
տակը մտան՝ աղատեցան, իսկ անոնք որ չուղեցին
իրենց մօրը հնազանդիլ և քովը գալ՝ ինկան ու-
րուրին ճանկը, կորսուեցան:

175. Կ Ի Ռ Ա Կ Ո Ս (Շար.)

Ա.մօ՛թ, կիրակոս ութը տարեկան է և տա-
կաւին Քերակա՞ն կը կարդայ:

— Ա.յո՛, կիրակոս ութը տարեկան խոշոր
տղայ մ'է և տակաւին Քերական կը հեղէ, չէ
թէ կը կարդայ:

Բայց ո՞ւր է սա իր թղթատած Քերականը.
«Հա՛, կը պատասխանէ, աղէ՛կ ըսիր, քիչ մնաց՝
առանց դասագլքի երթայի. իրաւ, գիտէ՛ք ուր է
Քերականս»:

Ա.մօ՛թ չէ՛, կի՛րակոս, մեղք չէ՛ ատ ըրածդ՝
Ո՞վ՝ միթէ կիրակո՞ս այս խօսքերը մտիկ պիտի
ընէ: Քիչ մը վերջը՝ ասդին անդին, բերանը բաց՝
փողոցները պիտի թափառի, ուշ պիտի հասնի
վարժարան և դասերէն ետ պիտի մնայ: Եւ զի-
տէ՛ք, գիտէ՛ք ինչ պիտի ըլլայ ծոյլ կիրակոսին
վիճակը՝ երբ մեծնայ ու կատարեալ մարդ ըլլայ:

154. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ.

Օրինակին համեմատ հաստական ու ժխտական
խօսքեր կազմեցէր.

Օրինակ. — Խալողներն անուշ են, բրու չեն:
Խաղողներ, կաւիճ, մուկեր, փիղ, սասոց, ծաղիկ-
ներ: — Անուշ, ճերմակ, խոչոր, մնծ, պաղ, գեղեցիկ:

Աղէկ կարդալ չի գիտեր, գրել չի գիտեր,
խօսիլ չի գիտեր, աշխատիլ չի գիտեր. զի լաւ
կարդալ, գրել, խօսիլ ու աշխատիլ՝ միայն վար-
ժարանը⁽¹⁾ կ'ուսանին:

Ուստի անհոդ կիրակոսը պիտի ըլլայ խեղճ,
աղքատ ու ամենուն ատելի:

Ո՛հ, սիրելի՝ որդեակներ, կ'ուղէք դուք ալ
ծոյլ կիրակոսներ ըլլալ:

Հարցումներ. — Կիրակոս քանի՞ տարեկան է: — Ի՞նչ
կը կարդայ եներ: — Դպրոց զացած տատեր ի՞նչ կ'ընի: —
Քիչ մը ետրը փողոցն ի՞նչ պիտի ընէ: — Ի՞նչ պիտի
ըլլայ իր վիճակը: — Ինչո՞ւ: — Ի՞նչ կը սորվին տղաք
վարժարանի մէջ: — Ինքինքնիդ բաղդատեցէր կիրակո-
սին հետ: — Ի՞նչ ըսել է «ծոյլ կիրակոսներ ըլլալ»:

(1) Մէքրէպտե. — Վարդութիւն այս ձեւ խօսքերու գրայ. [ՏԵՇ
Սկրունի Համաձայնութեան, Ա. Տիգ (1894), էջ 23, 24, 25].

Ա. Ռ. Ա. Կ

Թմբուկին ձայնը հեռաւոր
Ականջի անուշ կուգայ.
Հեռաւոր սուրբը զօրաւոր
Կ'ասեն, վախեմ՝ ուշ կուգայ:

155. Հ. Բ. Հ. Ա. Ն. Գ

Գրեցէր նետեւեալ բայերուն կատարեալը, հրամայա-
կանը եւ անցեալ դերայը:

1. Մանել, գանել, տեսնել, իշնել, ելլել:
2. Հազնիլ, հազնիլ, մեռնիլ, անցնիլ, բռննիլ:
3. Գողնալ, մոռնալ, գիտնալ, կենալ, ունենալ:
4. Սկսիլ, պրծիլ, փրթիլ, նստիլ:

176. Զ. Ր. Ո. Ւ. Ց. Ա. Տ. Ո. Ւ. Ի. Ի. Ն

(Մ. Ի. Ի. Գ. Ե. Ա. Լ. Է. Մ. Է.)

Սապահլար խայր օլսուն, էֆէնտիմ. նա՞սըլ-
սընըզ, էյի՞միսինիզ: Համտ օլսուն (զիւքիւր Ալ-
լահա), փէք ալէա, բահաթըզ, սիզ տէ էյի՞մի-
սինիզ: — Ալլահ աֆիյէթ վէրսին: — Փէտէրինիզ
հասթա՞մը մը տըր, պիզէ նի՞շին կէլմէյօր: — էվիլթ,
պիր գաչ կիւնատէն պէրի բահաթուզզ տըր, հէքիմ
պագըյօր: — Հա՞նկը հէքիմ պագըյօր, նէ՞ իլաճ-
լար դուլլանըյօր: — Ծիմտի էփէյիծ տիր, լաքին
հավալար սուդ օլտուղու իշին, տըշարը չըդմագ
խթէմէյօր: — Գարնըն ա՞ն մը, օղլում: — Խա՛յըը
աննէ, աճ տէյիլիմ, թօդ ըմ, պիր աղ պաշմ
աղըլըյօր: — Պիր իլաճ իտէլի՞մ մի, եօրուլմուշուն,

156. Հ. Ր. Ա. Վ. Ն. Գ

Ուղղեցէր սա խօսքելիք.

1. Կը առնեմ, կը ուզես, կը եփէ, կը օրհնենք,
կը երթանք, կը իյնան: — Կը ատէի, կը անիծէիր, կը
երգէր, կը երերային, կը ընդունէին, կը իջնէին:

2. Կը լամ, կը տանք, կը գան, կը տայի, կը լար,
կը տար, կը գալինք, կը լանք, կը տաս, կը գայ:

3. Կը կընամ, կը կայ, կը գիտեմ, կը կընային, կը
գիտենք, կը կաս, կը գիտէիր, կը կանք:

Ծանօթ. — Դասատուն թող բացատրէ այս երեք կէ-
տերը (Տե՛ս Տարրական Քերականութիւն, Ե. տիպ. էջ
36, կանոն 91, 92): Նաև նԱՐ ԴՊՐՈՅ, Ե. պրակ, էջ
78 կանոն 11, 12, 13, 14:

ըահաթորզսրն, եաթւ—Պէնդին սօլմնուշ, հասթա՞—
մըրն, հէքիմ չաղըթտըրալլ՞մ մըւ— էղաճը իւ-
լաճլարը հաղըրլատը՝ մըւ— էվկէթ, հաղըրլատը,
խըդմէթճինիզի կէստէրին քի կէթիրսին: — կինէ
սապահա գատար հասթա ոյումատը, պէտէնի
փէք սըճագ իտի վէ չոդ սու իշտի:—կէճէլէր հայր
օլսուն:

177. Կ Ա. Ղ Ի Կ Ո Ւ Ա Կ Ն Ո Յ

Կապկին մէկն որ ծերացաւ՝ աչ բին ուժը պակսեր էր,
Բայց մարդոցմէ լըսեր էր
Թէ ան չարն ալ ոնի ճար.
Ճարն էր՝ ակնոց դընել աչ բին անպատճառ:
Կ'երթայ իրեն հինգ վեց հատ ակնոց կ'առնէ,
Ասդին անդին կը դարձընէ,
Մէկ մը կ'առնէ գըլիսուն վրայ կը դընէ,
Անկից կ'իջնէ պոչին վըրայ կ'անցընէ,
Կը հոսուրտայ ու կը լըդէ ապակին,
Բայց ակնոցէն շահ չի տեսներ իր աչ բին,
«Գետինն անցնի—կ'ըսէ յանկարծ զայրադին:—
«Խենթ է՛ ո՛վ որ հաւտայ մարդոց ըսածին:—
«Ահա ո՛քան դովեստ ըսին ակնոցի:—
«Սուտ է եղեր, ես ալ խենթ որ հաւտացի:»

157. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Դէմ առ. դէմ խօնարհեցէր.
1. Մանել—մանել: — 2. Հաւնիլ—բումիլ: — 3.
Խաղալ—մոռնալ:

Ա՛ս կ'ըսէ կապիկն ու ցաւով սրտի
Ա՛յնպէս կը զարնէ ակնոցը քարի
Որ ցըրեխ ցըրեխ խկոյն կը կոտրի:
Մէշք որ շատ անդամ մարդոց մէջ ալ ճիշտ
նոյնը պատահի,
Զեն կրնար ճանչնալ բանի մ'արժէքը՝ թէն
շատ յարդի:

178. Ա. Ո Ւ Ծ Ո Ւ Բ

Կան բաներ որ օխայով չեն ծախուիր, այլ
հատով, կանդունով, չափով, գրիւով: Խնճորը,
միոր, պանիրը, խաղողը՝ օխայով կը ծախուին շու-
կան (¹), բայց հաւկիթը, ընկոյզը, գրիչը, սմբուկը
(պատինճան) և վարունդը կը ծախուին հատով:
Չուխա, խասա, տպածոյ, աստառ, ժապաւէն,
Ժանեակ կը ծախուին կանդունով կամ մէդրով:
Կաղը, գինին, կաթը և ուրիշ հեղուկներ (սուրու
շելլեր) կը վաճառուին չափով: Մէկ օխան չորս
հարիւր տրամ է, մէկ կանդունը ութը ըուպ է,
մէկ դահեկանը քառսուն փարա կ'ընէ: Գարին ու
շորենը կը չափուին գրիւով: Խանութպանէ մը
առուտուր ընողը կը կոչուի յաճախորդ:

(¹) Զարբարա. — Տե՛ս 184 էջի ժանօթո Թիւնը:

158. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

156 Հրահանզի բայերուն սկիզբը դերանուն մը
դրէր. յետոյ անոնցմով խօսքեր զինեցէր:
Օրինակ.—Ես բարենիշ կ'առնեմ վարժապիտէս:
Ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք:

179. Զ Բ Ա Ի Ց Ա Տ Բ Ո Ւ Ի Թ Ի Կ Ն
(Մ Ի Ի Ք Ե Ա Լ Է Մ Է)

Պէնիմ ելէ կէլէպիլի՞րմիսին։ — Խա՛յըր, կէ-
մէմ։ — Եվլէթ կէլէպիլիրմ։ — Տէրսինի էօյրէ-
նէպիլալի՞ն մի։ — Պէնիմ տէրսիմ եօդ իտի։ — Քի-
լիսէյէ կիտէմէտիմ, չիւնքի էրքէն դալդմատըմ։
— Դաւիթ չալլշամայօր, հասթա տըր։ — Սէնի ու-
նուտամամ։ — Ունուտապիլի՞րմիյիմ։ — Աղաճը քէ-
սէպիլի՞ր մի։ — Եօրկանծը եօրկանլարը տիքէպիլտի՞-
մի։ — Պու եփոքիւ դալտըրապիլի՞րմիսինիդ։ — Խա՛-
յըր, չօդ աղըր տըր, դալտըրամայիլ։ — Ն՞ վա-
գըթ պիթիրէպիլէնէքսինիդ։ — Երմէնիծէ սէօյլէյէ-
պիլի՞րմիսին։ — Եվլէթ, սէօյլէյէպիլիրմ։ — Հէլլաճ
նէ ետիապիլիր։

Ա Ռ Ա Կ

Կերած հացին՝ խըմած ջըրին
ինք թէ հաւնի՝ թող հաւնի.
Հագած լսթին՝ զարդարանքին
Պէտք է ուրիշը հաւնի։

159. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ.

Հետեւեալ բայերուն բոլոր ժամանակներուն եղակի
երրորդ դէմքերը զրեցէր.
Օրինակ. — Խպնիւ — կը խպնի, կը խպնէր, խպնեցաւ,
պիտի խպնի, պիտի խպնէր, խպնէր, ևայլն։
1. Բունել, ուզել, դովիլ, բժշկել։ 2. Ապրիլ, պառ-
կիլ, հաւնիլ, յոդնիլ։ 3. Հոդալ, յուսալ, մնալ, տաք-

180. Կ Ա Պ Ի Կ Ն Ո Ւ Չ Ա Գ Ը

Կապիկ մը խելքը տուեր էր իր մէկ ձագին,
անանկ որ գեշեր ցորեկ կը պագնէր և գրկելով կը
սեղմէր. բայց այս անխելք սէրը շատ գէշ ըրաւ
ձագին, վասն զի օր մը սաստիկ սիրելով դիրկն
առաւ, անանկ ուժով մը սեղմեց գրկին մէջ՝ որ
շունչը բոնուեցաւ, մեռաւ խեղճ ձագը։

Կ'ըսեն թէ կապիկն այնչափ սաստիկ կը սիրէ
իր ձագը որ երբեմն սեղմելով կը մեռցնէ։ Կան
ծնողքներ ալ որ սաստիկ սիրելով իրենց զաւակը՝
անխելք կ'ըսեն. ան՝ առանց կրթութեան մեծ-
նալով՝ ախտաւոր կ'ըլլայ, բանի մը շահ չունի և
մարդկութեան մէջ մեռած կը սեպուի։

181. Բ Ա Դ Դ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Կ Ն

Երբոր բան մը կը քննենք, հասկնալու համար
թէ արդեօք ուրիշ բանի մը կը նմանի՞ թէ ոչ
բաղդատուրինն ըրած կ'ըլլանք։

Բաղդատուրով կ'ըսենք. սիրամարդի պէս զօ-

160. Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ.

Սա բառերուն ներհակը գտէք. Օրինակ. — Այո՛ — ոյ-
՛ Այո՛, ետեւը, ներաը, միա գն, գանդաղուէն, մօ-
տէն, շատ, կանուխ, նրանին, վերէն, ետեւէն, այսօր,
առաւառառն, հերու, հայսապէտ, առաջ, մէշտ, շուռ,
ետ, աղէկ, մնալով, կա խց, գաղանէ՛, իրաւ, դժուա-
րաւ, ակամայ։

ռող, արեւի պէս փայլուն, ճակնդեղի պէս կարժայսի պէս դառն, գառնուկի պէս անմեղ, տուրի պէս կարծր, կապարի պէս ծանր, փետուրի պէս թերեւ, ձիւնի կամ կաթի պէս ձերմակ, երենոսի պէս սեւ, Յոր նահապետին պէս նամբերոյ, մարմարի պէս պաղ, փեղի պէս ոխակալ, շան պէս հաւատարիմ, թռչունի պէս զուարք, ջորի կամ իշու պէս յանառ, Ո. Մեսրոպի պէս ուսումնասէր:

182. ԵԱԼԱՆՃՐԻՀԱՆ

Միհրան իսմինտէ պիր չօճուգ վար իտի, քի քէօյիւն տավարլարընը եայար իտի: Պիր կիւն էյլէնմէք իչիւն, շագա տէյի պաղլըրալ՝ թէվիւնին իւսթիւնտէն, «Գուրտ վար, գուրտ վար, եէթիշն»: Քէօյիւլէք պու սէսի տույուպ պիրլէ⁽¹⁾. քէնտիլէրինին թիւֆէնքլէրինի ալըպ՝ գօշտուլար. նէ վաղըթ շագա օլտուլընը անլատըլար, իւրուլանարդ կէրի տէօնտիւլէք:

⁽¹⁾ Երբ լսեցի՞մ իսկոյն . . . կամ լսելուն պէս: Վարժութիւններ այս ձեւ բացատրութեան վրայ. գալուն պէս, առելուն պէս, ևայն:

161. ՀՐԱՆՇԱԿԱԳ

Սա բայերուն հրամայականը, անցեալ դերբայը եւ աներեւոյրը զրեցէր:

1. Կ'որդեմ, կը մեռնիս, կը թուի, կը հոլովենք,
2. Կ'ոռնար, կը բանուէր, կը կարօսնայի, կ'ոռ-
- տէինք, կը հրաւիրէին, կը դովէիք:
3. Թրեց, շաղեցիր, լացի, լեցուցին, ցնցեցիք,

Պիր դաչ կիւն սօնրա, սահինտէն պիր դաչ գուրտ կէլտի սիւրիւնին իւսթիւնէ: Զօպան Միհրան եինէ պաղլըրալ. «Գուրտ վար, գուրտ վար, աման եէթիշն»: Լաքին քէօյիւլէք եալան զանն իթափէք վէ իմուտա կիթմէտիլէք: Գուրտլար պիր դաչ գօյուն գափըպ՝ օրմանա գաչորլար:

Իշմէ պէօյէ, պիր տէֆա եալան սէօյլէյէնէ ինանմաղլար, էյէր տօղրու տէ սէօյլէսէ:

Հարցումներ. — Ի՞նչ կ'ընէր Միհրան: — Ի՞նչ կը կոչուի ոչխար արածողը: — Ի՞նչ պոռաց Միհրան բլուրին վրայէն: — Իրա՞ն եր: — Ի՞նչ ըրին զեղացիք: — Ինչո՞ւ բարկացան: — Քանի մը օր ետք ի՞նչ եղաւ: — Գեղացիք այս անգամ եկա՞ն օգնութեան: — Ի՞նչու չեկան: — Ի՞նչ ըրին զայէրը:

183. ԷՇՆՈՒԻ ԽՈԶԸ

Էշ սաստիկ կը նախանձէր խոզին, վասն զի կը տեսնէր որ, առանց աշխատանքի, բոլոր օրը կ'ուտէք, կը գիրնար, իսկ ինքը՝ առաւօտէն մինչեւ իրիկու՝ բեռ կրելով հոգին կ'ելլէք: Օր մը տէրն ուղեց մորթել խոզը որ շատ գիրցած էր. երբոր պառկեցուցին մորթեցին, էշ զարմանալով կը նայէք. «Հիմա հասկցայ, ըստաւ, թէ մեր տէրն ինչո՞ւ գուելով գիրցուց խոզը: Ուրեմն շատ աղէկ է էշ ըլլալ քան թէ խոզ:»

162. ՀՐԱՆՇԱԿԱԳ

Ի՞նչպէս կրնան ըլլալ սա եակներն ու առարկաները: Մանուկ, թռչուն, գառնուկ, թաշկնակ, գրիչ, առեւ, պատ, զինուոր, երկրագործ, շուն: (Տես Հրանանգ 164):

Անկէ վերջը դոհ եղաւ իր վիճակէն։
Ուրիշին հանգստութեանը մի՛ նախանձիր,
վասն զի որչափ որ դրսէն երջանիկ կ'երեւայ, այն-
չափ աւելի նեղութեան մէջ կրնայ ըլլալ. ասոր
համար իմաստուները՝ աշխատաւոր մարդուն կեան-
քը փարթամներուն կեանքէն վեր կը սեպեն։

184. Ա. Շ Խ Ա. Ր Հ Ա. Գ Ր Ո Ւ Ի Թ Ի Խ Ն

Աշխարհագրութիւն կ'ըսուի այն գիտութիւնը
որ մեզի կը սորվեցնէ ճանչնալ աշխարհիս մասերը.
քաղաքները, լեռները, գետերը, անոնց անուններն
ու գտնուած տեղը, ևայլն։

Երկերը թէպէտ կը է, բայց գիտունները
դիւրութեան համար չորս կողմ' որոշեր են, այն է
Արեւելը, Արեւմուտը, Հիւսիս, Հարաւա։ Այդ չորս
կողմերով կը ճանչուի թէ ուր է քաղաք մը, լեռ
մը, գետ մը։

Երկրագունակիս մեծ մասը ջուրով պատած է,
չորս մասէն միայն մէկը ցամաք է, և այդ ցա-
մաքն ալ հինգ մասերու կը բաժնուի. Ասիա, Եւ-
րոպա, Աֆրիկէ, Ամերիկա ու Ավելիանիա։

163. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա բայերը ապահովի ըրեք.

Կ'աղօթէ, թո՛ղ, պառկէ՛, կը կապեմ, կը հեռա-
նաս, կը խածնէ, չմոռնաք, կը դողաս, կ'երթայ, կը
փալին, կ'սպասէ, կ'սպասեն, կը հատնինք, ենք,
կ'այրի, կը բռնէ, կը ձարեմ, կը հրաւիրէ։

Աշխարհագրութիւնը մեզի կը սորվեցնէ թէ
ինչ է կղզի, թերակղզի, արքիպեղագոս (կամ
կղզիներ), պարանոց, ծովափ, հրուանդան (գլուխ),
դաշտ, անապատ, ովասիս, լեռ, բլուր, հովիտ,
ձոր, կիրճ, հրաբուզիս, ևայլն։

Նոյնպէս՝ անով պիտի սորվինք թէ ինչ է
ովկիանոս, ծով, ծոց, խորշ, նեղուց, լիճ, մօր
(ճախին կամ ճահիճ), յորձանք, հոսանք, ակն
(աղբիւր), հեղեղ, գետ, վտակ, ջրվէժ (սահանք),
ջրանցք, ևայլն։

Դարձեալ՝ աշխարհագրութիւնը կը ճանցնէ
մեզի՝ մարդկային ցեղերը, կառավարութիւնները,
կրօնքները, լեզուները։

Ծանօթ. — Այս դասը կրնայ շատ պիտանի ու օդ-
տակար հրահանգներու առիթ ըլլալ, որով աշխարհագ-
րական այլ և այլ տեղեկութիւններ ստանայ աշակերտը։
Կարելի է այս աշխարհագրական բառերը բացառել՝
տալով անոնց սահմանը, ինչպէս և քարտէսի վրայ
ծանօթացնել ընդհանուր գիտելիքներու, բնական բա-
ժանումներու, ևայլն։ Նոյնպէս՝ կարելի է աշակերտին
գտնել տալ ազգերու, պետութեանց, կրօնական յար-
անուանութեանց անուններ, ևայլն։

164. Հ Ր Ա. Հ Ա. Ն Գ.

Սա բառերուն բով բայ մը դրեք: (Տե՛ս Հրան. 166)։

1. Խելօք մանուկը։ 2. Աղուսոր թռչունը։ 3. Սիւ-
րուն գառնուկը։ 4. Ճերմակ թաշկինակս։ 5. Երկաթ-
դրիչ։ 6. Փալլուն արեւը։ 7. Քարաչէն պատը։ 8.
Ժիր երկրագործը։ 9. Հաւատարիմ չունը։
- Բ. Վարժութիւն Մանկանց

185. Ա. Թ

Աթ՝ Փայտէլի պիր հայվան աղը։ Ուսլու վէ¹
զայլէթլի տիր, վէ խնաճնա խզմէթ իտէր։ Օթ,
սաման վէ արփա եէր. չապուդ գօշար վէ գաշար։
Աթ՝ քէնտի սահապընը թանըր վէ սէվէր։ Աթ սա-
մըդ աղը, նասըլ քի շու նադլիյէթտէն աննաշըլըր։
Պիր ասքէրին սէվիլիւ պիր աթը վար իտի։
Պու ասքէր՝ պիր գավկա իշխնտէ վուրուլու վէ ա-
թընտան տիւշտիւ։ Պիր գաչ կիւն սօնրա կէլտիլէր
օնուն վիճուտինի պուլսուլար վէ կէօրտիւլէր քի
սատըդ հայվան օնուն եանընտա տուրույօր։ Կիւն-
չըրձէ եէմ եէմէմիշ, վէ աճ, սուսուղ՝ օնուն եա-
նընտա պէրլէմիշ իտի։

Հարցումներ.— Ի՞նչպես կենդանի է ձին։— Ի՞նչ
կ'ուտէ։— Պատմեցէր զինուորին ու իր ձիուն պատմու-
րինը։

Ա. Ո. Ա. Կ

Կաթիլ կաթիլ կը ժողվի
Ու կ'ըլլայ նըման ծովի։
Մի՛ կոխեր հացի փշրանք
Որ չհանդիպիս սովի։

165. Հ. Բ. Հ. Ա. Ն. Գ.

Սա դերբայներուն բով յարմար բառ մը դրէր։
Խմելու, ուտելու, հագնելու, պառկելու, բոնելու,
սաքնալու, կարելու, սրբելու, փաթթելու, կապելու,
կարդալու, սորմելու, խօսելու, վառելու, տապկելու։
Օրինակ.՝ Խմելու ջուր, ուտելու հաց։

186. Ա. Ս. Տ. Ի. Ա. Ե. Պ. Պ. Յ. Ա. Յ. Յ. Ի. Ն

Գառնուկիս հետ ճերմակ աղուոր՝
նա ծառին քով խաղալ գայի։
Ան կ'արածէր, ես ալ անոր
Քով ցատքեցի ու երգեցի։

Մէյ մ'ալ նայիմ փախաւ քովէս,
Ու չը կրցայ բանել զանի.
Եւ՝ ա'լ հիմա մինակ եմ ես,
Ու կը նստիմ առանց ձայնի։

* * *

Մայրիկս ըսաւ, թէ դուն գիտես
Ամէն բաներ թէ կ'երթան ուր.
Լուե՛լ է զայն միշտ կը տեսնես.
Աստուած պապա, Գառնուկըս տուր։

166. Հ. Բ. Ա. Հ. Ա. Ն. Գ.

Սա խօսքերն ընդլայնեցէր՝ մեյմեկ խնդիր աւելցնե-
լով։ (ՏԵ՛ս Հրահ. 168)

1. Եկլօք մանուկը կը կարդայ։ 2. Աղուոր թըռ-
չունը կ'ասսոսուէ։ 3. Սիրուն գառնուկը վաղեց։ 4.
Ճերմակ թաշկինակս աղտոտեցաւ։ 5. Երկաթ գրիչդ-
կը զրէ։ 6. Փալլուն արեւը կը լուսաւորէ։ 7. Քարա-
չէն պատը կը դիմանայ։ 8. Ժիր երկրագործը կը սեր-
մանէ։ 9. Հաւառարիմ շունը կը պահպանէ։

187. ՎԱՐՈՒՅՑԱՆ

Յոլակ Ստեփանեան գեղացիի մը տղայ էր. անոր հայրն ունէր արտեր: Յոլակ քանի՛ կը մեծնար (1), այնքան աւելի կը սորվէր մշակութեան կերպը, ուստի հօրը հետ կ'երթար դաշտ՝ տեսնելու թէ հայրը ի՞նչպէս արտերը կը բարուրէ (կը յարդարէ), գետինը կը հերկէ, հողը կը փշէ, սերմ կը ցանէ, և արտը կը հաւասարեցնէ. յետոյ՝ ի՞նչպէս ցանած արտը կը կանաչնայ, ծիլ կուտայ, ի՞նչպէս ցողոնը կը բարձրանայ, հասկ կ'ըլլայ և հասկը կը ծաղկի, պտող կուտայ: Յետոյ երբ ժամանակը դայ, ցորենը կը հասնի, հասած ցորենը մանդաղով կը հնձեն: Հնձուած ցորենէն խուրձ կը կապեն, եռքը սայլով կը կրեն՝ կալատեղը կը դիզեն: Գեղացիները կալը կը մաքրեն, կը ջրեն, ապա որաները կը տարածեն մաքուր կալատեղը, կամներով կը մաքրեն, եղանով (երկժանի) կը դիզեն, կ'աւեն և մէկ կողմը լեռնանման դէղ կ'ընեն: Ինչ ուրախութիւն է տեսնել թէ ի՞նչպէս աշխատասէր գեղացիները դէղին վրայ կ'ելլէն, հոսելիով կը նետեն, և հովը կը

(1) Պեղիւտիւթէ: Վարժութիւն այս ձեւ խօսքերու վրայ, թանի կ'ուտեր, ժանի՛ կ'երար, ժանի՛ կը զարնեն:

187. ՀՐԱՄԱՆ

Դեմ առ, դեմ խօսքինեցէր.
1. Ըստ-ըստիլ: 2. Առնել-Առնուիլ: 3. Հագուլ-հագցնել: 4. Հագուիլ-հագուեցնել:

զատէ յարդը ցորենէն: Գեղացին ամբողջ տարին իրեն պէտք եղածին չափ մէկ կողմ դնելով՝ մնացածը կը ծախէ:

Ծանօթ.— Պատմեցէ՛ք թէ ի՞նչպէս կ'ընեն մշակութիւնը՝ ցորեն պատրաստելու համար: Որո՞նք են մշակի գործիքները:

188. ԱԼԼԱՀ

Զօ՛ճուգլար, ագշամ էվէ կիտէրսինիլ, սիզին անանըզա տէրսինիլ քի. «Աճըմ, սուսուզըմ, իւշիյօրում, եօրկունում»:

Անանըզ սիզէ լազըմ օլանը վէրիր:
Վէ քէյֆէնիրսինիլ քի անանըզ վար:
Լաքին անանըզտան տահա՛ էյի պիրի վար:
Օ՛ քի՛ սիզէ անա վէրմիշ տիր, պապա վէրմիշ տիր, վէ հէր շէյի վէրմիշ տիր. օ՛ քի՛ եաւրաթմըշ տիւնեայը, կիւնէշի, այ վէ երլարզարը վէ սիզին հէր կէօրտիւյիւնիւզ շէյլէրի, — եանի Ալլահ:

188. ՀՐԱՄԱՆ

Սա խօսքերն աւելի ընդլայնեցէր, մակբայ մը կամ պարագայ ցուցնու ուրիշ բառ. մը դնելով. (Տե՛ս Հքան. 170):

1. Խելօք մանուկը կը կարգայ իր համարը: 2. Աղուոր թռչունը կ'սատատէ ծառին վրայ: 3. Սիրուն գանձուկը վաղեց մօրը քով: 4. Ճերմակ թաշկինակս աղտոտեցաւ մելանով: 5. Երկաթ դրիշտ գիր կը գրէ: 6. Փայլուն արեւը կը լուսաւորէ աշխարհ: 7. Քարաշն պատը կը դիմանայ անձրեւին: 8. Ժիր երկրագործը կը սերմանէ ցորենը: 9. Հաւատարիմ շունը կը պահպանէ ոչխարները:

189. ԿԻՆԸ Ի՞ՆՉ Կ' ԲՆԵԼ

Հ. Ի՞նչ կ' ընէ կին մը իր տան մէջ։
 Պ. կին մը իր տանը մէջ կար կը կարէ, կե-
 րակուր կ' եփէ, լուացք կ' ընէ, սուրճ կը խարկէ,
 աղօրիքով կ' աղայ, կը մանրէ. տղայ կը մեծյնէ,
 կը խնամէ. տունը կ' աւլէ, կը սրբէ. ամանները կը
 միխրէ, կը լուայ, կը սրբէ. կրակ կը դնէ, ճրագ
 կը վառէ, անկողին կը փուէ ու կը վերցնէ, կով
 կը կթէ, մածուն կը մակրդէ. սեր, պանիր և կա-
 րագ կը շինէ. թան կը հարէ, ոչխարները կը
 խողէ, խմոր կը թրէ (կը շաղուէ), թոնիր կը վառէ,
 հաց՝ կարկանդակ և այլն կ' եփէ. իր տղաքը կը
 խրատէ, դպրոց կը զրկէ, կը պառկեցնէ, կը քը-
 նացընէ, անոնց վրան դլուխը կը կարկտէ (¹)։

(1) Նոյն վարժ. ընել ուրիշ անձերու և արհեստաւորներու համար.

169. ՀՐԱՀԱՎԱՆԳ

Սա խօսքերն այլ եւ այլ ձեւերով գրեցէք, օրինաւ-
 իին պէս։

Օրինակ. — 1. Մենք ձայնագրութիւն կը սորվիմք։
 2. Ի՞նչու ձայնագրութիւն չես սորվիք։ 3. Տղա՛յ,
 ձայնագրութիւն սորվիք։ 4. Պէտք է որ ձայնագրու-
 թիւն սորվիս։ 5. Ես ձայնագրութիւն չպիտի սորվիմ։
 Մենք ձայնագրութիւն կը սորվինք. — Մենք գը-
 ձագրութիւն գաս կ' առնենք. — Մենք ընկոյզ կը ձագ-
 կենք. — Մենք երուսալէմ ուխտի կ' երթանք. — Մենք
 այսօր զուարձափ առակ մը գոց կ' ընենք։

190. ԱՄԱՆ

Ամառ ատեն, ցորեկը կ' երկարի ու դիշերը կը
 կարճնայ. օդը տաք կ' ըլլայ, պտուղները կը հա-
 սուննան։ Մարդիկ կը շարունակեն գաշտային աշ-
 խատութիւնները։ Արտերը կը հնձուին. ցորենը,
 գարին, հաճարը, վարսակը շտեմարաններու մէջ
 կը լեցուին։ Նոյնպէս բանջարեղիններ և շատ տե-
 սակ պտուղներ քաղուելով՝ մէկ մասը կը ծախ-
 ուի, մէկ մասը կը չըցուի՝ ձմրան պահելու հա-
 մար։ Ոչխարներուն բուրդը կը խուզեն՝ հաղուստ,
 դուլպայ, և այլն շինելու համար։

Տղաք շատ կը սիրեն այս եղանակը որ հա-
 մեղ պտուղներ կու տայ։ Այս եղանակին, դպրոց-
 ները մէկ երկու ամիս գոց կը մնան, և տղաք ար-
 ձակուրդ կ' ընեն։ Մարդիկ ամարանոցներ ու զով
 տեղեր կ' երթան հանդէւլու։

170. ՀՐԱՀԱՎԱՆԳ

Սա խօսքերուն մէջ ո՞ր բառերը առարկայ կը^{ցուցնեն}, ո՞ր բառերը առարկային օրպիսուրիւնը կը^{ցուցնեն}, ո՞ր բառերը գործողուրիւն կը ցուցնեն, եւ
 ո՞ր բառերը գործողուրեան պարագաներ կը ցուցնեն։

1. Խելօք մանուկը միշտ կը կարդայ իր համարը։
 2. Աղուոր թռչունը թեթեւակի կ' ոստոստէ ծառին
 վրայ. 3. Միբուն գառնուկը շուտ մը վազեց մօրը
 քով։ 3. Ճերմակ թաշկինակս երէկ աղտոսեցաւ մելա-
 նով։ 5. Երկաթ գրիչ աղուոր կը գրէ գիրը. 6. Փայ-
 լուն արեւը ցորեկ ատեն կը լուսաւորէ աշխարհ. 7.
 Քարաշէն պատը շատ կը դիմանայ անձեւին. 8. Ժիր
 երկլագործը առատօրէն կը սերմանէ ցորենը. 9. Հա-
 ւատարիմ շունը գիշեր ցորեկ կը պահպանէ ոչխարները։

191. ՄԵՂՈՒ, ՃՊՈՒԹ. ՈՒ ՃԱՆՃ
(Ս. Ռ. Ա. Կ.)

ՄԵՂՈՒ մը՝ կանուխ ելած առալւանց՝
կ'երթար ժողովիլ բերքն անուշ ծաղկանց.
Ճպուռն ու ճանճն ալ հոն գտնուելով՝
Հոկան քննել մեղրը սուր խելքով.
Ճըպուռը կ'ըսէր. «Իրա՞ւ, ո՞վ մեղու,
Քու մեղրդ կ'արժէ շատ զարմանալու,
Բայց քիթ պէտք է որ հոտին դիմանայ,
Վարդէն նանէէն դլուխ կը դառնայ:
Թէ որ մէջը քիչ մը դդում մտնար,
Քիչ մ'ալ ըսպանախ՝ դին չէր ունենար:»
Ճանճն ալ վրայ բերաւ. — «Ի՞նչ ըսենք մոմուն,
Իրաւ որ վարպետ շինող է մեղուն,
Բայց ես ալ աղուոր մոմ մը տեսեր եմ,
Ճըրագո՞ւ կ'ըսեն՝ ի՞նչպէս բացատրեմ:
Հոտ ու համ, սեպէ թէ բո՞ւն մանանայ,
Քուկտ ա'յնպէս շինէ, տե՛ս ի՞նչ կը դառնայ:»
Այս ու այսպիսի բարակ դատումով
Երկու գիտուններն՝ եկած քովէ քով՝
ՄԵՂՐԻՆ ու մոմին վրայ կը խօսէին.
— ՄԵՂՈՒՆ լլութեամբ կը նայէր դորձին:

171. ՀՐ Ս. Հ Ս. Ն Գ.

Երբեւ մեկ բայ խոնարիեցէր.
Հաստատիան. Պարսկել, ցամքիլ, չորնալ:
Ժիտական. Դողացնել, թաղուիլ, պտտիլ:

192. Ա. Շ Ո Ւ Ն

ՕՐԵՐԸ կը կարճընան, կամաց կամաց օդը կը ցրտէ, անձրև կը տեղայ, պարտէզները կը կորալընցնեն իրենց զարդերը. — Ծառերուն տերեւները գեղնելով կը թափին, թուչունները տաք երկիր կը գաղթեն. Աշնան ցանքերը կատարուելով՝ դաշտային գործերը կը դադրին: Այդիները կը կըթուին և խաղողէն կը շինուի դինի, ոռոփ, քաղցու և ուրիշ անուշեղէններ զորս այնքան կը սիրեն աղաքը: Մարդեկ իրենց ձմեռուան պիտոյքը կը հոդան. հաց, ընդեղէն, նպարեղէն, և այլն կը պատրաստեն որպէս զի ձմեռը նեղութիւն չքաշեն: Այս եղանակն ալ ունի իր հաճոյքներն ու զուարծութիւնները, բայց հետզհետէ բնութիւնը կը կորանցնէ իր գեղեցկութիւնը և տիրութիւն մը կ'ակսի տիրել ամէն տեղ:

172. ՀՐ Ս. Հ Ս. Ն Գ.

Սա խօսքերը զրեցէր օրինակին պէս.
Օրինակ. — 1. Ես իմ հօրս ձեռիլ կը պագնեմ: 2.
Մենի մեր հօրը ձեռիլ պազիեֆ: 3. Ո՞վ իր հօրը ձեռիլ կը պազնէ: 4. Տղա՛ֆ, ձեր հօրը ձեռիլ պազե՛ֆ: 5.
Պետիկ իր հօրը ձեռիլ պազաւ: 6. Դուի ձեր հօրը ձեռիլ պազած էֆ: 7. Ո՞վ չէ պազեր հօրը ձեռիլ: 8. Դուն ալ պա՛գ հօրդ ձեռիլ:

1. Ես իմ հօրս ձեռքը կը պագնեմ: 2. Ես ամէն օր դպից կուգամ: 3. Ես օրը երկու ժում հաց կ'ուամէմ: 4. Ես հաւկիթ ու կարկանդակ ունիմ: 5. Ես եռը կ'եւլեմ:

198. ՀԱՅՎԱՆԼԱՐ ՀԱԳԳԲՆԾԱՄ ՄԱՌԻՒՄԱԹ

Հայ՞նկը հայվանլարըն էթինի եէրլէր։ — Տանմըն, թավշանըն, ճուլուկուն, գօյունուն, ինէկին վէ պաշտա հայվանլարըն էթինի եէրիդ։

Թութգալը եափարլար հայվանլարըն թըրնալինտան վէ տէրիսինտէն։

Թութգալ իլէ նէ՞ եափարլար։ Թութգալ իլէ գըրըլմը ինձէ թահթալարը եափոշտըրըլար։

Եումուրթա իլէ չօդ եէմէրլէր եափարլար, թավուգլարըն էթինի եէրլէր, թավուգ տըր եումարթաեը եումուրթլայան։

Իփէք պէօճէյի քիւչիք պիր գուրթ տըր, օ եափար իփէյի, վէ պիզ իփէքտէն եափարլըդ չօդ տիւրիւ գումաշլար, եաղլըգլար, ֆիլան։

Քիւրը՝ թիւյլիւ հայվանլարըն տէրիսի տիր, քիւրքճիլէր օնու տիքէրլէր վէ պիզ կիյէրիզ դըշն ըրնմագ իջն։

Հարցումներ. — Ո՞ր կենդանիներուն միսը կ'ուտուի՞ — կենդանիներուն սմբակին ի՞նչ կը շինուի : — Ի՞նչ կ'ընեն սոսինձով : — Կենդանիներին որո՞նք նաևկիք կ'ածեն : — Ի՞նչ փոփոխուրիններ կը կրէ շերամը : — Ի՞նչ է մուշտակը : — Ի՞նչ օգուտ ունի:

173. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Որոշեցեք սա բայերուն թիւն ու դէմքը.
Տարածեց, կ'իջնէ, դրէ՛ք, հասէ՛ք, կ'երթային, պիտի զբաղիմ, չորցաւ, կը հադնի՛ս, գողցուց, կ'ըւլայիք, ըրին, դի՛ր, պիտի տայ, մի՛ գողնար, ստեցիր, ցուցուր, անցի՛ր, կ'ըւամ, կը դրուի, ցատքէ՛ :

194. Հ Ա Ի Ա Տ Ք Բ Լ Դ Ե Ղ Է

Դեղացի մը բժիշկին դնաց իր հիւանդութիւնը նայել տալու համար. բժիշկն անոր բազկերակը քննելէ վերջը, դեղաղիր գրեց և դեղացիին տալով ըստ. «Վաղն առտու ա՛ռ այս դեղը և կ'աղէկնաս։»

Դեղացին՝ կարծելով թէ այն թուղթն է դեղը՝ կատարեալ վստահութեամբ տուն դարձաւ և միւս առաւու կանուխէկ կլլեց զայն։

Եւ իրօք իր հիւանդութիւնը բոլորովին անցաւ։
Հաւատագը դեղ է։

Հարցումներ. — Ի՞նչ ըրաւ գեղացի մը : — Բժիշկն ի՞նչ զործ կ'ընէ : — Ի՞նչ նիւանդութիւններ գիտէ : — Ո՞ւր կը գտնուի բազկերակը : — Ի՞նչ է դեղազիրը : — Բժիշկն ի՞նչ ըստ գեղացին : — Ի՞նչ կարծէց գեղացին : — Ի՞նչ ըրաւ : — Հետեանքն ի՞նչ եղաւ : — Ի՞նչ ըսել է «Հաւատագը դեղ է»։

195. Զ Մ Ե Ռ

Բնութիւնը քունի մէջ է, օրերը կարճ են, օդը՝ ցուրտ, կենդանիներն՝ իրենց գոմերը, ախտուները, որջերը կը մտնեն, իսկ մարդիկ իրենց տաքուկ սենեակները։ Զիւնը ճերմակ սաւանի մը պէս

174. Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Սա բայերը ո՞ր լծորդորեան կը պատկանին.
Ալրել, մտմատալ, քրանիլ, դոզդլալ, հաւատալ, սոսկալ, բաժնել, խոնարհիլ, կանչել, անցնիլ, յուսալ, ցուցնել, այրիլ, զբոսնել, տաքցնել, տաքնալ, հպարտանալ, պաղիլ, սիրիլ, չորնալ, զբաղիլ, ելլել :

կը պատէ սար ու ձոր։ Գետ ու աղբիւր կը սա-
սին, երթեւեկը կը դադրի, ամէն կողմ միօրինակ
հանդարտութիւն և սպիտակութիւն։ Ատեն ատեն
կը լսուի սաստիկ հովին ու փոթորիկին մռնչիւնը
և ձիւնի հիւսեր լեռներէն վար կը գլորին։ Տղաք
երբեմն ձիւնագնատակ կը խաղան, սառոյցին վրայ
կը սահին կամ այլ և այլ կենդանիներ կը ձե-
ւացնեն ձիւնով։ Զմեռուան երկայն գիշերները
մարդիկ օդտակար գիշըեր կը կարդան կամ
զուարճալի խաղեր կը խաղան. մեծերը կը պատ-
մեն սիրուն հէքեաթներ և փոքրերը ուշի ուշով
մտիկ կ'ընեն՝ իրենց փափկիկ մարմինը թոնիրին
մէջ տաքցնելով։

Ծանօթ. — Պատմեցէ՞ք թէ ի՞նչ կը պատահի ձմեռը։

175. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ.

Յարաբերական ջնջեցէր են բայլ դերբայի փոխեցէր.
Օրինակ. — Լացող տղան — Սղայան ջօնուգ։

Լողացող ձկնորսը — Եխոգեն պալրգանը։

Այն տղան որ կուլայ (1) : Աշակերտը որ դաս-
չգիտցաւ. — Այն գիրքը որուն կողքը պատուեցի. — Ազ-
քառը որուն տասը փարս պիտի տաք. — Գրիչները ո-
րոնց բով կը դրենք. — Ծաղիկները որոնց թէ քաղեցիք. —
Շուները որոնք կը հսկեն հօսերուն վրայ. — Դրացինե-
րը որոնց աղաքը մեր դասընկերներն են. — Օձը որ կը
սողայ. — Անտառը ուսկից փայտ բերին. Այն գիւղը
ուր ծնայ. — Քաղաքը ուր պիտի երթաս. — Ծառերը
որոնց բոլորտիքը ջուր թափեցինք. — Սրեւը որմէ կ'ըս-
տանայ լուսինն իր շողը։

(1) Դիտել տուէք մէ նոյնը Տաճկերէն Թարգմանելու համար պէտք
է յարաբերականը չնել և բայլ փոխել դերբայի։

196. Լ Օ Ր Ի Ւ Մ Ճ է Ք Վ Հ Ի Փ է Կ Պ Պ է Զ Ի

Իփէք պէօճէյի վէ էօրիւմճէք՝ պէօճէք տիր-
էք. իրիսի տէ ինձէ թէլլէք էօրէրէլէր. Լաքին էօ-
րիւմճէյին էօրտիւյիւ թէլլէք ինսանա փայտէսիլ
տիրէք վէ ինսանլար օնու սիւփիւրկէ իլէ թէմիզ-
էլլէք. Պու թէլլէք էօրիւմճէյին հէմ էվի վէ
հէմ (թէ՛ տունը եւ թէ՛...) աղը տըրլար. օրայտ
ուփագ պէօճէքլէք տիւշիւրիպ եէր։

Իփէք պէօճէյինին էօրտիւյիւ թէլլէք ինսան
իշին իգթիղալը տըրլար. Պու թէլլէքտէն չուհալար
գումաշ եափարլար. Իփէք պէօճէյի՝ թօխումտան
ըդար, թութ եափրալը իլէ պէսլէնիր, պէօյիւր,
թէլ էօրէր, գօզա եափար, իշինտէ պիր վաղըթ-
տուրտուգտան ոնորա քէփէնէք օլուր, գօզայը տէ-
լէք, տըշալը չըդար, վէ եէնիտէն թօխում եափար-
չարցումներ. — Ի՞նչ է սորդը կամ մամուկը. — Ի՞նչ
կ'ընի. — Ուզ բեկըն ի՞նչ օգուտ ունի մարդուս. — Սար-
դին ի՞նչ են այլ բեկը. — Մետարը ո՞վ կերպասի կը
փոխէ. Ի՞նչպէս. — Պատմեցէր թէ ի՞նչպէս սերմը կ'ըլլայ
շերամ, եւ ի՞նչ փոփոխութիւններ կը կրէ. — Ի՞նչ կ'ընեն
խոզակը կամ բոժժը։

176. Հ Բ Ս. Հ Ա. Ն Գ.

Գոէք աներեւորները եւ որոշեցէր թէ ո՞ր լծոր-
դուրեան կը պատկանին։

Տրամեցայ, կը պարապէք, հասկյար, ցամքած,
հիւնդացան, կը բարձրանայ, պիտի ցածնայ, լսկեցայ,
պիտի կծկուէր, մի՛ փրփրիր, թո՛ղ հասկնայ, ըսուլ,
բամնուած, պիտի հագնիք, կը դոցէլն, նհտելու,
պարպեց, կ'երթար։

197. ԳԱՐՈՒՆ

Գարունը տարիին առաջին եղանակն է որ կ'լ։
 Կըսի Մարտ ամսու 9ին։ Օդը կը մեղմանայ, ձիւ
 ները կը հալին։ Մարդիկ՝ երկար ձմեռէն աղատած
 ուրախ ուրախ կ'սկսին աշխատութեան. կենդա-
 նիներն ախոռներէն և գոմերէն գուրս կ'ելլի
 գաշտերն ու լեռները՝ նորածիլ. խոտ ուտելու
 թռչուններն իրենց զուարժ երգերով կ'սկսին
 գեղգեղել և Աստուած փառաբանել։

Սառցիւ շատ հաճելի է այս եղանակը, ամի՞
 բան կ'արթննայ և կ'ողեւորի. գեղեցիկ կանաչու-
 թիւն մը կ'սկսի պատել երկերը, գոյնզդոյն ծա-
 զիկներու վրայ անուշ հովը կը փէ և փօքրիկ ա-
 ռուներէ կը հօսին ջուրերը, իրենց խոխոջը խառ-
 նելով հովին ու թռչուններուն ձայնին հետ։

198. ՀՐԱ. Հ Ա. Խ. Գ.

Շեղագիր բառերը յետաղիր կը կօջուին, անոնց
 տեղ ուրիշ յետաղիրներ դրէք եւ խօսքեր շինեցեր.

Օրինակ. — Ծովուն տակ, ախոռն մէջ, ևայլն։

Ծովուն վրայ, ախոռն յով, ծառին տակ, աւազա-
 նին բոլորհիմը, վերմակին ներթիւ, պատն ի վեր, պա-
 տուհանէ, գրապանն մէջ, անտառն մօս, հա-
 գուսաններուն իտեղ, մեծերու առջեւ, գրան ետիւը
 հիւանդութենէն ետիւ, բնկերոջդ համար, թէյին հիտ-
 ընկուղի չափ, գլխուն վերեւը, պատկերին դէմ, ու-
 կիւ սկս, աղբիւրին դիմաց, բնձմէ զատ, ձաշէն առաջ։

ՎԵՐՋ Բ. ՄԱՍԻՆ

ԴԱՒԹԵԱՆ ՀՐԵՄԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ		Հօր Տիր
2.	Ա. Կառուկը Մանուկյան	Տրդ "
2.	" "	Տրդ "
2.	" "	Տրդ "
4.	Տարտիկն Քերականութիւն	Տրդ "
5.	Լազգուցիւ Դաստիքաց	Տրդ "
6.	Գունչ, աջապահ, Հաւամածոյ	Տրդ "
7.	Փեղակ, բաժնեառագաղ	Տրդ "
8.	Երեսուկ Փաւնչ (նոր տիր)	Տրդ "
9.	Գործն. Ծիրաց Տաւադրութիւն	Տրդ "
10.	Բանալի Շաւադրութիւն	Տրդ "
11.	Բնելարամ Հով Խզուի	Տրդ "
12.	Ակզրութիւ Համաձայնուր. և Շարուկասուրիս	Տրդ "
13.	Նուովել Մէթոծ, I. Տիկին Սարինիկ	Տրդ "
14.	Տար. Ծիրաց Կոբի, Վ. Շին. Ասլանեանի	Տրդ "
15.	Պատկերացար Այրենարամ [նոր սենյ]	Տրդ "
16.	Յայտագիր Դաւթեան Գործակալութիւն	Տրդ "
17.	Դաշլիսուլ Հաւամածոյ, միջին շրջան	Տրդ "
18.	Գործակալութիւն, զործ E. E. Whiteի	Տրդ "
19.	Առաջարածութիւն	Տրդ "
20.	Համարաց Կրօնացիւթիւն	Տրդ "
21.	Մրիս Ճայիք	Տրդ "
22.	Նուով Հայ Ժամանկական, (Պատկերացար)	Տրդ "
23.	Պատշաճականին Աղջինեալ	Տրդ "
24.	Ճայի, Գիւղը Բնելարամ Վայ Պատե	Տրդ "
25.	Պատշաճական Թիւն Պատահինեալ	Տրդ "
26.	Անդրուն Լուսի, Ազգաց Կայի, առեցին	Տրդ "
27.	Աժամահացար Բիւն Օսմ. Պայտութիւն	Տրդ "
28.	Քերուտծնե	Տրդ "
29.	Տից Կրօնացիւթիւն	Տրդ "
30.	Թուարանութիւն մեղրական Գուութիւն	Տրդ "
31.	Առաջնորդ Առաջ. Խզուի	Տրդ "
32.	Իվանենին, Լոնինիո	Տրդ "
33.	Օսմ. Տաղաւորութիւն	Տրդ "
34.	Նոր Դարձ; 10 պահի (Փարայի Ճային)	Տրդ "
35.	Եղարեական Հու Գուուցի	Տրդ "
36.	Լիսիւտար Գլաւուցուկ	Տրդ "
37.	Շակիսաղ Վեհաս. Վաղարայեան թիւն	Տրդ "
38.	Հանիխառան Բարյագիւթութիւն, Ա. Դաւթեան	Տրդ "
39.	Մրիս խաղու, Թ. Թիւրզան և Տօքիս	Տրդ "
40.	Աւելցուց Գ. Աւուրիթի, Պատասկանեալ համու	Տրդ "
41.	Երագիւթութիւն Համարաց (մամուռական սենյ)	Տրդ "
42.	Նուովել Մէթոծ, II. բաց Մու. Տաճուկ	Տրդ "
43.	Բացարարին Ս. Պատարագի, Կոբ. Քահ.	Տրդ "
44.	Մայրենի Խզու, Ա. Տարի	Տրդ "
45.	Պատահին Ֆրանսին, Օր. Մէրի Աղասիս	Տրդ "
46.	Մազգի Ազգ. Պախակարութիւն	Տրդ "
47.	Բ. Մայր. Խզու Դաւթեան	Տրդ "
48.	Ճայուկ Նոր Գրականութիւն	Տրդ "
49.	Նոր Ծիրաց Ֆրանսիենի	Տրդ "
50.	Առաջն Լուսանկարչութիւն, Յակը Շ. Թեզուտ	Տրդ "
51.	Բնական Անդուխ, Յափի. Վարդապետի Նալուստուն	Տրդ "
52.	Նոր Այսի Կուկարան	Տրդ "
	Հայոց ԱՄՐԱՑ ԴԱՎԻԹԻՑ ԱՆ, Խորամանեան իսմ, Միւ	Տրդ "